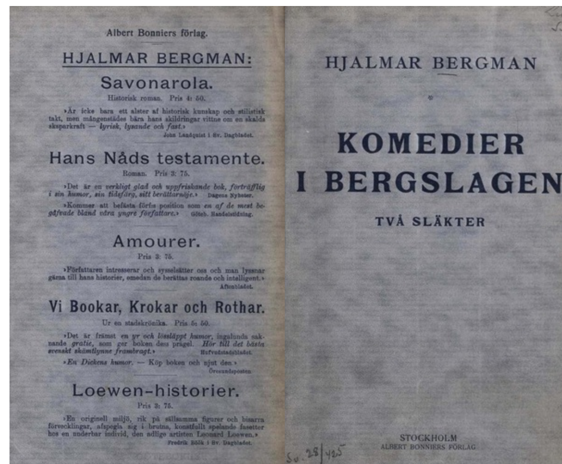

Komedier i Bergslagen. Två släkter

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Hjalmar Bergman** (1883-1931) har digitaliserats av **Göteborgs Universitetsbibliotek** och anpassats för Projekt Runeberg i juli 2015 av Ralph E.

HJALMAR BERGMAN

KOMEDIER I BERGSLAGEN

TVÅ SLÄKTER

STOCKHOLM

ALBERT BONNIERS FÖRLAGHJALMAR BERGMAN

KOMEDIER I BERGSLAGENHJALMAR BERGMAN

KOMEDIER I BERGSLAGEN

TVÅ SLÄKTER

Stockholm Albert Bonniers förlagSTOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 19 14

KLOCKEBERGA OCH RYGLINGE

Ryglinge gård ligger i en dalgång mellan Ryglingeåsen i öster och Lerberget i väster. Norrut sträcka sig ägorna ända fram till Damsjön, eller närmare bestämt till den punkt, där Lerbäcken rasslar genom bergets skifferlager. Ännu i början av sjuttonhundratalet sköt bäcken en arm ned genom Ryglingedalen, omfamnande Lerberget och Tanningeberget. Men denna gren av bäcken förtorkade, när Damsjöhyttan byggdes. Marken söder om Ryglinge är dock fortfarande vattensjuk, mest ängsmarker och här och var en lerpöl, täckt av vass.

Söder om lerpölarna sticker tallskogen upp, knotig, mossig, sur och förvriden. Först vid pass ett stenkast längre bort börjar den resa på sig och står slutligen rak och putsad som en väl borstad peruk över Tanningebergets

hjässa. Ungefär på halva bergsluttningen går gränsen mellan Ryglinge och Björkenäs.

Till Ryglinge hör vidare en präktig skogslott, hundrasextio eller hundrasjuttio tunnland, nere vid sjön Tanningen. Om den skogsbiten har det4

präntats mycket. Mångfaldiga gånger har den varit inne för häradsrätt och lagmansrätt och hovrätt. 1 övrigt hör till Ryglinge ingen skog undantagandes några hundratals björkar och almar, som vinka till varann där uppe på den blåsiga Ryglingeåsen. Lerbergets sluttning bär endast al- och aspskrap, gott nog åt fåren men heller icke mer.

Vad man eljest fäster sig vid på Lerberget, är trenne höga, svartnade träkors. Två av dem stå varann tämligen nära, det tredje ett bra stycke längre mot norr. Det är lämningar efter konsten, som bruksförvaltaren på Klockeberga lät bygga mellan Damfallet och Tanninge koppargruva. Barnen på Ryglinge ha funnit det egendomligt, att solen vid juletid går ned bakom det ensamma korset, vid midsommar åter mellan de båda, som stå tillsamman. Av dessa är det ena något större än det andra, och där bruka barnen löva och kalla det Jesu kors. Det mindre får också några löv och är den snälle rövarens kors. Men korset, som står ensamt, är den stygge rövarens.

Ytterligare finns på Lerberget ett litet fyrkantigt rödmålat träkapell med tjärat spåntak. Vid tjärstrykningen har icke bättre tillgått än att de röda väggarna fått en massa svarta stänk, och huset har därför tycke av en jättestor Jungfru Mariæ Nyckelpiga. Sedan mitten av sjuttonhundratalet har där icke hållits gudstjänst, men Ryglingebönderna vårda sig alltjämt om kapellet.KLOCKEBERG A OCH RYGLINGE

Häradsdomaren Erik Janse lät stötta sydväggen med ekvirke, och sonen. Jan Erse vitlimmade kapellets inre. Förr i tiden har det funnits målningar på alla fyra väggarna, utförda av en Lübsk mästare, men numera vet man icke, vad de föreställde.

I övrigt är kapellets inre nakot. Endast att i ett hörn av rummet en kvinna sitter, svartklädd, med händerna i knät, med huvudet sorgset framåtböjt och med spår efter tårar på de gula och karmosinröda kinderna. Bakre delen av huvudet och halva pannan saknas, varför man icke vet, om hon blott burit sitt gulgröna hår eller kanske en krona på håret.

Ryglingebarnen sätta stort värde på denna ensamma, sorgsna kvinna, som de kalla för Gudmor. De lägga blommor i hennes fingerlösa händer. Skärtorsdagsnatten lyssna de efter hennes stabbande steg, och höra de något, haka de sig väl fast vid sängstolparna. Ty det sägs att trollkäringarnas prat och skri väcka Gudmor, som då blir orolig för Ryglingebarnens skull. Om kapelldörren icke är väl stängd, springer hon på sina korta ben till gården, rycker ett av barnen ur sängen och skyndar med barnet i famn raka vägen till himlen. Så skall ha skett med den första lilla Märta, som fanns på Ryglinge. Men i senare tider hålles dörren väl stängd, och Ryglingebonden bär nyckeln i västfickan, där den putar och gnager på fodret.6

En gång var Gudmor utsatt för en stor fara. Det inträffade, att blixten slog ned i uppfordringsskjulet på Tanningen varvid tre arbetare omkommo. Efter någon tid spreds bland gruvfolket den åsikten, att Gudmor vållat olyckan. Hon var säkerligen ingen annan än de katolskes jungfru Maria eller — som några höllo för troligt — skogsfrun. Att hon smugglat sig in i templet, kunde icke betyda annat än ont, och man beslöt, att föra henne ut, krossa henne och bränna henne. Men när Ryglingebonden hörde detta, red han genast till Lillhammars prostgård. Prästen tog illa vid sig för så mycken vidskepelses skull. Han skulle gärna ha farit upp till kapellet och talat dem till rätta, men han var både för gammal och för tjock för resan. I dess ställe skar han en remsa av det starka pergament, som prostinnan plägade binda över syltburkarna, präntade därpå några ord och befallde Ryglingen att genast rida upp till kapellet och klistra remsan vid Gudmors kjortel.

På remsan hade han skrivit:

Denna bild föresteller den kristeliga dygden Modestia, det är ödmjukhet, förthy hafwer I alla godt af att betragta Henne. Men Hafwer I icke Guds rätta Fruchtan, skall jag och länsman lära eder.

Johannes Wisnelius

Detta räddade Gudmor.

Men att Jansönerna då och alltid vårdat sig om brukskapellet har sin orsak däri, att den förste Erik Janse vigdes i samma kapell vid sin hustru Märta. Och samtidigt vigdes Jansönernas släkt vid Ryglinge.

Härom berättas följande:

I slutet av sextonhundratalet innehades Hviskingeholm, Björkenäs och Klockeberga av riksrådet, herr Abram Lilja. Han var en krum, grå man utan silverbroderier på rocken, utan ringar, utan skospännen, ja, om sommaren utan skor och strumpor. I stället för värja bar han stav, i stället för hatt en solkig, gnaven skinnhuva. För den oros skull, som då rådde, vågade han icke bo på något av sina herresäten utan höll mestadels till i färjstugan vid Vassjön. Här stakade han kungen själv över sjön och var då så eländigt klädd, att kungen höljde honom i en gammal kappa, som ännu kan ses på Hviskingeholm. Men därför att herr Abram till synes var så fattig, miste han intet genom reduktionen. Han fick behålla allt sitt och lade mera därtill så att han vid sitt frånfälle efterlämnade åtta egendomar och bruk.

Något år efter gamle kungens död kom en pommersk krigsöverste till Hviskingeholm. Han hette Joste Siedel och var en storordig och dråplig man, mycket begiven på dryckjom. Herr Abram satt alltjämt i vassen, och Joste, som icke

fann någon godsherre, slog sig ned, levde och njöt godset, som om han varit dess rätte ägare. Herr Abram grät i vassen och slutligen måtte han stiga upp på gården och giva sig till känna. Då slaktade herr Joste ungnöt, får och svin, sköt hjort, hare och annat vilt, bryggde öl på pommerskt vis och tappade vin, allt detta för att herr Abram en gång måtte äta sig sprickmätt. Men riksrådet fordrade bot för vad som tagits.

Herr Joste sade:

"Låt oss raffla!"

Riksrådet ville för Kristi pinas skull icke fatta i tärningarna, men översten hårdrog honom och slog honom på kinden. Herr Abram tvangs att raffla, och alltid fick han färre ögon än knekten. Herr Joste vann, vad han förtärt och därtill fyratio daler silvermynt, vilket då gällde niohundrasextio mark penningar eller tvåhundrafyratio tunnor säd. Herr Abram vägrade att gälda skulden och bjöd honom i stället sin äldsta dotter, fröken Judith. Därvid blev det dock icke, utan tog herr Joste den yngsta, fröken Birgitte, och efterskänkte han penningegälden.

Sedermera skall översten flera gånger ha tvungit sin svärfar till raffel men hade ingenting därför. Ty herr Abram grävde ned alla sina pengar och alla sina dyrgripar, man vet icke var. Förut hade han förvarat dem i det välvda rummet på Hviskingeholm. Men efter hans död fann man endast kungens gamla kappa.

Vid arvskiftet kom Klockeberga på herr Jostes lott. Han förtärde och förskingrade allt, som kom under hans händer, visste dock även att med lock och pock skaffa nytt. När fru Birgitte lämnat det jordiska, blev hans framfart klandervärd, och det sägs att han hade en frilla för var dag på året. Men på allhelgonadagen skall han ha haft flera, emedan han hemligen bekände sig till den påviska läran. Enligt edligt intyg av prästen i Lillhammar, Gottlieb Marcurell, skall så icke hava varit förhållandet. Intyget, som är dagtecknat i mars 1733, bevaras i det Siedelska familjearkivet.

Emellertid var herr Joste icke blott en slösare och vällevnadsman utan även driftig och företagsam. Han var den förste, som bröt koppar ur Tanningeberget. På den tiden fanns det icke mycken bruksdrift i Lillhammar eller angränsande socknar, utan herr Joste måste skaffa sig kunnigt folk från Värmland och Dalarne.

Bland dessa utsocknes gruvkarlar var en man, som hette Erik. Hans far hette Jan och skall hava varit bonde i Värmlands Kil. Det finns också en sägen, att fadern varit en sörmländsk ryttare som tjänat under Jan Banér och stupat i kriget mot påven. Troligare dock att ryttaren varit Eriks farfar.KLOCKEBF.RGA OCH RYGLINGE 1 1

Erik kom snart i gunst hos herr Joste, blev först gruvfogde och sedermera jägare med uppsikt över skogarna sydost om Lerbäcken. Han byggde ett hus i Ryglingedalen. Än i dag kan man se fyra svartbrända stenar under körsbärsträden, lämningar efter den första Ryglinge-gården.

När Erik fått stugan under tak, tänkte han på att skaffa sig en hustru. Och då hände honom följande.

En morgon i november väcktes han av starkt hundskall. Han sprang ur bädden, bytte flinta i bössan och ryckte till sig kruthorn och kulpung. Det var mörkt i stugan. Han slog upp dörren och steg ut för att ladda. Marken var vit som av snö. Det var i första gryningen, och han kunde icke se rätt tydligt. Men han rörde med laddstaken vid det vita och fann till sin förundran, att det endast var versnät, som bredde sig över hela dalen.

Drevet närmade sig och tycktes följa stigen från Klockeberga. Erik kände icke igen skallet. Han erinrade sig, att det var tredje dagen i november, som är S: t Hubertus. Men den dagen brukade herr Joste hålla sabbat. Han kunde icke heller förstå, vad det var för villebråd, som hundarna drevo, än morrande, än med ilskna skall.

Bäst han stod och undrade, sprang en kvinna ur skogen. Och om en liten stund kom hon fram12

vid husknuten, sprang tätt förbi honom in i stugan. Erik gick då själv in, och nu var det så pass ljust, att han kunde se kvinnan sitta i fållbänken. Hon sträckte armarna emot honom och sade:

"Herr Justus har tussat sina hundar efter mig. Om du frälsar mig från hundarna, skall jag giva dig hela Ryglinge dal från Tanningen till Lerbäcken."

Erik hörde drevet sno kring knuten. Han besinnade sig ett ögonblick och sade:

"Inte tör väl en strykerska kunna ge mig så mycket jord, som tyr till en kålrot. Men nog kan jag akta dig för hundarna."

Han small igen dörren, och i samma stund gnällde hundarna vid tröskeln, snörvlade och skrapade i springan.

Då sade kvinnan:

"Nu skall Ryglinge vara ditt och din släkts till evärdelig tid. Men den av eder, som driver en strykerska på dörren, han må vakta sig."

Erik ville se, vem som talade så storordigt. Han lyfte av haken och öppnade takluckan. Men han såg ingen människa vare sig i fållbänken eller annorstädes. Och hundskallet hörde han åter på långt håll. Då förstod han, att skogsfrun roat sig med honom. Utanför stugan fick han bekräftat, att varken djur eller människor sprungit kring knutarna, ty versnäten lågo orörda.

Emellertid hörde han drevet närma sig påKLOCKEBERG A OCH RYGLINGE 13

stigen från Klockeberga. Han besinnade, att det var S: t Hubertus och kunde icke förstå, vad det var för villebråd eller vilka hundar, som drevo än morrande än med ilsket skall.

Bäst han stod och undrade, sprang en kvinna ur skogen. Och om en liten stund kom hon fram vid husknuten, sprang tätt förbi honom in i stugan. Där inifrån ropade hon hans namn och sade:

"Herr Justus har tussat sina hundar efter mig. Om du frälsar mig från hundarna, skall jag giva dig hela Ryglinge dal från Tanningen till Lerbäcken."

Erik besinnade sig några ögonblick. Därpå drog han jaktkniven ur bältet, kastade den bakom sig och ropade:

"I Jesu namn! Inte riva hundarna skogstrollet."

Då blev han varse, att versnäten voro sönderrivna, och längre bort såg han tre stora, grågula hundhuvuden som bökade och frustade i marken. Även hörde han ett brak bland buskarna, som när älgtjuren går fram. Och där kom herr Joste luffande med piskan i hand, utan peruk, stönande och dreglande, krängande med ögonen, över hövan berusad. Erik steg då åter in i stugan och drog igen dörren efter sig.

I fållbänken satt en kvinna, och vid det att Erik kom henne nära igenkände han fröken Märta från Klockeberga, herr Jostes dotter. Hon

hade svept sig i en gammal ryttarkappa, men var eljes naken.

Sedan hundskallet dragit förbi, tog fröken Märta mod till sig och berättade, vad som hänt.

S: t Hubertus' afton hade herr Joste druckit mer än vanligt och svor vid sin jaktlycka, att han den kvällen skulle bli så full som aldrig förr. Ty S: t Hubertus var sabbat, då han gärna kunde sova. Prästen, herr Gottlieb Marcurell gjorde honom besked efter fattig förmåga. När han äntligen slocknade, hyste herr Joste sådan ömhet för prästen, att han tog honom i sina armar och bar honom de fem fjärdingsvägen till prästgården, där han bäddade honom helt nätt vid prästfruns sida. Därpå återvände han till Klockeberga och tömde nu i sin ensamhet lika många bägare som förut tillsamman med herr Marcurell. Och på så sätt lyckades det honom att hålla sin ed.

Men när han nu skulle stiga upp i den kammare, där någon hans frilla sov, tog han miste på dörr och steg in till sina döttrar. Först i raden låg fröken Märta, den äldsta, och han tog henne ur bädden. Mörkt var det i rummet, och fastän alla flickorna ropade och bådo, tog han icke sitt förnuft till fånga utan trodde att uppstudsiga frillor vägrade honom hans rätt. Då blev fröken Märta tvungen att lägga sparlakansrepet kring hans hals, så att herr Joste var nära att omkomma. Förty släppte han fröken Märta, som

genast tog till benen. Men herr Joste satte hundarna i spåret.

Erik gick upp till gården och skaffade i hemlighet kläder och mat åt sin gäst. Två dygn dröjde hon hos Erik.

Emellertid strövade herr Joste i skogen hela dagen. Sparlakansrepet låg fortfarande i snara om hans hals och mer än en gång skall han ha varit nära att strypas. Frampå kvällen kom han till Lillhammars prästgård, där Gottlieb Mar-curell ännu sov. Prästfrun tog av honom repet och kläderna och begöt honom från hjässan till fotabjället med brunnskallt vatten. Herr Joste värmde sig vid spisen, under det att prästfrun gick för att väcka sin man. Knappt hade hon fått prästen på benen, förrän de hörde ett elakt vrål från köket, och när de skyndade till, funno de herr Joste raglande från vägg till vägg, jämrande och gråtande. En lukt av bränt kött stack dem i näsan.

Herr Joste hade äntligen besinnat, vilken ogärning han den natten varit nära att utföra. Och för att straffa sitt kött, hade han stuckit vänstra handen in i kolen. Härför bannade honom prästen, men herr Joste slog honom med den oskadade handen och dricka framsattes.

När herr Joste något lugnat sig, ville prästen skalkas och sade:

"Nog är du en skrymtare, Joste! Eljest hade du väl bränt den högra handen först?"

Svarade herr Joste:

"Med högra handen för jag svärd och lossar skott, med högra handen på bibeln svär jag, med högra handen lyfter jag bägaren och med högra handen klår jag onosliga präster. Ergo gör den någon nytta om ock mycken skada. Men den vänstra fick jag blott till köttets förförelse. Därför stack jag den i elden och är nu ganska nöjd."

Sedan prästen läst tillämpliga bibeltexter och något förklarat och utlagt dem, förde han herr Joste till Klockeberga.

Andra dagen gick Erik in till honom och berättade, att fröken Märta oskadd befann sig i jägarestugan. Herr Joste brast i glädjetårar och lovade honom halva Klockeberga, om han bragte honom fröken Märta oskadd och oskämd

tillbaka. Härtill svarade Erik, att oskadd vore hon visserligen, icke heller hade han, Erik, skämt henne. Och detta var sant, ty dels hyste han alltför mycken vördnad för det adliga blodet, dels hade fröken vägrat sig. Men varken herr Joste eller prästen trodde honom, utan de tvistade länge, om detta kunde vara möjligt. Slutligen sade herr Joste:

"Låt oss då, min kära Erik, gå halva vägen var. Du tager Märta till äkta, och jag ger dig Ryglinge dal ända från Tanningen till Lerbäcken."

Så kom det sig, att Erik vigdes vid MärtaKLÄCKEBERGA OCH RYGL1NGE 17

Justusdotter och samtidigt Jansönernas släkt vid Ryglinge gård.

Fröken Märta födde honom många barn, av vilka den äldsta var en flicka, Märta, som dog i späd ålder. Det näst äldsta barnet var sonen Jan. Ryglingarna räknade sig sedermera i släkt med Siedel, ehuruväl — efter vad de själva bedyrade —- denna släktskap lände dem till föga ära. Siedlarna åter förneka helt och hållet släktskapen. De påstå, att Märta icke var herr Jostes dotter men väl hans frilla, som översten på gamla dagar av bekvämlighetsskäl eller måhända för sin själs salighets skull bortgifte med jägaren Erik.

Häremot invända Ryglingarna, att åtskilliga kläder, smycken, glas, speglar och andra dyrgripar, som bevisligen tillhört herr Joste, sedermera gått i arv inom deras släkt.

Hur härmed förhåller sig torde väl aldrig bliva till fullo utrett.

Jan Erse blev konungens fogde i Bergslagen och den störste av sin släkt. Han var godmodig, gladlynt och storordig som morfadern, herr Joste. Men i tjänsten tog han daler för skilling och vann stora rikedomar. Tjugu år skulle icke ha gnagt så hårt på bondben som denne ende fogde. Själv blev han för och ståtlig, bred i stussen och åkte städse efter två hästar. Till sist åkte han upp på själva Klockeberga för att mäta ut för kronoskatten.

"Låt oss raffla!" sade herr Joste.

Jan fann ära i att raffla med herr Joste. Men efter några tärningskast var det fogden, som stod för skatten. För att likväl vinna något vederlag, bad han herr Joste, att han måtte lämna honom åtkomsthandlingarna till Ryglinge.

Genast sade herr Joste:

"Låt oss raffla! Jag sätter upp åtkomsthandlingarna, och du sätter upp Ryglinge."

Men fogden sprang upp i vagnen och tog aldrig mer i någon tärning.

Då herr Joste fyllt sitt sextiotredje år blev han obekväm för kvinnosällskap, sopade rent i frustugan och satt ensam på gården. Döttrarna hadeKLOCKEBERG A OCH RYGLINGE 19

han gift bort, sönerna voro i krigstjänst så när som på den äldste, vilken alltifrån fru Birgittes död levde hos sin moster, fru Judith Lilja på Björkenäs. Fru Judith var gift med bergsrådet Lars Brenner på Larsvik men barnlös och till säng och säte skild från sin man.

Den dag, då herr Joste sopade frustugan, sade han til! prästen, herr Marcurell:

"Litet nöje och stort besvär — mera var det inte. Nu känns det lent i luften, när de inte sitta här och gnälla och gnata."

Han gick från den ena tomma salen till den andra, lipade åt sparlakanen, bölade och sjöng av glädje. Men i skymningen blev han mörkrädd och tillsade herr Marcurell att stanna på gården. Och från den stunden måste herr Marcurell varje afton åka till Klockeberga och bädda sig i kammaren utanför herr Jostes. Prästen var nog villig, ty bättre bord och brygd än på Klockeberga, fanns icke. Men prästfrun i Lillhammar besvärade sig hos domkapitlet, och då pastoratet var regalt förständigades herr Marcurell att näst Gud endast lyda sina förmän och

annan laglig överhet. Härpå svarade herr Marcurell, att han lydde Gud, när han vårdade sig om sina församlingsbors själar och enkannerligen herr Jostes, som enligt intyg från prästen i Ekersta var i synnerligt behov av omvårdnad. Och sedan prästen förbundit sig att minst en gång i veckan sova i Lillhammar fick därvid bero.20

Herr Jostes ålderdom blev en lång pina, främst därför att folk skydde honom. Vän eller fiende, alla tvang han att raffla. Och det påstods, att tärningarna i den gula sämskskinnspåsen icke voro som tärningar bör vara. Även härutinnan har herr Marcurell rentvått sin gynnares minne och givit följande förklaring: Redan som ung knekt hade herr Joste av någon italienare eller fransman lärt sig en särskild konst att snurra tärningen i kastet, så att önskad sida föl! upp. Härav begagnade han sig med mycken klokhet, slog aldrig högre än nöden krävde och uppmuntrade sin motståndare med åtskilliga låga kast. Vidare, berättar herr Marcurell, att han antagligen på grund av någon vidskepelse, så vanlig bland spelare, aldrig slog allor. Och att således den, som slog två sexor eller sex fem kunde vara säker på vinsten eller åtminstone på oavgjort spel. Efter flera års iakttagelser och övningar hade prästen nått någon färdighet i herr Jostes konst. Men följden härav blev, att de båda herrarna mera sällan rafflade samman utan hellre sökte andra motståndare var och en på sitt håll.

Vad herr Joste beträffar, så blev det honom för varje år allt svårare att finna villig motspelare. Åkte han till granngårdarna, var ingen hemma. Bjöd han gäster, funno de förhinder. Slutligen måste han taga käpp och sämskskinnspåse och vandra allén utför till stora landsvägen. Han satte sig på milstenen, som står under en lönnKLOCKEBERG A OCH RYGLINGE 21

icke långt från vägskälet. Här bidade han tåligt, timma efter timma. Den första, som skönjdes på vägen, anropades. Men som han blivit skum i ögonen, kunde det hända, att vägfaranden var en kvinna. Då svor han över henne och kastade stenar ur miiaröset, ty kvinnor kunde han numera icke tåla.

Var det åter en bonde, lockade han honom till sig, och om icke annat hjälpte bjöd han på en kumminsup ur fältflaskan.

"Vad heter du?" frågade herr Joste. Och vidare: "vad heter din far? Varifrån kommer du? Vart ska du fara?"

Och sedan han fått besked på sina frågor:

"Låt oss då raffla!"

Bönderna ville icke, men han hällde i dem ur fältflaskan. Och han lät dem sätta ut en kålrot mot en gris, så säker var han, att vinna. Var dagen god, kunde han om kvällen stappla uppför allén med famnen full av rovor, gamla skinnluvor, pisksnärtar, stövlar, förskinn och annat kram. Någon stor ofärd bragte han icke bönderna, men han blev aktad och hädd som den värste tjuvstryker. Och hade vägen icke varit kronans, så hade den måhända blivit lagd åt annat håll.

Till sist fick herr Joste själv sin olycka vid milstenen. Han satt där en torsdagsmorgon i augusti, drypande av svett, flämtande under den stora buken. Han satt och rafflade med sig själv,22

ty den dagen kunde han icke vänta mycket av bönderna, helst rågen ännu icke var bergad. Men framemot middagen kom i ett stort dammoln en herremansåk med två hästar. Herr Joste visste, att herremännen voro svåra att locka. Vanligen hade de själva fältflaska vid sidan och körde dessutom i karriär förbi herr Jostes sten.

För att nu icke förfela dagens enda villebråd, reste han sig mödsoamt från stenen och ställde sig mitt på vägen. Resenären måste hålla inne och stiga av. Det var en lång, mager, ung karl, glåmig i ansiktet och tarvligt klädd. Men herr Joste såg, att han hade både ur och pitschaft. Han tog honom därför i famn och främlingen kysste honom på kinden. Sedan de tagit plats under lönnen, frågade herr Joste .

"Vad heter du?"

"Jörgen."

"Vad heter din far?"

Svarade främlingen:

"Han heter väl Joste."

"Varifrån kommer du?"

"Från Björkenäs."

"Då är du väl son till den h-n Judith Lilja," sade herr Joste, som icke älskade släkten. Främlingen sade:

"Det är min moster. Hon hade inga barn, och nu är hon död. Jag skall fara till Larsvik med sorgebudet."

"Väntar aldrig för länge som väntar på något

gott," menade herr Joste. "Låt du bergsrådet vänta. Så ska vi raffla!"

Han öppnade påsen och hällde ut tärningarna :

"Vi sätter våra ur. Mitt är av silver."

"Mitt är av guld," sade främlingen.

"Håken i dig," fräste gubben. "Är du kungen du?"

"Nej, jag är väl bara kronprinsen."

Tärningen rullade fram och tillbaka. Herr Joste njöt sin segerlycka. Främlingen syntes varken ond eller bedrövad, men han släppte icke gubbens händer med blicken. Ibland sökte han härma den egendomliga snurrande rörelsen, dock utan att lyckas. Han förlorade sitt ur, sina hästar och sin vagn.

"Nu får jag gå till fots, om I icke mot skälig penning vill låna mig hästar och vagn."

"Sörj inte över det," sade gubben. "Du skall åka fritt i Joste Siedels ekipage, för dig tycker han om. Men i morgon kommer du till Klockeberga, så får vi raffla!"

"I övermorgon," sade främlingen och därmed skildes de.

Herr Joste sade till prästen:

"Aldrig mer behöver jag sitta vid vägen och lura bönder, för nu har jag fått tag på en herreman. Det var en hjärtans unge!"

"Vem är det då?" frågade herr Marcurell.

"Satan i mig om det inte var kronprinsen.

Eljest såg han mest ut att komma ur Liljas rävalya."

Två dagar därefter kom främlingen till Klockeberga.

"Jag sätter Klockeberga. Vad sätter du?"

"Jag sätter Björkenäs."

"Är det ditt?"

"Genom testamente."

Herr Joste blev betänksam, drack djupt ur bägaren.

"Sa jag inte, att Judith Lilja var en h-a? Nu får son min slicka sig om truten, och det unnar jag honom. Sex fem, stick över!"

"Varför unnar 1 honom det?"

"Han går väl och önskar mig döden. Stick över!"

"Varför tror I att han önskar er döden?"

"Vad djävulen skulle han eljest önska mig? Det är tjugu år sedan han satte foten på Klockeberga. Stick över, sa jag!"

Främlingen slog sexor all.

"Hör du min gubbe," sade herr Joste. "Det där var fusk. Ger du mig ett slag till, eftersom Klockeberga är allt, vad jag äger?"

Främlingen samtyckte. Herr Joste slog ånyo sex fem. Främlingen slog sexor all. Herr Jostes ansikte fick stora slagrynkor.

"Inte minns jag, vad du heter, och inte minns jag vad far din heter. Men hälsa honom från

Joste Siedel, att han gjorde en olycka, när han gjorde dig."

"I får ett slag till," sade främlingen. "Klocke-berga är mitt men nu sätter jag både Klocke-berga och Björkenäs mot uret, som 1 vann av mig i förrgår."

Herr Joste vägde och vägde. Plötsligt slog han den förvridna vänstra handen i bordet och skrek:

"Fan må ta både mig och gården, men sexor all slår jag inte ändå!" Och han slog sex fem.

"Stick över!"

Främlingen slog sexor all.

Då sjönk herr Jostes anlete ned i dunkel, och främlingen såg endast den kopparröda hjässan, som för varje andedrag dunkade mot bordet likt hammaren i smedjan.

"När ska jag härifrån?"

Främlingen reste sig och sade:

"Sörj icke över det. Nog ska I sitta fritt till dödagar på Jörgen Siedels gård. Men driften sköter jag från Björkenäs, så nu vet I det. Eljest var det hugnesamt att se er, far. Att I ser frisk och sund ut, så att I kan leva i många år —"

Knappt var han utom dörren, förrän herr Marcurell hoppade in, klappade händerna och dansade runt gubben.

"Där fick du betalt för gammal ost, Joste Siedel. Vet du inte hut, som slår en präst och

hindrar honom från att ligga hos hustrun. Det är jag, som lärt son din, hur man snurrar en tärning. Farväl lille Joste, nu kan du gnaga ditt nådebröd i fred."

Herr Joste åt nådebröd, som var både rikligt ocn fett. Men ålderdomen åt värre än herr Joste, och snart kom benranglet fram. Han blev liten som en tolvårs gosse, och själen krympte än hastigare. Han glömde svenskan, och sitt modersmål talade han så illa, att ingen kunde förstå. Tärningarna lekte han med, men förstod inte längre deras rätta bruk och kunde icke räkna samman ögonen. Han var dock förnöjd, trallade och sjöng hela dagen. I solnedgången blev han orolig som en fågel, sprang fram och tillbaka på gårdsplanen. Han väntade alltid, att någon skulle komma och sitta hos honom.

Jörgen Siedel höll bröllop med bergsrådets brorsdotter fröken Beata, men herr Joste for icke till bröllopsgården. Jörgen bjöd honom att stå fadder, men herr Joste for icke till barndopet. Icke heller for han till sonens begravning, visste väl aldrig att han var barnlös som vänlös utan trodde alltjämt att någon skulle komma.

Pingstaftons morgon det näst sista året blev han varse en hop kvinnor, som vandrade uppför allén. Han tog genast

en hand full grus och skyndade emot dem. Men hon som gick i spetsen och som icke var någon annan än Jörgens änka, fru Beata, hytte och bannade, så att han släppte

gruset och lomade in i byggningen. Fru Beata var också stor och barsk och alla sex pigorna buro kvastar och skyfflar och ämbar i händerna. De grepo sig genast an med att feja Klocke-berga från golv till tak. De gingo ur rum i rum och lämnade icke en flugprick efter sig. Till sist kommo de till ett väl slutet rum, där herr Joste förvarade alla sina spelvinster. Dit ville han icke släppa dem utan tog nyckeln och gömde sig på vinden. Men pigorna kastade sig samfällt mot dörren och sprängde den. Då rusade en sådan mängd råttor ut ur kammaren att alla flickorna togo till flykten, och herr Joste kunde genom vindsgluggen se dem springa ned mot landsvägen. Genast började han sjunga och böla i den tron, att han nu var herre på täppan. Han satte sig i salen och förnöjde sig med tärningar och kummin.

Bäst han sitter där och småpratar med sig själv kommer fru Beata i dörren och vinkar, att han skall följa henne. Herr Joste hotar med näven, fräser, visar de röda käkbenen, ingenting hjälper. Fru Beata vinkar, att han skall följa henne. Då går han bort och tar henne i ansiktet, på brösten, på höfterna. Han undrar vem av dem, det kan vara. Han kallar henne vid olika kvinnonamn, för att lista ut, vem hon är, men finner icke det rätta. Under tiden för hon honom ned i tvättstugan, där det ångar hett ur stora kitteln. Herr Joste värjer sig.

Men när han nu känner kvinnohänder vid sin kropp, börjar han snyfta och gör icke längre motstånd. Fru Beata tvager honom från topp till tå och iför honom en ny dräkt. Då sträcker han på sig och säger:

"Bin ich doch fein, Mutterchen?" Fru Beata stannade på Klockeberga och skötte därifrån sina vidlyftiga affärer. Herr Joste var henne till ringa besvär. Endast att hon skulle trösta honom, när han gjort sig illa eller eljest hade plågor. När hon satt, gjorde han gärna ett försök att smyga sig upp i hennes knä. Och när hon väckte honom om rnornarna sträckte han armarna emot henne för att hon skulle bära honom.

Fogden Jan i Ryglinge hade fyra söner. Den äldste blev vid gården, han hette Erik. Den näst äldste kallades David och bestämdes för det andliga ståndet. Han efterträdde herr Marcurell i Lillhammar och från honom härstamma prästsläkten Rygelius och bergsmanssläkten Rygell.

Den tredje sonen hette Karl. Han blev knekt och dog barnlös.

När Ryglingemor gick med fjärde sonen, fanns det på gården en tattarkvinna. Fogden hade den seden, som bibehållits på Ryglinge, att aldrig med våld driva en hjälpsökande kvinna ur huset. Det hände väl, att han med lock och goda ord rensade risladan, där förtorkade gummor tisslade bland prasslande, torrt löv. Men våld använde han aldrig. Icke ens tattarkvinnan drev han bort, fast han eljest ej tålde det folket.

Tattarkvinnan var arbetsför, flink och snäll, så att Ryglingemor gärna hade henne omkring sig. Hon var också kunnig i mångt och mycket, och det var hon, som biträdde vid förlossningen. Men fogden påstod, att hon förbytte barnet och gav honom en tattarunge. Den fjärde sonen var

icke heller lik de andra, grov och mörk i huden, svart hår och svarta ögon. Fogden kunde icke lida honom. Han fördröjde dopet, så att herr Marcurell slutligen måtte anmäla honom för domkapitlet. Då fick gossen ett namn. Han levde med drängarna och visste så litet sin ställning, att han i tjuguårsåldern begärde orlovssedel som en vanlig dräng för att träda i ny tjänst. Fogden gav honom innestående lön samt dessutom kostpengar och lön för kommande tio år. Genast blev pojken uppstudsig och krävde mödernearv. Men fogden gav honom en spark med broddad stövel, och han fick tacka till, att det icke gick honom värre. Han blev torpare under Rogershus och soldat. Släkten Storm kommer från honom. De äro alla svarthåriga, Ryglingarna kunna de icke lida.

Eljest var fogden mån om sina söner. Han agade dem med hasselkäppar och sade:

"Nu skall du ha, så länge käppen håller."

Men i käppen hade han skurit en skåra, djup eller grund allt efter förseelsens art, och oftast brast käppen rätt snart. Likväl hände det en gång, att han glömde skåran, och det blev till men för fogden och för hela Ryglingesläkten.

Fogden satt i dryckeslag och skröt efter vanan. Han skröt över sin härkomst, som var adlig på mödernet. Han skröt över sina dyrgripar, sitt bohag, sitt ämbete. Han påstod, att konungen skulle kunna säga hans namn och gård, omKLOCKEBF.RGA OCH RYGLINGE 1 1

man så väckte majestätet mitt i natten med den frågan. Han skröt över sin gård, sin fänad, sina barn. Han skröt till och med över käringarna, som surrade i risladan. Mest skröt han dock med sin förstfödde, vid det laget nio år fyllda och redan läskunnig som en präst.

"Det vill vi höra!" gnydde herr Marcurell.

Fogden kallade Erik till sig och befallde honom att läsa biskop Svebilii katekes från pärm till pärm. Gossen vägrade. Fogden röt. Men av blyghet eller envishet eller kanske därför att han icke ville läsa Guds ord bland fulla bönder, stod gossen fast vid sin mening.

Fogden räckte honom sin kniv, att han skulle gå ut och skära en duktig hasselkäpp. Och Erik skar den tjockaste hassel, han kunde finna.

"Nu skall du ha, så länge käppen håller!" skrek fogden. I sitt rus och därför att herr Marcurell satt och flinade, glömde han skåran. Han slog och slog och käppen ville icke brista. Då sade fogden, att det kunde vara nog. Men Erik sade:

"I ska väl stå vid ert ord, far."

Fogden tog i på nytt, men käppen ville icke brista. Han vände sig till dryckesbröderna och frågade, om det icke kunde vara nog. Och de menade alla, att pojken fått mera smörj än han tålde.

Men Erik sade:

"Orkar I slå far, så nog orkar jag stå."32

KOMEDIER I BERGSLAGEN

Nu visste fogden varken ut eller in. Herr Marcurell viskade:

"Inte duger det att ge efter för trilska ungar. Här kommer du att stå med skammen."

Då gick fogden avsides och skar en skåra i käppen, så djup tycktes det honom, att lättaste slag skulle knäcka trät. Därpå gick han fram till Erik, blåste upp sig, måttade och sade:

"Trilskas du med far, så ska du ha dråpslaget."

Och han slog honom ett enda slag över hjässan. Käppen brast, men gossen tog sig omkring och föll som en död. De rusiga bönderna stimmade samman kring fogden, och herr Marcurell skrek:

"Rör honom icke, go vänner. Han har dräpt sin son och hörer rackarn till."

Fogden vrok dem undan åt alla håll, tog gossen i famn och bar honom till vattentunnan. Han fick icke liv i honom. Bönderna trängde ånyo på och ville slå ihjäl fogden, ty där fanns gott om gammalt groll. Och käringarna löpo ut ur risladan och spredo nyheten för alla vindar. Fogden måste slåss för att hålla fritt rum kring sonen, så att mor och herr Marcurell kunde öppna en åder. Efter en timmes sömn, kvicknade gossen till och kunde både tala och svara.

Från den stunden glömde fogden icke skåran. Mot Erik lyfte han aldrig käpp, och det blev heller icke behövligt. Gossen, som förut varitKLOCKEBERG A OCH RYGLINGE 33

styvsint och envis, blev nu dag för dag alltmera blödig och ömsint. Han fördrog ingenting barskt och hurtigt vare

sig i lek eller allvar utan vallade mest för sig själv på åsen. Eller satt han hos Gudmor i träkapellet. Han blev till växten stor och grann som far ehuru tidigt böjd. Förståndet var som det borde, och han var snäll att lära. Men blicken sökte sig bort från människor och arbete, och de djupa mörkblå ögonen voro ofta som blinda.

Herr Marcurell plägade säga:

"Livet har han tack vare min snäppa. Men själen släckte far med sin hasselkäpp."

Det sade han likväl icke till fogden, av fruktan att han skulle taga det illa upp. Fogden tillät ingen anmärkning mot sonen. Han tog Erik med sig, vart han for och ingenstädes såg han duktigare pojke. Han brukade ställa upp honom bredvid jämnåriga och hoverade sig som en kung över varje tum till Eriks förmån. Det blev till sist en sådan vana, att han mätte honom med alla människor, kvinnfolk som manfolk, gammal som ung. Han sökte också framhålla hans förtjänster på andra sätt, gav honom frågor i alla ämnen och sprang med svaret till både känd och okänd. Härigenom gjorde han sonen ännu mera folkskygg.

Värre var, att fogden tycktes rent förglömma sonens ålder. Då han redan fyllt sina trettio, gav han honom fortfarande smeknamn, kallade ho-

nom Lill-Jerker och köpte honom vid stadsresor sockergryn och dylikt. Folk i socknen gjorde narr av dem båda. Många förde fram det till sonen, ingen till fadern. Endast herr Marcurell, som sade:

"Han är väl inte frisk, son din?" "Är han inte frisk?" sade fogden. "Kom hit, Jerker, så få vi se, vem som är likast, du eller prästen."

Nu var prästen en tandlös krum gubbe, så att jämförelsen utföll till fogdens belåtenhet. Men herr Marcurell sade:

"Aldrig har jag sett en bonde med sunda vätskor, som går ogift in i trettioåren." "Då ska han gifta sig då," sade fogden. "Det tör väl ingen vilja ha honom," sade herr Marcurell och makade sig undan. Fogden gat icke ens svara på stickordet. Han funderade länge, ty med åldern hade han blivit något trög i tankarna. Slutligen lyfte han näven helt långsamt och drev den i bordet.

"Nu ska du höra, prästasjäl! Inom år och dag skall du viga Erik Janse vid den förnämsta fröken i socken. Och det ska inte vara någon annan än fröken på Klockeberga."

Härmed menade han fröken Beate-Louise Siedel, majorens dotter och fru Beatas sondotter. Prästen hov upp ett skratt, så att de tandlösa käkarna klapprade. Men fogden svor en ed, att han redan nästa dag skulle fara och fria.

Ordet var sagt. Fogden kröp ihop den kvällen, tyst och försagd som sonen. Väl var han stor på sig, förstod dock, att utsikterna voro mörka. Förstod också, att en utsparkning från Klockeberga ohjälpligen skulle knäcka hans anseende och göra sonen till narr för livstiden. Han tog till bägaren och drack sig onykter. Genast ljusnade tankarna. Han erinrade sig, att han i allan tid varit en helvetes karl. Hade han icke rafflat med själva herr Joste? Som var hans morfar! Hur många kvinnfolk hade han icke lirkat med. Välborna damer hade gett honom blickar, som måhända kunnat bytas mot annat, om han gittat. Och var han icke kungens tro-man lika väl som majoren?

Visserligen var det icke han, som skulle giftas utan sonen. Han tog lyktan och steg in i Eriks kammare, satte sig på sängen. Där låg gossen, tre alnar fyra tum, bred över skuldrorna, högt bröst, finhylt. Fanns där något fel? Inte! Han lyste honom i ansiktet. Under ögonen lågo mörka skuggor. Det kom sig av att tänka! Den gossen stojade icke som andra pundhuvuden, han gick för sig själv och tänkte. En sådan kan bli någonting, stannar icke bland rovorna.

Vid det fogden strök sin son över pannan, gled lillfingret ned i en liten grop strax ovan hårfästet. Fogden drog hastigt till sig handen och gned den ofrivilligt mot klädet. Ett ärr, tänkte han, det har jag inte sett förut. Var har

han fått ett sånt styggt ärr? Nå, det satt under håret och var ingenting att grubbla på. Han slog helt och hållet bort den saken. Men för det myckna drickats skull steg blodet honom åt huvudet, så att han hade stor svårighet att hitta ut ur sonens kammare.

Följande morgon lät fogden spänna för. Han var själv med och såg till, att Erik blev klädd på bästa vis. Så satte de sig upp, och fogden gjorde en fruktansvärd klatsch med piskan.

Det var en senhöstdag. Fru Beata satt i vävkammaren och spann lin. Fröken Beate-Louise spann också lin och ytterligare funnos där sju eller åtta pigor, sysselsatta vid rockarna. Fogden tog sonen vid handen och steg in i stora salen, men ingen bjöd dem välkommen, och fru Beata tycktes icke vilja besvära sig. Då måtte de stiga ned i vävkammaren.

Fru Beata stillade hjulet med handen och bad fogden sätta sig på bänken. Hon frågade efter hans ärende.

Fogden sade, att han kommit för att fria till välborna fröken Beate-Louise för sin son Eriks räkning. Alla rockhjul stannade på en gång, men fru Beata behövde endast vända på huvudet för att åter sätta dem i gång.

Därpå steg hon upp och neg helt kort. Det fanns varken löje eller vrede i hennes ansikte. Hon tackade fogden för den ära, som visades hennes sondotter och henne själv. Likvisst måste

hon säga nej till anbudet, ena och allena av den grund, att fröken Beate-Louise redan var trolovad med sin kusin, välborne fänriken Jeward Brenner. De oroliga politiska förhållandena, som en längre tid hållit såväl fänriken som majoren bundna i Stockholm, hade fördröjt giftermålet. —

När fogden fått detta svar blev han så huvudyr av glädje, att han bugande och åter bugande frammumlade långa tacksägelse? utan sammanhang. Det, menade han, var att slippa billigt från en farlig färd! Ett höviskt svar, ett giltigt, hederligt skäl som utan skam kunde upprepas inför Gud och hela socknen! Till råga på lycka tyckte han sig i en skum vrå skymta ett flinande gubbansikte, herr Marcurells.

Fogden tog Erik under armen och drog honom upp från bänken. Han tillsade honom att hövligt tacka fru Beata, som så vänligt och nådigt upptagit hans frieri. Fru Beata öppnade åter munnen, alla rockar stannade utan att hon låtsades därom och från den mörka vrån kom en sakta fnissning.

Fru Beata sade:

"Eftersom Erik Janse gjort sig omaket att komma ända hit för att söka sig en hustru, så vore det väl illa, om han farit förgäves. Jag ber honom därför se sig om bland dessa mina pigor, ifall bland dem någon skulle passa. Varom icke har jag i kök och ladugård både flickor och änkor att välja mellan —"

Alla pigorna krummade sig bakom rockarna och dolde sina skattröda ansikten i lintottarna. Herr Marcurell hoppade så att kistlocket skrek. Fröken Beate-Louise höll en flik av farmors kjortel för sina ögon, mest därför kanske att hon tyckte synd om Erik Janse, som intet ont gjort.

Men nu var fogden icke längre trög i tankarna, utan genmälte han.

"Därsom jag kunde hysa grundad förhoppning, att nådig fruns herr son, välborne majoren lämnat någon piga på gården, ung eller gammal, okränkt, så kunde jag väl tänka på saken. Som det nu är, drager jag mina färder med skyldig vördnad och tacksamhet för nådigt mottagande."

Och fogden släpade i väg med sin son, som fumlig och skumögd snubblade över alla trösklar. Men utkomna på gården kunde de höra herr Marcurells skratt.

Fogdens frieri på Klockeberga blev vida omtalat, helst herr Marcurell lät trycka en visa, som förlöjligade fogden och hans tölpige son. Emellertid fick varken prästen eller fru Beata skäl att rosa marknaden. Prästen föll på sin oredlighet, kyrkokassan reviderades och herr Marcurell måtte gå från gället. Till på köpet fick han se fogdens son

stiga upp i Lillhammars predikstol. Herr Marcurell levde sina återstående dagar hos fru Beata på Klockeberga.

Gentemot frun gick fogden till en början ej så bröstgänges till väga.

Prästen hade varit anstiftaren, och han hoppades att fru Beata skulle ångra sig och på något sätt göra honom och sonen sin ursäkt. Länge fick han vänta. Till sist sände han bud med Marcurell, att om fru Beata bjöde honom och hans son på frökens och fänrikens bröllop, så skulle allt groll vara glömt.

Härtill svarade fru Beata:

"Säg fogden, att jag förr skall bjuda alla käringarna i hans rislada."

Fogden begagnade sig nu av omständigheterna och av sitt ämbete för att hämnas. Själva bröllopsdagen en knapp timma före vigseln, fick herrgårdsfolket se fem karlar, som i rask takt marscherade upp på gårdsplanen. Men än underligare var det att se ett halvtjog gummor, skröpliga, sneda och böjda, gnatande och gnällande, höljda i lumpor, var och en med käpp eller kvast eller annat tillhygge i näven linka karlarna i spåren. Tjänstfolket rusade ut för att hejda inkräktarna, och möttes av fogden själv som skyllde på lagen och begärde inträde.

Han steg in i salen, där bröllopsgästerna redan voro församlade, hälsade artigt på fru Beata och företedde en fullmakt, enligt vilken han borde häkta och till fängelset införpassa majoren välborne herr Jörgen Siedel och fänriken välborne herr Jeward Brenner, båda anklagade för delaktighet i drottningens statskupp.

Fru Beata anhöll, att vigseln först måtteförsiggå, och häremot hade fogden intet att invända, blott han kunde vara säker på sina fångar. Fru Beata föreslog, att han själv skulle närvara vid vigselakten. Svarade fogden:

"Objuden for jag aldrig till bröllop. Men jag har tagit käringarna ur risladan med mig och skall nu låta dem postera vid alla fönster och dörrar."

Så gjorde han. Gummorna, som svårligen kunde hålla sig tysta och skickliga, störde allt som oftast ceremonin. Fru Beata kunde ha orsak att ångra den hälsning hon sänt med herr Marcurell.

Kort därefter gifte sig Erik Janse med en ung kringstrykande kvinna, som fått härbärge i Ryg-linge. Det giftermålet gick fogden djupt till sinnes, men han yttrade icke ett ord vare sig för eller emot. Och snart såg han hos sonhustrun lika många förträffligheter som förut hos sonen.

Fogden Jan Erse dog efter en kort ålderdom. Han var en fridsam, vänsäll man och hade framgång i de flesta sina företag.

OM JAN ERSE I RYGLINGE, FRU BEATA OCH BRUKSFÖRVALTAREN

Fru Beata levde över tre släkten och såg dem dö, dess make välborne herren Jörgen Siedel, dess son majoren, dess sonson bruksförvaltaren. Först sonsons son satte gumman i graven, skall ock ha gjort sitt för att lykta det livet.

Från sitt tjugusjätte levnadsår gick fru Beata i änkedok och kände ingen man. Härav mådde hon väl, fick stora krafter och en fast vilja. All hennes håg var att handla efter förstånd och insikt till egendomens formerande. Oförrätt glömde hon sent, välgärning gav hon igen, dock utan råga. Liten hjälp hade hon av sonen, en intrigant politicus. Sonsonen artade sig bättre men var så liderlig i levernet och stor i mat och dryckjom att han dog ung. Han bodde sin tid på Björkenäs, ty hos fru Beata vankades varken stek eller sockerkaka. Där var allt högst tarvligt. Fru Beata hyste likväl passion för ungerskt vin och sparade ingen kostnad för att skaffa den drycken. Hon förtärde den med ibetat rågbröd och fick varje afton sitt rus. Stort annat förtärde hon icke.

I sina ärenden sände hon till en början herr Marcurell, som tjänade henne på bästa sätt ännu i sitt nittionde år. Fru Beata ville lägga Ryglinge under Klockeberga, och hade det icke mött stora hinder, om ej mor Bolla varit. Bonden själv var vill av grubbel, vattenöste sina barn i kapellet och predikade mot sin bror, prästen David i Lillhammar. Men mor Bolla ville bevara Ryglinge åt sonen Jan, som var hennes förstfödde. Herr Marcurell slog hon på munnen. Hon arbetade flinkt, när hon icke var berusad, vilket dock med tiden allt tätare skedde. Med mannen levde hon i osämja.

Nu begav det sig, att Jan, Eriks äldste son, blev varse herr Marcurells gång kring Ryglinge. Hur han smög om gården. Jan satte då rävsaxar och risade nätt över ulvgropen. Men den räven var för slug, den vargen hade trots åldern för vassa tänder. Herr Marcurell blev endast mera ivrig att få sitt gjort. Och en dag slank han inom dörren utan att Jan eller Erik kunde hindra.

"Har I råttor i huset?" frågade han. Herr Marcurell kunde den konsten att spela råttorna i sjön. Härtill använde han endast vasspipor, som han skar till tre toner. Vidare begagnade han honungsbröd med rävkaka. Som alla råttfångare beskylldes han för att locka små barn bland råttorna. Men Ryglingebarnen gjorde han nu annan förtret.

Han sprang ut och in och nosade i alla rått-

hål, under tiden flög blicken som ett irrbloss över högt och lågt, räknade och lade ihop. Åtta nöt i fähuset men klavar för tjugu gör minus tolv. Tre spiltor tomma gör minus tre. Framför svinstian stannar han och lyssnar. Det gnisslar som av sågar, han kan inte riktigt förstå låten. Han gläntar på dörren, så pass att dagern faller in i en tunn strimma, och begynner spela... Strax stanna sågarna. Herr Marcurell ljusnar, blåser allt gällare ... I springan glittra onyx-mörka ögon, en efter en komma de grå, breda över ryggarna, storbukiga fast det endast finns benstommen kvar av sugga och kultingar. Herr Marcurell för dem ut på fältet, men släpper plötsligt taget och springer för brinnande livet mot storstugan. Råttorna efter honom, de stanna dock på gården, dansa kring bikuporna och försvinna.

När herr Marcurell slår igen dörren, faller en sten och skrapar honom på näsan. Han låtsar om ingenting utan sätter sig vid bordet mitt emot Erik.

"Stackare du," säger han. "Det står illa till på Ryglinge."

Framför Erik Janse står ett tråg med mjöl, kli och vatten. Han rör om med sleven, tar en klimp, rullar den mellan fingrarna till en boll och äter. Barnen hänga kring trågkanten, ibland stryker han bort dem för att få bättre utrymme, men strax äro de där igen.

"Elaka barn," säger herr Marcurell, "unnar inte far maten. Vad ska du med det skräpet, Erik Janse? Si såna vattensäckar. Stäng in dem i svinstian över natten så gör råttorna resten."

Genast börjar ungarna jämra, äldsta syster, som heter Märta, slår dem över munnarna. Hon bär den yngste på armen. Hon har funnit ett listigt sätt att giva honom mat, stryker deg på bröstet och låter honom suga. För herr Mar-curells skull drar hon nu igen klädnaden. Men han är snarsynt.

"Har kvinnan din sinat?" frågar han. "Då kan du veta, att Gud är emot dig. Eljest trodde vi, att du fick hjälp av prästen?"

Nu talar Erik, som har svårt för att tala. Han vänder sig bort från herr Marcurell och säger:

"Tig med prästen! Han är fånen, är han. Fånen, fånen!"

Och han slår båda nävarna i bordet.

"Ska du banna bror din? Tänk att du gick och vattenöste ungarna i kapellet. Nu är du veterdöpare, och ungarna är hedningar. Det är livsstraff på det! Att du ska vara en sån stolle Erik Janse! Låt oss nu se, om det finns råttor på vind."

Han kilar uppför trappan, tyst och lätt, men på löftet står Jan med kniv. Då dråsar han nedför trappan, åker på baken och hamnar under bordet. Där sitter han och skrattar.

"Hon snarkar, hon snarkar! Jag hörde't. Tänka sig en sådan fyllekärring! Där fick du för att du tog en lövjerska. Lilla frun på Klocke-berga hon super om aftonen, men din kvinna super om morgonen. Det är skillnaden."

Erik lyfter foten och sparkar honom mot dörren. Herr Marcurell tar inte illa upp. Han sätter sig vid fönstret.

"Nöt har du åtta, hästar en, svin inga, bin inga. Käringarna i risladan är snart den enda fänaden på gården. Kasta stål över dem, så får du kanske mjölk. Nej tvi för den lede! Och jag syndare har skulden, för när fogden slog dig över skallen, så ramla förståndet ner i ett råtthål. Men nu ska vi finna't. Först en nyhet, Jerker. 1 dag dömer dig lagman från Tanningeskogen. Så mycket du vet —"

Erik Janse spärrar upp sina ögon. Han reser sig och stampar tre gånger med högra foten som en förföljd gumse. Herr Marcurell grinar.

"Stampa nu fram tolv nöt, tre hästar och två års gröda, för det har processen kostat dig. Det var drygt för oss också, men vi stack i rätter hand och då räntar det. I dag sände vi fördrängen till nådig lagman med två fläsksidor, två tunnor öl och lite annat smått och gott, som vi får hugga tillbaka i skogen. Schas med er ungar, för nu skall far och jag leta efter förståndet."

Han skjuter rygg som en katt, brer ut mun-

nen, där tre gula betar lysa, kröker fingrarna till klor. Barnen rusa uppför trappan till löftet.

"Du kan stanna," säger han till Märta, "så talar vi förstånd med far. Nu ha vi sett, hur illa här är, nu ska vi böta. Vill Erik Janse ha igen skogen?"

"Skogen är min," säger Erik.

"Inte domstredska, lille Jerker, det är farligt och obehövligt. Vi bjuder dig skogen mot det att Jan gör dagsverke på Klockeberga en dag — låt mig se — låt mig se —"

Han stryker sig över ansiktet, själv häpen och tveksam inför sitt ädelmod. En dag i veckan, viskar han, tänka sig bara en dag i veckan! Erik Janse stirrar på honom. Han svarar varken ja eller nej. Men prästen blir ängslig. Törhända ryms det mera förstånd än han trott i den stora, rundsvarvade skallen.

"Jerker lille! En dag i veckan, det är ingenting. Och pojken får födan, den dagen, förstår sig! Ska du missunna sonen din födan? Vad bligar du efter, gumse? Vill du stångas? Då tar jag dig i hornen, hör du. Ja eller nej, gosse. Blir det nej, går pojken till vargeringen. Säger bara ett ord till kommissarien. —"

Men det står icke till att få svar av Erik Janse. Då riktar herr Marcurell behändigt ett nytt hugg.

"Det var sonen, nu kommer vi till dottern. Du har två kristna barn, Jerker, det blir din

lycka. Nu ska du göra kyrkbot, så att prästen blir god på dig."

"Det gitter jag inte."

"Då kommer du i stocken. Men gör det med godo, så får du gott igen av prästen. Det behövs, för här skall hållas bröllop."

Han linkar fram till flickan och drar henne i klädnaden, så att tyget stramar. "Kan du se något, kan du se något?" fnittrar han. Men flickan brister i gråt och rusar uppför trappan.

Erik Janse och herr Marcurell äro allena i storstugan. Bonden står hög som en fura, orörlig, rotad i marken. Herr Marcurell kilar av och an, ger honom sidoblickar, söker, var nästa hugg bör träffa. Slutligen kloar han sig fast

som en katt i rocken, höjer sig på tå och viskar:

"Det är välan inte bröllop du står efter, Jerker?"

"Bröllop?" upprepar Erik, trög och trött.

"Du liker väl mer att ställa till begravning?"

Herr Marcurell känner, hur det skälver i köttet, han har tagit sin man på det ömma. Det är honom behagligt att icke längre behöva rikta hugg mot jätten, som han håller av. De röda, hopsurnade ögonen fyllas av tårar. Han tar Eriks händer mellan sina och smeker dem. Han smeker jätten ned på knä, kramar honom om huvudet, kysser panna och kinder. "Nu ska du taga sonen med dig," säger han, "och åka till

Klockeberga." Erik gör ännu ett försök att fria sig, spänner ryggen, lyfter skuldrorna som för att vältra av en börda. Men gubben stryker och stryker. Han sållar över honom goda ord och löften. Fred med prästen, fred med Klockeberga, fred för råttorna, fred i skogen, fred med Gud.

Då springer Erik upp och rasar omkring i stugan. Prästen förstår, att han icke bort nämna Gud. Ty Erik har kämpat med Gud uppe på Lerberget och i kapellet hos Gudmor. Det vet väl herr Marcurell, som suttit i busken och skrattat åt fånen. Han säger därför, att Erik har fred med Gud men icke med fånen. Och därtill skall han nu förhjälpas av herr Marcurell. Ryglingen vill dock icke lugna sig. Herr Marcurell smyger efter honom med behändiga kast hit och dit för att undvika släggorna. Han kommer äntligen till örat och viskar:

"Hon skall gå självmant."

Genast blir Erik Janse stilla, skälvande i köttet, halvt förlamad. Pysslingen kan åter begynna med sina strykningar och goda ord. Han säger:

"Inte kan du ha en husmor, som låter korna sprängas. Som sover, när hon inte illfänas! Som aldrig fick del av Herrens nattvard. Jerker, Jerker, din far gråter i himlen. Låt nu se, att gamle Marcurell får goda nyheter med sig, när han kommer dit upp."

Ryglingen säger:

"Hon smädar Gud och ber till fånen."

"Oj, oj, oj," jämrar herr Marcurell. "Det tror jag aldrig!"

Men bonden kryper bort till väggen, lyfter på tapeten, krafsar under stocken och får fram en blodig trasa. Han räcker den till prästen, som tyder de suddiga bokstäverna:

Onda fånen hjälpa Ryglingen — ger jag blodet Bentsdåter bolla.

Erik fann det hos Gudmor i kapellet och den dagen förviste han hustrun. Men hon kom igen med all världens olyckor, sjukdom, råttor, nöd och begabbelse. Herr Marcurell luktar på trasan, den spetsiga tungan far ut som ur käften på en orm och snuddar vid blodet.

"Nötblod är det icke. Det räcker till dom på livet. Men rättvisan är oviss, och hon ska gå självmant. Alldeles som råttorna. Schasa råttorna och de komma igen — alldeles som din kvinna. Låt nu gamle prästen råda. Tänk, vad jag har läst i skrifterna! Tänk vad jag vet!"

Han sjunker ihop och hänger som en grå trasa över bordskanten. Arbetet är dock tungt för en gammal man. ögonen rulla i huvudet som på en besatt eller på en döende. Erik hoppas, att han skall dö. Men när gubben märker att den andre begynner resa på sig, sticker han trasan i mun och suger nya krafter. Han har

snart kvicknat till, och nu befaller han, Erik lyder.

Jan kallas ned från löftet. Han vill icke lämna mor ensam med herr Marcurell, men far slänger honom upp på vagnen. Då kastar han kniven och träffar så pass, att vadmalsrocken naglas vid väggen. Gubben har icke kraft att lossa kniven, utan måtte han krypa ur rocken, så att bröstkorgen med det fastklibbade bruna skinnet blir synlig. Herr Marcurell har för brått att bekymra sig om rocken. Han tar vasspipan ur fickan. Märta och barnen sänder han ut i alhagen.

Herr Marcurell är herre på gården. Med säcken under armen börjar han spela utanför svinstian. Råttorna dröja. Herr Marcurell spelar till en början utan iver, helt makligt och liksom till egen förnöjelse. Han tar några danssteg och svänger sirligt runt. Solen är i nedgående. Herr Marcurells skugga dansar. Råttorna stå i dörrspringan och betrakta herr Marcurells skugga, när den rör sig åt höger, vrida de huvudena åt höger, när den rör sig åt vänster vrida de huvudena åt vänster. Allt hastigare rör sig herr Marcurells skugga, allt hastigare råttornas huvuden. Snart kunna de icke motstå lockelsen, de strömma ut på gården. En och annan reser sig på bakbenen och snurrar runt som herr Marcurell.

Alltjämt med pipan i mund, ivrigt spelande och dansande, plockar herr Marcurell ur påsen

små platta, svarta bröd, som han strör omkring sig i en rundel. Han drar sig baklänges och råttorna följa honom. När de kommit in i rundelen av små bröd, upphör han plötsligt att blåsa.

Råttorna irra omkring för att finna en tillflykt. I stället finna de den manna, herr Marcurell låtit regna, den doftar av honung. Herr Marcurell spelar åter, helt sakta i det han långsamt drar sig ut på fältet. Råttorna följa, sorglösa och makliga. Så småningom öka de dock farten. Herr Marcurell ser deras begynnande livlighet med välbehag. Han drar sig varligt åt sidan. Råttorna rusa i flock över vägen, dammet stiger till ett moln över horden, som försvinner ned mot sjön.

Herr Marcurell hämtar en ny pipa ur rocken och sänder en ny råtthord till sjön. Fyra pipor blåser han sönder, fyra råtthordar bespisar han med honungsbröd och sänder i sjön. Herr Marcurell har sparat den femte pipan och ett honungsbröd, stort som handen. Han gör ännu ett försök att taga rocken från väggen och gnyr sakta av missmod och trötthet, då det icke lyckas.

Han slinker in i storstugan, klättrar upp på bordet och sätter sig med benen i kors. Han är trött av dansen, han är en gammal man. Sömnen ansätter honom, han klipper med ögonen och gäspar stort. Käkarna falla ihop med en smäll. Så väter han läpparna med tungan och

sätter pipan till mun. Det blir en lång, sömnig ton. Herr Marcurell nickar till.

Golvtiljorna knaka över honom. Han lyfter icke huvudet, icke ögonlocken, men blicken fladdrar som ett irrbloss. Läpparna suga sig hårt kring pipan, han spelar.

Trappan knarrar doft under tunga, långsamma barfotasteg. Herr Marcurell spelar, han ser icke. Däruppifrån hörs en sugande gäspning, som får herr Marcurell att missa tonen.

Så en sömnig röst:

"Vilken är det, som låter i stugan?"

Herr Marcurell spelar.

"Är det råttor?"

Herr Marcurell tar pipan från mun.

"Råttf ångaren."

Bolla Bengtsdotter stiger ned i storstugan. Hon är naken till midjan men med överkroppen nästan täckt av håret. Brösten hänga ända ned mot kjollinningen, urkramade och tunna. Eljest är hon uppsvälld av mycket dricka. Hon

går fram till bordet och tar stöd.

"Giv mig dricka."

Herr Marcurell spelar. Råttorna dansa fram ur hålorna och fly för Bollas fötter. Hon går tungt kring väggarna, öppnar skåpet och letar. Herr Marcurell lägger ifrån sig pipan och tar brödet. Han håller det med båda händerna framför mun, klipper upp och igen med käften och

smackar. Kvinnan går till honom, hennes näsborrar vidgas för att spåra maten.

"Jag äter honungsbröd," säger herr Marcurell och river med naglarna mot brödkanten. Hon räcker fram handen, men herr Marcurell värjer sitt bröd, låtsas äta och smackar. Då rycker hon brödet ifrån honom, stoppar det i mun och suger, men spottar åter ut.

"Det är gift," säger hon.

Herr Marcurell snappar till sig brödet och låtsas tugga. Kvinnan vänder sig bort för att icke se honom äta.

"Var är Ryglingen?"

"På Klockeberga till merafton. Där vankas ostkaka."

"Var är ungarna?"

"I prästgården till merafton. Där vankas ölsupa med färskt bröd."

"Giv mig!" säger hon och räcker fram handen.

"När jag gick i gårdarna med tiggepåsen, slog du mig."

Åter rycker hon brödet ifrån honom. För att icke känna den bittra smaken, som honungen ej tyr att dölja, stoppar hon det helt i mun. Hon häver sig framstupa över bordet med armarna kring huvudet ätande mot bordsskivan. Så tuggar och sväljer hon utan rast. Även sedan hon svalt sista tuggan förblir hon i samma ställning.

"Lilla morän," säger herr Marcurell och

stryker henne över ryggen. Det är länge sedan, hon fick en smekning. Hon skjuter rygg som en katt, kränger med skulderbladen. Herr Marcurell förtröttas icke. Det är honom behagligt att nå sitt mål utan snäsor och onda ord. Han är len i mun som honungsbrödet men utan bitterhet. Han talar som till ett litet barn, lockar snyftningar ur bröstet, fast ögonen äro torra av en begynnande blodets hetta. Dock verkar ej brödet så snabbt hos kvinnan, utan måtte herr Marcurell hålla henne fast en timma eller mera. Med mycken varsamhet leder han hennes tankar. Han säger:

"Lilla morän skrev till fånen. Si nu är han kommen och bjuder morän dricka, morän dricka, morän dricka."

"Dricka," upprepar hon med ansiktet hårt tryckt mot trät.

Och prästen utan att förtröttas, varligen men enträget:

"Si morän dricka, morän törstig, morän driiicka —"

Hon upprepar:

"Morän törstig, morän dricka."

Och prästen:

"Var får morän dricka? Dricka ur sjön. Stora, kalla sjön. Dricka ur sjön."

Och kvinnan, lydigt och med ett sörplande ljud:

"Driiicka ur sjön —"

De viska till varandra samma ord. I mörkningen är hon färdig. Herr Marcurell går före, blåsande i pipan för att hon skall hitta vägen. Hon raglar. Endast en gång stannar hon och frågar:

"Var är ungarna?"

Herr Marcurell fruktar att all hans möda skulle vara förspilld. Men törsten är henne övermäktig, kroppen brinner. Hon raglar framåt efter herr Marcurells pipa. I vassen släpper han henne.

Herr Marcurell är då själv så trött, att han icke ens gitter hämta sin röck från Ryglinge vägg.

Detta var herr Marcurells sista gärning. Så snart olyckan blev känd, sände grannen, bonden i Stenshult, bud till Klockeberga. Erik Janse träffades likväl icke. Han hade samma kväll ridit till släktingar i Sörmland och därifrån fortsatte han ned i Östergötland. Under fyra års tid var han borta från Ryglinge. Men sonen Jan visade herr Marcurells röck för länsman och blev det fällande bevis. Fru Beata tör väl ha offrat några fläsksidor för sin tjänare, likvisst förgäves. Herr Marcurell dömdes till galgen.

Folket i Lillhammar trodde så visst, att herr Marcurell skulle gå igen. Och gjorde han det icke själv, så gjorde hans gärningar. Han hade tagit ut lysning mellan en torpare under Björkenäs

och Märta Eriksdotter. Först efter tredje lysningen lät torparen förspörja, att han varken visste något därom ej heller var villig till giftermål. Därav fick prästen Rygelius mycken förtret. Och det var han som slog igen dörren på Björkenäs med sådan kraft, att det tunga ekstycket hoppade ur järnen och brast i tu stycken, vilket man kan se än i dag. Men bruksförvaltaren tog Märta och behöll henne hos sig några år. Sedan lät han henne gå.

Slutligen var det herr Marcurells ränker som fördärvade Jan, Eriks i Ryglinge och Bolla Bengtsdotters son.

Fru Beata på Klockeberga fick aldrig mer så flink hjälpare som den mångkunnige herr Marcurell. Brukskaplanen Johannes Wisnelius gick någon tid hennes ärenden, men sedan han blivit kyrkherre i Lillhammar och till sist prost ansåg han sig för god att tjäna en sniken och elak kvinna. Sista hjälpen blev sakföraren Alroth från staden. Hans son kallade sig Roth, då han skämdes för faderns gärningar. Alrothen var den förste där på trakten, som pudrade sitt hår, räva-rött av naturen och förrådande karaktären.

Då Erik Janse ej stod att träffa, pantades nu Ryglinge för skuld, och hade gården sålts, om icke prästen David Rygelius trätt emellan. Han tog till sig Ryglingebarnen, dock icke de båda äldsta, Jan och Märta. De fem yngsta satte han i en skrinda och körde till prästgården, men den minsta föll mellan spjälorna och omkom på vägen. Och de återstående plockade Gudmor så tätt, att de inom året voro borta. Kvarlevde av Erik och Bollas barn endast Märta och Jan. Jan kom till Klockeberga enligt avtal. Märta fick av bruksförvaltaren skjutspengar till Stockholm. En

tid hållen av en mycket hög herre skall hon ha kommit till stora rikedomar men förslösade allt och dog i elände.

Tiden kom för herr Marcurells avrättning. Jan gick till staden utan att begära lov. Det var hans mening att återvända redan samma afton, men herr Marcurell hade begärt nåd och i förbidan på Kongl. Majestäts svar uppskjöts avrättningen tio dygn. En massa människor hade strömmat till från Bergslagen, och Jan vann sin bärgning genom att passa böndernas hästar. Han rönte mycken välvilja, därför att han bragt herr Marcurell till galgen, och mången bergsman och storbonde bjöd honom plats på goda villkor. Jan svarade, att han var bunden vid Klockeberga.

Avrättningsdagen ville Jan helst stå i skymundan och sökte ingen berömmelse. Då lät borgmästaren kalla honom och ställde honom i främsta ledet, på det att herr Marcurell måtte se den, vars mor han förgjort. Bödeln förde hans ansikte tätt intill Jans. Men det fanns varken förstånd eller liv i gubbens ögon. Jan såg, att här fick han liten hämnd för mor Bolla.

Om natten gick han till Klockeberga och kom fram i gryningen. Gården låg grå och tyst, tjänarna voro väl farna i ärenden eller sovo de ännu. Jan var trött som efter sju dagsverken utan rast. Han visste icke, vad han skulle kunna göra den mäktiga fru Beata, utan lade han sig

raklång på herr Jostes sten vid vägskälet och ville icke gå därifrån. En väg av ettermyror strök över stenen, de sökte sig in under Jans tröja och plågade honom. Men han gitte icke röra ett finger, han gav dem sin kropp, knappt sexton årig. Om nu Gudmor ville komma stabbande för att hämta det sista Ryglingebarnet, så skulle allt vara väl beställt, ödegården fölle Klockeberga till, fälten grönskade och gulnade, världen hade sin gång, Ryglingarna förutan.

Gårdsfolket kom till och bar honom uppför allén. Jan trodde, att de skulle lägga honom i en grav. Men på gräsmattan slängde de honom ifrån sig, och när han lyfte på huvudet, såg han endast drängarnas röda sålor i flykt mot drängstugan. Så hörde han ett fräsande och kände en elak sveda över kinden. Genast var han på benen.

Fru Beata kretsade omkring honom, mättande med piskan. Änkedoket, gråbrunt av ålder, fladdrade som vingar, ansiktet var vitt, smalt och trynigt som på en flädermus. Hon skrek:

"Nu skall jag tala med dig, skolkare, lathund, fähund!"

Jan hukade sig kvickt och undgick rappet, sprang tätt intill henne och drog sin kniv. Fru Beata frågade:

"Trotsar du? Så kommer länsman."

Jan sade:

"Jag tog aldrig fästepengar och står icke

under husagan. Talar I med piska så svara jag med kniv."

Nu blev fru Beata mera saktmodig och begärde endast, att han skulle räcka henne kniven.

"Den tör jag behöva," sade Jan. Fru Beata frågade, om han ville sticka henne för mor Bollas skull. Härtill svarade Jan varken ja eller nej utan menade, att det finge framtiden avgöra. Fru Beata virade snärten kring piskan och sade:

"Får då se, vem som sticker först."

Vid den tiden hade fru Beata ingen hjälpare och var själv för blödig att befatta sig med sådant, som går på livet. Därför lade hon dubbel mansbörda på Jan i avsikt att knäcka ryggen. Men under Jans uppväxtår var det ännu välstånd på Ryglinge, så att han blivit kraftigt närd. Vidare hade han aldrig tärt sig med olater utan var stark nog att föra det till slut, som fru Beata ålade. Var som en uggla fladdrade hon omkring honom, såg väl till, att han icke fick otillbörlig vila. Steg han under skördearbetet åt sidan för att uträtta sitt tarv, kunde det hända, att hon satte efter, ropande att han skulle skynda. Eljest var hon sträng men icke oskälig mot sitt folk. Jan förföljde hon, därför att han bragt herr Marcurell i galgen. Men då hon såg, att han var en den bäste arbetare, flink och oförtruten, fattade hon tycke för honom. Det förrådde hon likväl icke utan blev ännu hårdare.

Jan sökte anledning att komma i tvist med

fru Beata. Vid fardag, då tjänarna skulle utbekomma sina löner, gav hon Jan en blank silver-specie, åt de andra gav hon endast koppar. Jan kastade silverstycket mot hennes panna, så att ett blodmärke uppstod. Men fru Beata stoppade pengen kvickt i kjortelsäcken och sade:

"Nu tar jag er alla till vittne på, att Ryglingen varken är daglönare eller lagfästat legohjon. Utan gör han fria dagsverken på Klockeberga."

Jan förstod icke, varthän hon syftade. Han väntade, att fru Beata vid något tillfälle skulle taga till piskan. Då skulle gärningen bli honom lättare. För att reta henne borde han ha slarvat i arbetet, men det bar honom emot. Han försökte andra medel, ställde sig döv och stum, hälsade icke, svarade icke, vände ryggen till eller spottade

efter henne. Ingenting halp. Fru Beata brydde sig litet om artighet och krumbukter. Där arbetet gick undan för fulla händer, där var hon nöjd.

Om julen gjorde fru Beata gille för sina tjänare och gav dem skänker. Jan gav hon intet. Han satt ensam vid elden, försjunken i tankar. Drängar och pigor lekte så att halmen yrde i salen, men Jan gick helst ur vägen, då han icke fann någon allvarlig nog för sitt sinne.

Bäst han nu satt och funderade, kom frun bort till honom och satte sig på härdkanten. Hon tuggade kaffebönor och bjöd Jan ur struten. Han visste så litet, vad han gjorde, att han tog näven

full och stoppade i mun. Då myste fru Beata, och välbehaget puttrade i hennes strupe som när en katt spinner. Likväl vågade hon ingenting säga utan lämnade honom i fred med sina tankar. Men om en stund var hon åter där med kaffestruten. Och Jan tog.

Så kunde det ha pågått hela kvällen, om icke tjänarna varsnat fru Beatas gång till drängen. Lek och dricka hade gjort dem dristiga nog, de ställde upp sig i en halvrundel kring elden. Drängarna lade huvudena på sned och plirade med ögonen. Flickorna drogo kjortelfållen ända upp till näsroten och fnissade förbålt.

Då vaknade Jan. Att där var skam på färde kunde han förstå. Och blev han nu först varse, att fru Beata satt mitt framför honom och icke längre bort än att de knästöttes. Var hon led med sitt vita tryne, så var hon ledare nu, när röda flammor slogo upp över kindknotorna. ögonen glödde i hålorna. Munnen var i rörelse som ett svintryne, och spotten gick i fina strålar mellan tandstumparna.

Hjärtat krängde, mest av glädje och spänning. Så led hade han aldrig sett henne. Han tyckte, att hon liknade ett djur, och att han nu lätteligen skulle kunna göra sin gärning. Att husfolket stod omkring brydde honom icke. Han hade aldrig tänkt hålla sig undan, blott det blev gjort, räkningen avslutad mellan Klockeberga och Ryg-linge. Han drog kniven och reste sig på huk,

med böjda knän, färdig att stöta. I detsamma föll fru Beata baklänges och kom med huvudet i elden. Jan måste släppa kniven för att komma henne till hjälp. Men om fru Beata kastade sig i elden med avsikt eller i förskräckelse eller om det var en olyckshändelse, det vet man icke. Håret förbrändes och växte icke mera, utan liknade svart ull. Slutligen föll det av, så att hjässan blev fullständigt kal. Då var fru Beata fulare än något troll. Men till lynnet var hon alltfort densamma, beskäftig och var från arla till sent, fladdrande in och ut ur Klockebergas svarta port. Än susade hon fram över laduloftet, än kretsade hon kring plogarna, än försvann hon i skogsbrynet och dök upp vid sjöstranden som en dykand.

Även Jan arbetade som förr och lät intet förmärkas. Likaså var han alltjämt ohövlig och sur. Kom fru Beata under middagsrasten eller om kvällen i hans närhet tog han fram brynstenen och vässade sin kniv. Så kunde hon se, var hon hade honom.

På försommaren dog bruksförvaltarens hustru i barnsäng. Fru Beata gick till Björkenäs och kom om aftonen tillbaka bärande på ett litet knyte. Då och då stack hon trynet ned i knytet, så att folk som mötte henne, trodde att hon gick och åt på matsäck. Men i knytet hade hon bruksförvaltarens barn. Från den stunden måste Jan ensam leda arbetet. Barnet var klent av födseln

och saknade modersmjölken. Hur nu fru Beata arbetade med örter och salvor, höll hon livet vid makt. Och till midsommar kom hon ut med barnet och kröp på alla fyra över gårdsplanen så kvickt och behändigt som en grävling, fast hon då var fyllda sextionio eller kanske sjuttio år. På så sätt lärde hon honom krypa. Sedan gick hon upprätt på knäna hållande jämnvikten med armarna och lärde honom sålunda att gå. Det sägs också att hon skall hava legat framstupa med trynet i ett fat för att lära honom äta. Men folk hade mycket att berätta om fru Beata

och barnet, och väl hälften är lögn.

Gossen kristnades till Jörgen efter far, farfar och farfars far. Till utseendet liknade han redan i vaggan sin farfars mor, fru Beata, spinkig, gråvit med små, svarta livliga ögon och med mun och näsa tätt ihop och utdragna som till ett tryne.

Jan förstod, att han på många år icke kunde röra fru Beata. Utan vände han sina tankar åt annat håll.

Vid den tiden förspordes det, att Erik Janse gift om sig nere i Östergötland. Bruden var dotter av en mäkta rik bonde vid namn Aron, och hemgiften var stor nog för att sätta Ryglinge i stånd. Bröllopet stod på nyåret, men vårvintern blev utan slädföre, så att Erik måtte bli sittande hos svärfar, tills väglaget bättrat sig. Då bröt

han upp och for med följe om trettio personer, brudens släkt, i åtta tvåspända vagnar, vartill kom två foror med matvaror och brudgåvor.

Det talades mycket om Ryglingens bröllopsfärd. Han gjorde korta dagsresor och slog varje afton läger i någon by. Socknens förnämsta bjödos till gille, varvid bruden fördes i dansen av länsman, skrivare eller annan ståndsperson. I Bergslagen menade man. att den bruden tappade kronan för ofta. Likväl hade Ryglingen så pass anseende kvar, att ingen dömde honom illa, åtminstone som Jan hörde.

Jan gick för att möta och stannade vid Lill-hammars bom. Där väntade han en halv dag. Bomvaktaren förstod hans ärende och talade vitt och brett om den härlighet, som nu skulle falla Janseskläkten till. I staden hade lagman själv dansat med bruden, där dansade Tanningen ur fru Beatas händer. Och kunde hon väl själv komma att dansa bland kärringarna i Ryglinge rislada. Bomvakten var en lömsk och lismande man. Jan ville icke höra honom utan satte sig i gärdesgården.

Vid middagstiden begynte ett stridregn, tätt så att luften förmörkades. Blixtarna ringlade som ormar nedför Lillhammars backar. Jan hörde låtar och oväsen från vägen söderut men kunde ingenting upptäcka. Han gick fram till bommen. Då kom en kärra norrifrån och rusade med hisklig fart utför backarna. I kärran satt

bruksförvaltaren på Björkenäs, fru Beatas sonson. Han hojtade åt bomkarlen men gitte icke röra tömmarna utan satt med korslagda armar och skrattade åt den goda farten. Hade Jan icke trätt emellan, skulle häst och kärra krossats mot bommen. Jan missade väl betslet men högg skackeln med båda händer och vred häst och vagn, så att kärran stjälpte. Sedan blev det större möda att lossa och resa bruksförvaltaren, som redan då var oformligt fet och tung. Bruksförvaltaren tog fram flaskan och ville dricka dus som hans sed var, men Jan vägrade.

Nu kom följet från söder. Främst red en stor, ung karl. Han hoppade av hästen och hjälpte herr Jörgen att lyfta upp kärran. När bruksförvaltaren fick veta, att han var storbondens son och Ryglingens svåger, drucko de tillsamman. Därefter kom en sexsitsig vagn med spann och förridare. Där satt bruden stor och trind, redan i sjunde månaden, bredvid henne mor, systrar och andra kvinnliga anförvanter. Bruksförvaltaren tog dem alla på bröstet och ville åka i den vagnen, vilket dock för det knappa utrymmets skull ej kunde ske. Kom så två lövade skrindor med kvinnor och tre skrindor med män, en vagn med storbonden Aron och två hans söner. Bonden var av ansenlig växt men så bruten genom välfägnad, att han hängde över skalmen. Håret, långt och vitt, släpade i hjulsmutsen.

Följde så tre foror med allehanda ting och sist en liten kärra, brudgummens. Jan steg nu fram och ställde sig vid vägen. Brudföljet slamrade vidare uppför backen, tre spelmän gnedo utan rast, men åskan förtog låten och vätan förstörde strängarna.

Erik Janse höll inne och hälsade på sonen. Han var något beskänkt och talade mer än vanligt. Han förklarade varför han åkte ensam och bakerst: för att ha uppsikt över fororna. Vidare beskrev han omständligt allt, vad bröllopet inbringat från ostkakan till gulddukaten. Jan frågade, om han tänkte upptaga processen om Tanningen.

Erik svarade:

"Det får väl mor bestämma."

Hästen var så ivrig att följa att Erik måtte släppa efter, men Jan sprang jämsides med kärran. Han frågade, om han nu kunde flytta över till Ryglinge, på Klockeberga hade han icke längre att beställa. Härtill svarade Erik varken ja eller nej, den saken finge Jan själv bestämma.

"Då är det väl styvmor, som bestämmer," sade Jan. "Och stannar jag då helst hos den elakan, jag är van vid."

Därmed släppte han kärran. Han sprang över ängarna upp på åsen för att se, hur Ryg-lingen kom hem. Men när det nu blev ett stoj av främlingar i den tysta Ryglingedalen, och när bruksförvaltaren bar ut tråget och visade de70

dryga östgötabönderna hur mor Bolla och Ryg-lingebarnen ätit klirörа, gick Jan därifrån. På Klockeberga mötte honom fru Beata med pisk-slängar, därför att han försummat arbetet. Jan värjde sig icke, han lät gumman slå och kände icke slagen.

Ryglingehustrun Brita Aronsdotter tvistade med gummorna i risladan angående en rovdös. Ingen ville vika. Till sist trädde gummorna henne på fötterna och slog henne om huvudet med rov-blasten, så att hon måste fly in i huset. Mor Brita yrkade, att risladan skulle rivas och gummorna fösas från gården. Men Erik varken vågade eller ville. Då brann risladan orn natten. Gummorna sprungo kring elden och skreko som ugglor, de ville riva ihjäl mor Brita. Även nu var det prästen Rygelius som trädde emellan och förde de husvilla till Lillhammar. För dyrtidens skull kunde han likväl icke hysa dem alla. De ströko genom socknarna, och var de kommo, talade de illa om Ryglinge.

Mor Brita ville, att Erik skulle uppföra en ansenligare manbyggnad på Ryglinge. Erik röjde i trädgården, tog bort syrenhäcken i söder och kardborrasket och lade grunden just där risladan stått. Den gamla manbyggnaden blev på så sätt flygel till den nya, och man behövde icke inkräkta på åker eller fälla något fruktträd. Marken är redan där vattensjuk och lös, varför Erik villeJAN ERSE, FRU BEATA OCH BRUKSFÖRVALTAREN 71

nöja sig med ett hus, icke större än det gamla. Men mor Brita höll före, att huvudbyggnaden måste vara större än flygeln, som det brukas i Östergötland. Erik tredskades så länge, att mor Brita blev sjuk och vägrade honom umgänge. Det kunde nan icke lida. Han hade stort besvär med timret och folk kunde icke förstå, hur han med hjälp av två drängar kunde föra bygget så raskt i höjden. Det skylldes på skogsråt, som alltid varit Ryglingarna till hjälp. Men sanningen var, att j'an Erse gick från dagsverken på Klockeberga till nattarbete i Ryglinge. Härför fick han varken tack eller kost. Han blev mycket mager och liknade Döden i Lillhammars kyrka.

Huset byggdes i två våningar, med stora rum och salar. Efter ett år hade det satt sig en halv aln i västra flygeln och var icke olikt en röd tjur med kullrig rygg. Men mor Brita tyckte, att hon nu bodde efter sitt stånd. Hon höll stort hus, och den som oftast slet hennes trasmattor var bruksförvaltaren. Han kallade Erik brukspatron därför att han köpt några lotter i Tanninge-gruvan, och drack dus med honom. Mor Brita gav han kusin. Det var då uppfordringsverket byggdes och konsten från Damfallet till gruvan. Allt måste Erik betala. I gengäld fick han stort anseende, och Siedel lagade så, att han blev häradsdomare. Men i kvällningen, då ljusen tändes till överflöd i det nya Ryglinge, smögo sig gummorna intill och lyssnade. Då fingo de höra,72

vad som sades mellan bruksförvaltaren och mor Brita. Och de förde det vidare över socken, så att det slutligen nådde Jans öron.

Han betänkte sig länge, ville ogärna röra i saken. Till sist fanns dock icke annan råd, helst prästen Rygelius året förut lämnat Lillhammar, så att Jan var den ende i släkten, som kunde göra något. Det blev tung väg till Ryglinge. Först steg han in i flygeln, där far satt. Fast ingen lyssnade läste ban med högan röst ur Skriften. Med

vänster hand följde han texten med höger tog han då och då en slev ur tråget och åt. Jan smakade på röran, sedan sade han:

"Det ser ut, att I icke har det likare nu än på mors tid."

Erik fortsatte att läsa, men när han kommit till versens slut, tillfogade han i samma andedrag :

"Det är väl bättre för mig, att jag icke har en kvinna, som förpaktar sig med djävulen."

Då skall Jan ha brustit i skratt, fast där var litet att skratta åt. Munterheten kom kanske därav, att han nu fattat sitt beslut. Han steg oförtövat in i huvudbyggningens stora sal. Vid bordet satt mor Brita och bruksförvaltaren och drucko ur samma bägare. Och voro de illa klädda och rusiga.

Jan gick fram och slog bruksförvaltaren över munnen, så slapp han att höra flinet. Mor Brita skrek:

"Ska du slå en gäst i din tars hus!"

Jan tog då bruksförvaltaren kring livet för att bära ut honom. Men Jörgen Siedel gjorde sig så stinn, att han icke mäktade famna honom och så tung, att han icke rubbades en tum från sin plats. Jan frågade, om han icke ville slåss. Härtill var bruksförvaltaren villig, därest han först tinge tömma sin bägare i lugn och ro. Jan gick ut på gården och väntade, och efter en bra stund kom bruksförvaltaren släpandes utför trappan.

Jan gick rakt emot honom och slog honom i huvudet. Bruksförvaltaren höll med båda händer i sina kläder och kunde icke värja sig för slaget. Han sade:

"Först ska du hjälpa mig med byxorna."

Jan hängslade hans byxor och ställde honom i ordning. Därpå togo de varann om livet och begynte brottas. Vad Jan låg över i styrka och smidighet, hade bruksförvaltaren i tyngd. Han var svår att rubba. Likväl sägs det, att de valsade så snällt i trädgården, att två stora aplar knäcktes vid roten. Slutligen föll Jörgen Siedel, men Jan hann icke draga undan sin högerarm utan knäcktes den ur led vid armbågen. Jan såg, att med brottning kom han ingen vart. Han frågade, om bruksförvaltaren ville slåss på kniv. Jörgen Siedel jakade med det villkor att de skulle stå på knä, ty fotlederna hade tagit skada i fallet. Vidare skulle Jan taga fram hans kniv, som hängde därbak och gnagde på skinkan.

Jan lovade ati uppfylla villkoren. Men när han nu fick knivskaftet i handen, kommo de gamla tankarna över honom med makt. Han kunde icke hindra sig utan högg upprepade gånger. Likväl var det så svart för hans ögon, att huggen mättades illa och de flesta träffade i stammen på en bredvid stående björk. Han trodde, att han mördat Jörgen Siedel och sprang därifrån.

Jörgen Siedel fick endast några köttsår, som dock voro svårläkta och måhända vållade hans död. Vidare hade hans fötter tagit skada, så att han haltade. Han lade icke sak mot Jan för övervåldets skull. Varhelst de träffades, tog han fram flaskan och ville prompt dricka dus. Men Jan blev endast bittrare till sinnes.

Jörgen Siedel bröt väldigt ur gruvorna. Varphögarna växte så hastigt och lades så vårdslöst, att folk spådde olycka. En låg på Lerberget och hotade Gudmors kapell. En annan ännu större låg rakt över sjön. Den menade man skulle falla i vattnet, varvid sjön skulle kasta upp en våg, så att hela Björkenäs sköljdes från jorden. Så skedde likväl icke, fastän bruksförvaltaren på okynne lät spränga i kanterna.

Under krigsåren var det ont om folk i Bergslagen och dyr tid. Med vintern kommo vargarna i större myckenhet än någonsin förr. Värst var det för Ryglingegummorna, som nu gingo på roten. När de färdades från gård till gård hade

de som ett koppel hundar med sig, och det troddes, att de drogo vargarna till gården. De klagade för prästen Wisnelius, som förde deras klagan till bruksförvaltaren. Men han skrattade och menade, att fru Beata på

Klockeberga och Ryglingegummorna voro de enda, som hade någon säkerhet. För så beniga stekar betackade sig Gråben, hälst han vädrade bruksförvaltarens måge i socknen. Emellertid förbarmade han sig över gummorna. De orkeslösa hyste han på Björkenäs, de yngre och kraftigare förde han upp i Hobyforss-skogarna och satte dem att vakta milorna. Så fingo de sin bärgning, om ock arbetet var tungt och förstörde de flesta.

Han likade väl ett skämt och gjorde nu detta. När fred slutits, for han till Stockholm och samlade en hop löst manfolk, som han fäste till arbete vid Hobyhammars gruvfält. Han förespeglade dem allehanda förmåner och sade bland annat, att trakten vore särdeles rik på vackert och duktigt kvinnfolk, varför var och en kunde få sin. Karlarna hade umburit mycket i kriget och gingo nu sjungande upp genom skogarna, troende att paradiset stod dem öppet. Men där blev få bröllop och mycken hårdragning uppe vid Hoby. Kolgummor och gruvkarlar levde som hund och katt till allmän jämmer. Kom så vintern. Bruksförvaltaren sände foror med brödsäd och andra förnödenheter till Hoby. Han räknade dock fel, så att maten icke förslog. Då sände han bränn-76

vin i stor myckenhet, och så länge brännvinet räckte, höllo karlarna sig stilla. Men även brännvinet tog slut och karlarna gåvo sig utför älven, vars stränder voro isbelagda och lätt framkomliga. Vidare gingo de över Vassjön och Damsjön till Klockeberga. Här begärde de mat.

Fru Beata stod i fönstret och räknade munnarna. Hon sade stört nej, så illa fick det icke täras på Ull-Jörgens arv. Fönsterluckorna förskruvades och den stora svarta porten bommades väl. Men karlarna satte hackorna i muren och klättrade upp mot de övre fönstren, som icke hade luckor. Då trädde Jan Erse ut och tog dem från väggarna, som man plockar mask från ett kålhuvud. Det tyckte männen icke illa vara utan beundrade hans styrka. Och de sade, att om han gav dem ett ankare brännvin, skulle de lämna gården. Jan gick in för att hämta brännvinet. Men när fru Beata såg, att karlarna läto beveka sig, ville hon slippa undan för intet. Hon satte sig på nycklarna och klöste den som kom nära.

Då gick Jan åter ut och sade, att han ville stå vid sitt ord, men här på Klockeberga var det icke han, som rådde. Därför borde de gå ned till Ryglinge och hälsa hans styvmor, att han ville giva efter halva sitt möderne, om hon förplägade dem väl. Med det budskapet drogo männen till Ryglinge. Och mor Brita ställde för dem allt vad hon förmådde, Brita Aronsdotter var ett troilJAN ERSE, FRU BEATA OCH BRUKSFÖRVALTAREN 77

i många stycken men givmild och rundhänt. Den gången blev det dock hennes olycka. Ty när männen blivit grundligt beskänkta, började de kivas sinsemelllan, och i den villervalla, som härvid uppstod, tändes gården. Huvudbyggnaden brann från tak till grund. Erik Janse stod vid flygelknuten och höll upp bibeln som ett brandsegel. Och vare sig att lågorna hade försyn för skriften eller att vinden låg därifrån, så räddades flygeln.

Nu var Erik Janse lika fattig som före sitt giftermål, och fattigare skulle han bli. Fru Beata begynte en process om själva Ryglinge gård, som hon påstod vara ett torp under Klockeberga. Ahlroten förde hennes talan vid tinget. Jan flyttade till Ryglinge och tog sig an faderns sak. Han måste sälja åtskilligt, som Jansönerna ditintills kunnat spara, däribland, två tumlare och fyra tallrikar av fullödigt silver. Mor Brita hade en son, som efter morfadern kallades Aron. Han var endast tio eller elva år gammal men redan mycket slugare än Jan. Han gick med pengarna till Ahlroten och genast fick fru Beata mothugg. Det tovade dock icke, förrän Ahlroten ville ha mera pengar. Aron red ned i Östergötland för att borga av storbonden. Men Ahlroten pressade så att Jan slutligen måste sälja den stora välkomman av silver, i form som en liljas kalk. Det blev hans olycka.

Han sålde dyrgripen till kyrkherrn i Lill-78

hammar, Johan Wisnelius. Prästen betalade hundra daler kopparmynt, som gingo till Ahl-rothen. Vidare bestämdes, att köpet skulle återgå, ifall Jan inom år och dag kunde återbetala köpeskillingen jämte tjugu daler. Nu dröjde det knappt en månad förrän Aron återvände från Östergötland, där han fått mor Britas arv utbetalat i förskott. Men prästen tredskades och ville icke återlämna välkomman. Då måtte Jan stämma honom till tinget, och fick han sin rätt.

Därav kom olyckan. Ty prästen i Lillhammar kunde icke förgäta skammen att ha förlorat vid tinget. En dag, då han rotade om i dokumentkistan, fann han några handlingar, som rörde Ryglingegården. Han gav sig ingen ro förrän han letat fram allt, som kunde vara ofördelaktigt för Jansönerna. Det fördelaktiga gömde han väl eller brände. Till slut skall han ha haft en hel säck full med dokument, däribland några, som bevisade, att den förste Ryglingen gjort dagsverken på Klockeberga. Allt detta gick väl i lås med herr Marcurells och fru Beatas förehavanden, då de ställde det så, att det såg ut som om Jan Erse fullgjorde en torpares skyldigheter.

I tre år varade processen, som slöt till Sied-larnas förmån. Bruksförvaltaren for själv över till Ryglinge och underrättade Erik om domen. Jan var icke hemma. Knappt hade Siedel slutat tala, förrän Erik reste sig, tog bibeln under armen och begav sig stigen uppför mot kapellet.

Bruksförvaltaren haltade efter och sökte ställa honom till freds. Han bjöd två hundra daler för skogarna, som den elaka käringen roffat åt sig. Han begagnade de fulaste ord om fru Beata. Gården skulle Erik och hans arvingar besitta mot det att de en dag på året gjorde fritt dagsverke. Och det dagsverket skulle de göra som brukspatroner, i storsalen på Klockeberga mellan skål och vägg. Men Erik sade:

"Nu går jag till Gudmor och blir där så länge Gud vill. Men det I talar om dagsverke mellan skål och vägg, det förstår jag icke. Antingen har I gården och rätten, eller jag gården och rätten. Annat förstår jag icke."

Därmed skildes han från bruksförvaltaren. Under åtta dagars tid kom det folk från när och fjärran för att betrakta Erik Janse i kapellet. Han satt när Gudmor och läste. De rådde honom att tapa förlikning, men han tycktes icke höra. Mor Brita bar till honom mat, som han knappast rörde. På nionde dagen steg han ned till Ryglinge, tog Jan avsides och berättade, att han skulle gå till kungs. Han hade fått den tanken i kapellet.

Mor Brita tog fram helgdagsdräkten och gjorde allt i ordning. Jan spände för kärran och beredde sig att följa. Men när de kommit så långt, fingo de se Erik Janse redan långt uppe på vägen, linkande vid en enestör och med ett knyte i andra handen. Jan skyndade efter med kärran och bad honom sitta upp. Erik betänkte sig och sade

"Vänd du om med märren. Tör väl vara bättre, att kungen får se, hur pass vi Ryglingar ha det."

Nu sägs det, att Erik Janse skall ha haft många äventyr på den trettimila färden, både vargar och rövare och länsmän skola ha gjort sitt för att hindra. Men det var en mild vinter utan snö, varför vargarna väl icke voro så svåra. Och att länsmän och rövare lämnade honom i ro förstås därav, att det var kungen och icke länsman, som fick den stora välkomman av silver.

Själv sade Erik, att hela vandringen varit en barnalek, men svårt var, att komma till tals med kungen. Ty hovmännen ville icke släppa in honom med mindre han först lögade hela sin kropp och påsatte nya kläder. Erik väntade tålmodigt i slottsvalvet. På fjärde dagen såg han kungen stiga nedför trapporna och sätta sig i en sjuglasvagn. Och det var en sådan ståt omkring honom, att Erik icke vågade sig fram.

Men när vagnen satte sig i rörelse, hörde han ganska tydligt en ängels röst som sade:

"Si Erik Janse, nu åker ditt hemman åt helvete."

Och i detsamma fick han en spark på anklarna och ett slag över ryggen och började springa. Han sprang tyst utför hela backen. När han kom till bron, snavade han över stenarna och föll framstupa. Då glömde han sin rädsla och skrek så hårt han förmådde:

"Hejda kungen! Hejda kungen!"

Genast blev där en folksamling, och Erik fick både hugg och slag. Men kungen lät vagnen stanna och gav sig i tal med Erik Janse. Och när han hörde, hur illa Siedlarna och kyrkherrn och lagmännen farit fram med Ryglingebonden, blev han vit som ett lakan och klämde så hårt om välkomman, att blodet sprack fram under naglarna.

Erik fick fördel av att han stått på sin rätt. Ty icke blott att skog och gård blevo hans med full äganderätt, utan därjämte måtte fru Beata utgiva ett tusen speciedaler i ersättning för kostnader och skada. Välkomman, som kungen fick i gåva, inbragte honom 200 daler silvermynt eller över 500 daler koppar. Och man kan om honom säga, att han två gånger varit socknens fattigaste bonde och två gånger dess rikaste. Mycken glädje fick han dock ej av rikedomen, ty förståndet var rubbat. Han tog icke föda med mindre än att den lades i mor Bollas gamla tråg.

Han blev mycket gammal och överlevde båda sina söner, Jan och Aron. Under de sista tjugu åren yttrade han icke ett ord till hustrun. Först när han låg på sitt yttersta, talade han till henne, bedjande att hon måtte lämna rummet och vistas ute till dess att han uppgivit sin anda. Hustrun skall då hava gått ut i fähuset och där tagit sig av daga. Men härom ha Ryglingarna intet att

förtälja. Och de förneka, att Erik Janses hustru skulle ha bragt skam över sin man genom lösliga seder. Likvisst är det sant, att hon är den enda, som icke ligger i familjegraven. I norra hörnet av Lillhammars kyrkogård finns än i dag en grå sten med inskriften:

Här vilar Härads Domaren Erik Janssons Hustru Brita AronsDotter död i Dess 57de levnadsår.

Jan trivdes icke längre på Ryglinge, sedan allt där var väl beställt. Han gästade de förnämligare grannarna och var gärna sedd för sin raskhets skull. Ett halvår var han rättare på Rogershus, men trivdes icke heller där. Vid den tiden begynte storsupningen i Bergslagen, och Jan var bland de starkaste dryckesbröderna. I Lillhammars socken och vida därutöver var det endast bruksförvaltaren, som kunde tävla med honom. Törhända kunde bruksförvaltaren svälja större mängder, men Jan stod bättre sitt rus, och ingen kunde se på honom eller höra på talet, om han var drucken eller nykter. Ordkarg var han som fadern, tungsint och trots dryckjom eländigt mager. Kvinnor kom han aldrig när, och de menade, att han velat ha någon, som han icke kunnat få.

Bruksförvaltaren låg ständigt efter honom och bedyrade sin vänskap. Ju mer Jan drog sig undan, desto ivrigare blev Jörgen och det såg till sist ut som om bruksförvaltaren icke haft högre önskan i livet än den att knyta vänskap med Ryglingesonen. Men de voro så olika till lynnet, att allt vad bruksherrn gjorde och sade endast ytter mera uppretade Jan. Han kallade honom svåger, emedan han någon tid sammanlevt med Jans syster Märta. Härmed trodde han sig göra Jan en stor heder.

En söndag vid Mickelsmässotid stod Jan på kyrkbacken och väntade med de andra bönderna, att kyrkherrn skulle komma. Bäst de bytte ord om havreskörden, som det året ruttnade bort på fälten, kom Björkenäskärran rasslande på vägen. Som alltid körde bruksherrn i vildaste fart och gitte knappt röra vid tömmarna. Framför kyrkan höll han dock inne med ett starkt ryck och ropade:

"Var har jag svåger min?"

Jan låtsades icke höra. Han ville också gå sin väg, men kunde icke. Bönderna sågo förläget i backen och makade sig varligt åt sidan, så att han stod ensam. Kärran borta vid kyrk-stolpen knarkade illa, då bruksherrn vältrade ur. Han gick stödd mot två käppar mycket långsamt och frågade ideligen efter svåger.

Jörgen Siedel var då trettioåtta år gammal men till följd av sin fetma och fotskadan mycket

orörlig. Han gick för jämnan klädd i en lång brun syrtut av finaste kläde med vita manchetter och ett stort vitt fräs under hakan. På benen, som voro dråpligen runda, bar han randiga yllestrumpor, på fötterna skor med breda silverspännen, på huvudet en bredbrättad hatt med röd och blå kokard. Ansiktet var runt, ständigt leende av välvilja. Kinder och läppar voro slätrakade, håret kortklippt och opudrat. Fast han gick tungt, var hållningen rak och grann och han hälsade med nickar åt båda sidor. Han gick fram emot Jan och sade : "Där har jag kära svåger,

som är lika sourde et muet som en mullvad är blind. Varför svarar han icke på kärligt tilltal?"

Därefter började han språka om ditt och datt, drog grannarna med i samtalet, så att ringen blev sluten. Då sade han:

"Nu har jag tousjour et eternellement trakasserier vid Hobyhammar. Att arbetarna icke vilja göra sitt. Nu ska kära svåger vara mig följaktlig och böta les fripons la efter sjukan. Vaba?"

Jan visste icke svara. Han drog sig åt sidan, men Siedel följde honom och knuffade honom med magen.

"Mon cher cousin har väl icke tappat cou-raget? Jag minns väl, hur han plockade de gynnarna från Klockeberga väggar. Vaba? Hur står det till?"

Han talade vitt och brett om Jans mod och

styrka, och när Jan vek undan, följde han efter. De krängde fram och tillbaka bland bönderna, som om de lekt leken att väva vadmal. Men plötsligt tvärstannade Jan så att de kommo att stå tätt intill varandra. Han såg bruksherrn rakt in i ögonen och sade:

"Nog kan jag följa er på resan till Hoby. Men då ska I veta, att 1 icke kommen därifrån med livet. Nu är det sagt."

Bönderna ryckte Jan i rocken. Bruksherrn blinkade som för skarpt ljus och mungiporna ryckte och skälvde.

"Det vet jag," sade han, "att Jan aktar mig som fan själv. Men vad kommer det mig vid? Jag behöver en duktig karl, och han får väl handla efter samvete. Kom så ska vi tumma."

Jan räckte fram tummen i det han än en gång bedyrade, att bruksherrn icke skulle komma från den resan med livet. Men nu brast Jörgen i skratt, och bönderna trodde, att alltsamman varit ett skämt.

Sista söndagen i Trefaldighet sände Siedel bud till Jan, att han skulle hålla sig redo. Jan gjorde så. Men resan uppskjöts vecka efter vecka. Jan blev under tiden allt dystrare och oroligare. Nattsömnen förstördes. Han vandrade av och an på Lerberget. Ibland sprungo vargarna efter honom, men han aktade dem icke och de voro för få att våga sig på den stora människan. Jan plågades nu mer än någonsin av den gärning,

han tänkte utföra. Likväl hade tanken därpå så grott in i honom ända från barnaåldern, att han väl måst draga hjärtat ur kroppen för att bliva den kvitt. Han gjorde också allt för att stärka sin håg. Han tänkte på mor Bollas eländiga fattigdom och eländiga död, vilket allt denna släkten hade vållat. Han tänkte på far och hans kvinna som bruksförvaltaren skämt. Han tänkte på syster. Han tänkte på de årslånga processerna, som gnavt dem in på benen och så när drivit dem från gården. Dock var det ingenting av allt detta som så brände honom i blodet som minnet av den julkvällen, då fru Beata matade honom med kaffebönor. Det tycktes honom, att hon stulit sig in i honom under sömnen, så att han först i sista ögonblicket räddat sig och slutit dörren. Ett orent djur liknade hon, ett vedervärdigt. Och frid för henne finge han aldrig, förrän gärningen var gjord.

Litet trodde han på skrock och trolldom. Dock visste han, att fru Beata den julnatten förgjort honom. Från den stunden hade han icke mött en kvinna med välbehag, utan var hans lust död. Och där andra sågo täcka ansikten, där såg han ohyggliga vrångbilder, djurbeläten av alla slag. Han kände deras lukt, så att han kunde säga: där går en sugga, där går en get, där går en katta, där går ett lo. Guds beläte i kvinnan hade hon förgjort, och var han sökte, fann han djur och gick tungsint därifrån.

Fastlagssöndagen kom ånyo bud, att Jan följande morgon skulle möta vid vägskälet. Jan gjorde så. Bruksherrn kom i en tvåsitsig släde, en pojke stod på medarna och körde. Siedel vek undan fällen och beredde plats. De varken hälsade på varandra eller bytte ord. Bruksherrn var eljest en mäkta talför man. Nu satt han tyst, och tyst gled släden genom den vita skogen.

På Gårsnas togs första nattkvarteret. Gärsnäs bruk lydde då under Björkenäs, och förvaltaren var yngre son till prosten Rygelius. Han kallade sig Rygell och var en allvarlig, sluten man.

Bruksherrn bad om en bädd. Han hade legat sjuk i sex veckor och var ännu icke återställd, men hade icke längre velat uppskjuta resan. På Rygells fråga angående sjukdomens art, svarade han, att ett gammalt sår gått upp och överflödade av var. Han gick genast till sängs.

Jan tänkte: Har jag givit dig såret, så bör jag ock göra pinan kort. Det ser jag på allt, att du är mitt byte.

Om kvällen satt han tillsamman med Rygell och drack en myckenhet. Då blev det honom för tungt att bära, och han bekände för Rygell sina avsikter. Förvaltaren talade honom till rätta. Slutligen sade han:

"Nu vill jag höra upp med förmaningar, ty88

jag vet, att du är styv till sinnes. Du tror bara ont om herr Jörgen och anser dig ha rätt att döda honom. Men jag ber dig giva noga akt på vad du i morgon får se. Törhända ändrar du då mening."

Följande morgon långt före dagbräckningen hörde Jan ett ständigt ringande av bjällror. Han klädde sig och steg ut på gården. Där var en sådan mängd slädar av alla slag från dem med pälsverk och förgyllda skalmar till enklaste fattigmans kälke, att gården mest liknade Stortorget en Knutsmässodag. Jan sökte upp förvaltaren cch frågade varför alla dessa människor samlats på Gärsnäs. Svarade Rygell:

"Därför att det ryktas i socknarna, att bruksförvaltaren skulle komma häröver. Tiderna äro, som bror vet, dåliga nog. Och vem i hela Bergslagen känner sakerna bättre eller har lättare att finna utvägar eller är snarare att hjälpa än Jörgen Siedel?"

Jan gick avsides och talade hela den dagen varken med Rygell eller med någon annan. Han hörde bruksförvaltarens röst i ett utan trötthet. Tvärtom blev den starkare och gladare för varje ny rådsökare. Jan led därav.

Det var ännu två dagsresor till Hoby. Jörgen Siedel dusade och halvsov hela vägen. Ibland jämrade han i sömnen över de plågor, som såret vållade. Jan satt som uppspikad i sitt hörn avJAN ERSE, FRU BEATA OCH BRUKSFÖRVALTAREN 89

slädan. Det brände honom, när han kom den stora kroppen för nära.

De anlände till Hoby. Även här var en myckenhet grannar till mötes, som alla ville höra Jörgen Siedels mening i ett eller annat. Jan fick på sin lott att granska gruvorna och tala arbetarna till rätta, där så behövdes. De stannade en vecka i Hoby och under den veckan möttes de icke ofta. Men Jan fann, att bruksherrns utseende alltmer blev en dödsjuks. Han tänkte, att på så sätt skulle han ännu en gång slippa ifrån att göra det där.

Dagen för avresan kom, och Jan blev storligen förvånad att i ett slag se bruksherrn åter-förvandlad till sin gamla människa. Han skrattade och svor och var så övermodig i tal och åthävor, att Jan sade:

"Nu skall I akta er och inte komma mig för nära. Ni tör väl minnas, vad jag sade om Mickelsmässodagen på kyrkbacken."

"Ack din usle stackare," skrek herr Jörgen och knuffade honom in i slädan. "När var jag rädd för slik en torpare. Vaba?"

Sade Jan:

"Så kan I ta en handfull var från skuldran och lukta, om den icke luktar av Jan Erse'skniv. Med den kniven satte jag fast herr Marcurell i galgen, och samma kniv drog jag mot fru Beata, om jag också den gången blev hindrad. Det ber jag er, att I aktar er och håller tand för tunga."

Jörgen Siedel lät nu ordgnabbet vara och90 KOMEDIER I BERGSLAGEN

började sjunga en dryckesvisa, däri det fanns mycken liderlighet. Jan bad honom höra upp därmed för skjutsgossens skull, som ännu var helt ung. I dess ställe riktade herr Jörgen allehanda otuktiga frågor till gossen och bragte honom slutligen att gråta. Jan hoppade ur slädan och sade att han icke längre ville höra på. Då lugnade

sig bruksherrn, gav gossen en daler och bad hövligt, att Jan skulle stiga upp igen. Under resten av den dagsresan var han tyst, halvsov, somnade men väckte sig själv med jämmerrop. Jan frågade, om såret plågade honom, men han svarade kort, att han aldrig känt sig så rask.

Följande morgon drack bruksherrn två väldiga bägare rhenskt, innan han satte sig i slädan. Maten rörde han icke. Härav blev han nu så galen, att det knappt var händer med honom. Skjutsgossen lät han dock vara i fred och tycktes nu göra allt blott för att reta Jan Erse till vrede. Han berättade, hur han gjorde Märta till sin frilla, bedragande både fader och prästen med falska uppgifter. Han talade om mor Brita och kallade hennes barn horungar. Dessemellan skröt han väldeligen med sina bedrifter dock mest med dem i dryckjom, spel och slagsmål. Ibland blev han sittande med öppen mun liksom nappande efter de stora orden, som alltför tunga rullat ifrån honom. Då blev han osäker, begynte på nytt helt trevande med smärre bedrifter för att snart återvända till de stora. Plötsligt sade han:

"Jag har gjort nytta också? Vaba?"

Men snart var han åter bland kvinnor, dryckjom och slagsmål. Han röck tömmarna från gossen och piskade hästarna ursinnigt.

"Fan regere mig!" skrek han. "Nu skall jag hem och dansa med mina flickor. Jag skall dansa! Jag skall dansa!"

Och åter kastade han sig över Jan med skällsord och förebråelser. Han kallade honom en bönhas, som hela livet tiggt sitt bröd av den elaka käringen på Klockeberga. Fru Beata hade dränkt hans mor, som man dränker en mus, men Jan slickade tass för maten och piskrapp desslikes. Jan förstod att han var sjuk och säkerligen yrade. Men han måste kämpa hårt med sig själv, för att icke knivskaftet skulle trollas honom i handen. Han längtade svårt till Gärsnäs. Där ville han lämna bruksherrn i förvaltarens vård och ensam återvända hem, om det så bleve till fots.

Plötsligt släppte herr Jörgen tömmarna, slog armarna i kors över bröstet och ropade, att han ville hem. Jan satte hästarna i lämplig fart, så att de icke skulle ansträngas för mycket i början. Vid pass två timmar åkte de tysta. Bjällrorna ringde. Jörgen frågade: "Är det Lillhammars klockor?" Skymningen föll och stjärnorna blänkte. Han låg så, att han endast såg stjärnorna och de vita, snöböjda grenar. "Ack så grant," sade Jörgen. Han var nu ganska lågmäld.

De voro en knapp mil från Gärsnäs. Vägen framför dem hade svartnat. Hästarna ökade självmant farten, och Jan förstod, att de hade sällskap i skogen. Han lät dem råda, eggade dem endast med en sakta väsning. Då reste sig Jörgen och tog tömmarna.

"Här är en fårketting," sade han. "Jag vill icke fara längre."

Jan ville ta tömmarna ifrån honom, men förmådde icke. Jörgen vräkte fallen åt sidan och steg ur. Han sade:

"Far du till Gärsnäs och hälsa från mig. Säg att jag ligger i fårketten vid ögårn uppom vindfället. Och frågar de satarna, så säg att jag ligger bra."

Jan kunde icke lämna honom. Han tillsade gossen att köra så snabbt som möjligt till Gärsnäs efter folk. Så skyndade han bort till bruks-herrn och tog honom under armen. Det fanns på seldonet en stor dombjällra av silver. Den hördes längst, och Jan tyckte, att den aldrig ville tystna. Den lockade honom, så att han var nära att springa sin väg.

"Här skall vara en fålla," upprepade Siedel. "Jag känner trakten. Å gubevars visst känner jag trakten."

Jan sade icke emot. De gingo in i skogen och efter några minuters gång kommo de till en liten äng. Där fanns rester av en stuga och

en fårfålla av ris med tak och väggar. De stego in. Bruksherrn lade sig på marken.

"Nog är du ett fä, Jan, som följer mig. Tänk en sådan lymmel!"

Han låg med näsan i vädret, med armarna korslagda under huvudet. Hans måge var som ett mörkt berg. Han låg och lallade för sig själv, sjöng några visstumpar och berättade dessemellan om sina gärningar. Så smackade han med tungan och sade:

"Den som nu hade ett stop! Si på dödsstunden tänkte jag aldrig, men väl på stället. Jag gitte veta, var jag skulle dö. På Klockeberga i herr Jostes sparlakanssäng. Det är en förnämlig, stensatt gård. Men käringen var mig för seg. Pilten tog hon också ifrån mig. Det struntar jag i. Jag sov i slädan, men så klack det till i hjärtat och jag visste, var jag var. Här låg jag för sina tjugu år sedan, en sommarnatt. Då drömde jag om Marie-Ulrique. Det gick en knarr på ängen. Si nu ligger hon i säng på det likaste gods i Sörmland, och jag ligger i en fårkette. Det vare henne unnat. Och mig med."

Han berättade ännu mera om den sommaren, men oredigt så att Jan icke förstod. Plötsligt hörde han upp, reste på huvudet och lyssnade.

"Där ha vi monsieur Gråben. Kan tänka! Mig skall han äta död, men dig skall han äta levande. Väl bekomme. Det unnar jag dig, Jan, för jag har aldrig tyckt om dig."

Efter en stund sade han: "Nej ledsamt och trilsket folk har jag aldrig kunnat lida. De förstörde glädjen för mig. Men nu skall Jesus Kristus giva mig bättre glädje. Jojo men. Si, när jag var som gladast, längtade jag till slutet. Men när folk stod mig emot, ville jag leva. Framgång har jag haft. Nu begynte det bliva uppstötningar som efter för mycket vin —" Han makade sig upp i hörnet, halvlåg. Han talade om ett och annat med Jan, mest att han ville ha dricka. Men bonden måtte lyssna efter vargkäftarna, som flåsade här och var i riset, han måste beräkna, var de tänkte sig in. Luckan passade han väl i dörröppningen och satte en stolpe för. Så småningom upphörde flåsandet, och Jan förstod, att de höllo rådslag. Han kände deras sätt och visste, att han kunde räkna på en halvtimme vid pass.

Då började han tänka efter, hur han rätteligen borde handla, vann dock ingen klarhet. Helst hade han velat föra herr Jörgen med livet därifrån för att sedan sticka honom. Ty efter vad han nu hade hört, skulle han aldrig få ro med mindre han hämnats mor och alla Ryglinge-släktens olyckor. Om herr Jörgen dog av soten eller åts av vargarna, skulle Jan vara som en tomsäck. I tjugu år skulle han ha släpat på Klockeberga med endast skam till lön, in i det sista lurad av Siedlarna. Det kunde han icke.

Jörgen makade sig högre upp mot väggen. Han sade:

"Jag har varit som ett redskap, icke som en människa. Nu skall jag mätta monsieur Gråben. Han smög nog länge i socknen och vädrade efter bruksförvaltarens måge. Gör nu som jag säger, Jan. Det första du hör taket knaka — för den vägen kommer de — då slår du upp luckan — ger dig i väg. Vargen märker dig inte, stura bara på ett. Dumma. En eller två kanske — dem hugger du med kniven. Så fick du ändå hugga. Flocken stannar hos mig — för jag är så fet — och så stillsam —"

Vargarna hovo upp ett tjut. Strax efter begynte herr Jörgen fäkta med armarna. Jan halade fram kniven. Knappt kände han skaftet i hand, förrän trolldomen kom över honom. Han glömde vargarna och tänkte endast på, hur han skulle stöta Jörgen Siedel. Han ville icke göra något buller utan kröp nätt på knä bort mot bruksherrn.

Siedel frågade:

"Varför lämnar du dörren?"

Svarade Jan:

"Det blir du snart varse."

Bruksherrn sade:

"Ja, kom till mig. Jag ligger illa."

Jan hörde, att han makade sig ännu högre upp mot väggen. Han kröp försiktigt vidare. Han kände något ludet mot pannan och kastade sig åt sidan. Men det var endast bruksherrns96

päls. Därav kunde Jan sluta, hur kroppen var belägen. Han kröp så, att han kom på höger sida om bruksherrn.

Nu höjde vargarna det andra tjutet, och Jan visste, att han endast hade få minuter kvar. För att kunna stöta med kraft, unnade han sig några ögonblicks vila och andades ut. Därvid uppstod hos honom för första gången den tanken, att han skulle undgå sitt straff, om vargarna sleto den döda kroppen. Han kände glädje häröver och en stor lust att leva.

I detsamma hörde han Jörgen Siedels röst tätt intill sitt öra. Den var svag och mycket förändrad, så att Jan i förstone trodde, att det var en kvinnoröst. Han tänkte på Gudmor, som kommer till Ryglingebarnen i dödsstunden.

Rösten sade:

"Käre Jan, läs mig före Herrens bön."

Jan svarade icke. Svetten rann honom ned i ögonen, så att han måste blunda.

Rösten upprepade:

"Läs mig före Herrens bön, att jag måtte saligen dö."

Jan tog sig i huvudet. En myckenhet flög genom hans hjärna, psalmer, syndabekännelsen, kungörelse, katekesens förklaringar. Men Herrens bön fann han icke. Han kom i slik förlägenhet och ångest, att han slet hår st av huvudet. Så hade Jan Erse icke skämts, sedan prästen Rygelius gav honom lugg på husförhöret.Men åter hörde han rösten, fullt tydlig ehuru mycket svag.

"Fader Vår som äst i himlom, helgat varde ditt namn. Tillkomme ditt rike: ske din vilje såsom i himlen så ock på jordene. Giv oss alltid —"

Ett ögonblick bröts bönen av vargatjutet. Jan hade knäppt händerna kring knivskaftet. Han ville gärna höra bönen till slut. Och rösten fortsatte stapplande:

"Giv oss alltid vårt dageliga bröd:

Och förlåt oss våra synder: ty ock vi förlåte allom som oss skyldige äro. Och inled oss icke i frestelse, utan fräls oss från ondo —"

Jörgen Siedel reste sig plötsligt upp, så att hans huvud stötte mot ristaket. Han tog några steg i mörkret, sträckte ut armarna, gäspade eller kippade efter andan. Därefter gled han till marken.

Nu föll den första vargen tungt över det knakande taket. Jan Erse hann dock maka kroppen till väggen och ställde sig gränsle däröver med ryggen mot en påle. Han tyckte icke, att han kunde lämna honom åt vargarna. Hur länge han höll ut är ovisst. När folket från Gärsnäs kom med bloss och vapen, funno de honom så sargad och äten, att han icke kunde kännas igen. Men bruksförvaltarens döda kropp hade han bevarat oskadd.

JÖRGEN SIEDELS BRÖLLOPSFÄRD

Sommaren 1802 gav landshövdingen i Falun, excellensen, greve Gerhard Brenner sin äldsta dotter till äkta åt löjtnanten vid Livregements-brigaden Jörgen Siedel. Vid bröllopstaffeln råkade brudgummen fälla en svordom på fransyska språket, vilket så förtröt excellensen, att han offentligen tillrättavisade sin nyblivne svärson. Löjtnanten for upp från bordet och skrek:

"Parbleu, diantre, corp de saint christ och vad det allt heter. Skall jag nu inte få svärja på franska för din skull

min ömma Gustava? Eftersom alla tiders största snille dagligen talar det språket, ser sig Jörgen Siedel icke för god att bruka det till en och annan kötted."

Då trodde excellensen, att han givit sin Gustava åt en jacobin och kungamördare, varför han förbjöd henne att lämna fädernehemmet, och dröjde det ett år innan Jörgen kunde hämta sin brud.

För att trösta sig över malören bjöd löjtnanten några vänner att göra honom sällskap på hemfärden. De foro genom Bergslagen fördelade på tvenne kalescher. I den första åkte102

jämte Siedel hans förman capitainen, greve Ulrich von Battwyhl, en man känd för sin enfald och för sitt slagrörda anlete, vars ena hälft tycktes le, den andra gråta. Vidare satt i första kaleschen Jörgens svåger vice assessorn i K. Bergscollegium greve Hans Gerhardsson Brenner. På kuskbocken satt förutom körsvennen betjänten Petter Ekmarck. I bakersta kaleschen åkte likaledes tre unga män, fänriken vid Livregementsbrigaden, baron Bertil Rosenhane, kornetten vid Liv-drabantcorpset baron Bernhusen de Sars samt sekreteraren i K. Kommerscollegium Bernt Bour-maister, den sistnämnde en mäkta rik yngling, son av en participist i Ostindiska Kompaniet.

De unga herrarna gjorde en maklig resa, glammande för att glömma den ledsamma tvisten i Falun. Det var den årsens tid, då fjärilen har det bättre än åkermusen, då natten ännu ej är mörker, allenast en sovande dag, då blommorna stå upprätt med kalkarna till väders litet tänkande på hösten och tunga frukter. Lika lätta till sinnes voro Jörgen Siedels reskamrater. Han ensam gruvade sig, skamsen att göra bröllopsresa utan brud. Likväl lät han intet förmärkas utan knäckte buteljen så käckt som någon och sjöng för att reta svåger Hans den ena fransyska slagdängan efter den andra.

När de kommo till Hoby, voro stora tillrustningar gjorda för brudparets skull. Lönnarna i allén voro förbundna med blomsterguirlanderJÖRGEN SIEDELS BRÖLLOPSFÄRD 1 1 1

och äreporten av gran och ek saknades icke. Prästen i Hulinge var så ivrig att orera, att han icke såg efter bruden. Men när talet var slut och han skulle överräcka buketten och välkomman, råkade han i stor förlägenhet. Då sade löjtnanten:

"Mon cher curé, det vet han att tiderna till följe av krig och revolution äro särdeles osäkra, vartill kommer att liderligheten å Konglig Majestäts landsvägar gud bättre dagligen tillväxer. Därför har jag resolverat att medföra ma belle épouse tout å fait incognita. Nu må han pröva sitt skarpsinne med att finna henne entre ces messieurs mes camarades."

Prästen gick från den ene till den andre, och som han var ganska närsynt, stack han dem näsan i munnen. Men överallt skyggade han förskräckt tillbaka, ty han såg idel martialiska anleten och stora knävelborrar. Till sist dröjde han hos Bernt Bourmaister, som var den yngste och ännu tämligen skägglös och finhyllt. Han fick välkomman och blommorna. Efter prästen kommo kvinnorna och nego för Bourmaister, under det att männen gåvo löjtnanten handslag. De äldre kvinnorna önskade Bourmaister friska barn och liten födslovånda. Då rodnade han upp över öronen, och det troddes allmänt, att han var bruden.

Även vid måltiden och därefter gick allting väl i lås, fast de unga herrarna måste sparka104

varann försvarligt på benen för att hålla munterheten inom gränser. Till sist blev det ett sådant sparkande under bordet, att prästen måtte draga upp benen och sitta som skräddaren på sitt bord. Han frågade om detta var à la mode i Stockholm, vilket bejakades. Själv var han något yr av vin och av bröllopsskotten, som ideligen smällde kring knutarna.

Blev så tid att föra bruden i säng. Då vägrade sig Bourmaister, men kamraterna hotade med stryk och hävde honom in i kammaren, där sju av socknens förnämsta bonddöttrar väntade. Knektarna ställde sig att lyss vid

dörren. De ville bida upptäckten för att med ens rusa in till de förskräckta flickorna och taga var och en sin. Emellertid voro flickorna brydda av mansdräkten, så att det drog en god stund, innan de begynte avklädningen. Slutligen tog den äldsta mod till sig och krängde av Bourmaister syrtuten i det hon sade:

"I är väl bra ung, som har så liten barm?"

Knektarna stoppade knävelborren i mun och pressade örat blodrött mot dörrspringan. Flickorna svärmade omkring därinne, var och en hade sitt att berätta eller att råda. Och det dröjde väl en halv timma innan sanningen blev känd. Men nu blevo knektarna svårt bedragna, och Bourmaister fick lida för dem alla. Ty flickorna harmades mer än förskräcktes. De togo vad tillhygge som fanns och randade den arme Bour-JÖRGEN SIEDELS BRÖLLOPSFÄRD 1 1 1

maister från topp till tå. Därefter kastade de sig på dörren och dängande omkring sig så gott de förmådde, fingo de fri utväg.

Medan nu herrarna försökte få skrattet i gång, kom förvaltaren inrusande och mälde, att folket ville storma gården. Av prästen hade man ingen hjälp att vänta, han snarkade redan i sin säng. Greve Battwyhl föreslog ett regelrätt försvar med en bösspipa i varje fönster. Men häråt skrattade Jörgen Siedel. Halvklädd, spinkig och liten trädde han ut på gårdsplanen, där folket trängdes. Han hade en pipig men förunderligt gäll stämma.

"Messieurs les canailles!" skrek han. "Hör på! Vill I slåss? Här har I Jörgen Siedel, som menar sig kunna knäcka tolv revben i slaget. Kom an, alla tillsamman eller var för sig."

Och han gick emellan dem som en grävling i en hallonhäck utan att möta hinder. Där fanns icke lämplig man att ställa mot en sådan liten stackare. En utsocknes vid namn Storm på Västråda sprang väl fram och satte krokben men fick av närmaste man en halskaka, som lärde honom den socknens seder. Därmed var affären lyktad och dryckjom utbärs till allmän förnöjelse.

Löjtnanten sände nu betjänten Ekmarck som förbud att avblåsa alla fästligheter, och vid Frön-säter, närmsta nattkvarter, förlöpte allt stilla och beskedligt. Fyra mil söder om Frönsäter kom cortegen i kvällningen till ett svart träkors, som106

stod vid vägen behängt med vissnade och friska blommor. Löjtnanten frågade, vad korset hade att betyda. Svarade kusken :

"Det var väl här, bruksförvaltaren stöp." Löjtnanten undrade, vem som blomster-strödde korset. Svarade kusken:

"Det gör väl ocken som går förbi. Bruksförvaltaren, det var karl, som inte glöms i bråd-r asket."

Jörgen Siedel rörde på trynet, som när grävlingen vädrar. Han befallde, att vagnarna skulle stanna och ropade:

"Mes amis, il faut que je fasse mon devoir. Venez m'assister."

Kusken förde dem till fållan, som nu endast var en hög av multnat ris. Där blommade en röd vallmo. Jörgen sade:

'Me voilà bien attendri! I denna kätte insomnade min salig far i den eviga sömnen. En trogen dräng försvarade liket mot hundratals vargar, slapp livet till i stället för att echappera. Jag menar att gud skapat mannen underlig, isynnerhet bonden. Quand mëme! Pleurez mes amis! Du Battwyhl ler med ena halvan, c'est juste. La mort nous offre toujours quelquechose pour rire. Gubben är död, och du gästar Bergslagens rikaste arving. Tu as raison. Riez mes amis!" Efter något grubbel svarade von Battwyhl: "Förstår jag rätt, så har Siedeln förolämpatJÖRGEN SIEDELS BRÖLLOPSFÄRD 1 1 1

mig. Det är förbanne mig inhonnett mot en vän. Drag din värja."

Jörgen klappade honom på kinden och bad honom vara lugn. Han bröt vallmon, som han satte under bröstkråset. Han sade:

"Törhända är den röd av vargablod eller av bondens eller kanske av min salig fars. Jag vill bära den, tills den

vissnar. Ack han var en den ömmaste far, undantaget qu'il se fichait de son fils. En avant mes amis! Parentationen begynner bli långrandig."

De satte sig åter upp i vagnarna, dock så att Battwyhl, som ansåg sig böra eftersinna, huruvida en förolämpning verkligen ägt rum, böt plats med Bourmaister. Siedel framtog ur vagnslådan några papper, som han bredde ut över Brenners och Bourmaisters knän.

"Voilà mes amis des dessins exekverade av den förträffliga hovintendenten Sundvall. Vad tycker svåger Hans?"

"Ett tempel?"

"Ett lusthus?" föreslog Bourmaister.

"Ni l'un ni 1'autre. Ett mausoleum, mes-sieurs, som skall bliva Siedlarnas sista viloställe. De ligga nu något spridda på grund av den egenhet i släktkaraktären, att far och son aldrig trivts samman. C'est dommage. Vid yttersta domen böra vi imponera le bon Dieu en troupe, n'est-ce pas? Jag har även en annan dessin av samma108

hand, avsedd för ett bibliotek på Klockeberga. Le voilà."

"En knekt som är bibliofil!" vojade sig Brenner. "Battwyhl, Siedeln har blivit bok-vurm."

"Pas ?a! Jag känner en hedersman, chemist och stadsfysikus i Arboga. Han har visserligen en massa droger, men smakar dem aldrig. En blick på vasen med Nux vomica kommer honom att vomera ymnigt, och lukten av Olio ricinus försätter honom en marche forcée mot hemlighuset. Så tänker jag att en bred kalvrygg med de magiska orden Jean Jacques skall purgera mes sentiments. Och blotta närvaron av herr von Kotzebue och hans landsmän bör kunna böta mitt svåraste lidande, insonnia. Om excellensen täckes tillåta mig att coucher avec ma femme, tör väl släkten få sin fortsättning. Men jag har dock en känsla av slutet. Eh bien. Med all världens visdom och dårskap koncentrerad på hyllorna och med ett värdigt mausolé i parken anser jag mig väl beredd för den stora finalen."

Brenner sade:

"Du tör ha rätt. När en korsikansk bandit sträcker sina blodbesudlade händer efter Roms kejsarkrona —"

"Och när un homme de qualité nödgas göra le voyage de noce sans — épouse —"

"Och när packet kommer till välde —"

"Justement $a, mon frère! Här under Pol-JÖRGEN SIEDELS BRÖLLOPSFÄRD 1 1 1

stjärnan strö de ännu blommor på Jörgen Siedels grav. Mais attendez! Om några år skall han kallas voleur och fripon, därför att han tog, vad andra ej kunde försvara. Se det är franska sjukan! Slavarna göra uppror, Napoleon är en Spartacus. Bibeamus igitur, juvenes dum su-mus —"

Han slog halsarna av ett halft dussin flaskor och det dracks i båda vagnarna. Men skärvorna skuro läpparna, så att blod och vindrägg flöto samman över hakor och krås. Nära Gärsnäs blev Jörgen ängslig, att Ekmarcken icke skulle ha uträttat sitt ärende väl. Därför befallde han kusken att taga bygdevägen till Hilleborn, ett mindre ställe, där han icke var väntad. Men olyckan ville, att förvaltaren på Hilleborn för säkerhets skull stämt folket till gården och gjort stora tillrustningar. Som han var en nitisk man, hade han byggt fem eller sex äreportar, strött vägen med granris, klätt jungfrurna vita och huggit av en massa muskötpipor som nu propp-fulla med krut kantade vägen å båda sidor. Drängarna skynda att fyra av, hästarna gingo på bakbenen och kuskarna hade all möda att styra dem. Men Jörgen Siedel sprang upp på bocken, tog piskan och snärtade åt alla håll.

"Enavant! Choc! Ecrassez la canaille!"

Vita jungfrur flydde bland svarta drängar och hela skocken trängde sig samman under trapphuset. Kalescherna snurrade kring gårdsplanen110 KOMEDIER I BERGSLAGEN

till dess att bakhjulen rullade av den första. Tva gånger föll Siedel från bocken, två gånger kom han upp igen, hamnade slutligen på trappan. Därifrån skrek han:

"Hör på, lurkar och donzellor! Jag gifte mig med landshövdingens täcka dotter i Falun. Men under vägen har den allsmäktige fånen förvandlat henne till fem hiskliga mansdrasuter, som I här sen. Gån för den skull var till sitt och bind en sorgklut kring svansen att vifta flugorna med. Och den som skrattar och icke gråter skall jag fördöme mig garva till kronans läder. Vas-t'en au diable canaille!"

Han brast själv i gråt, ursinnig, därför att han nu skulle bliva till en visa i hela Bergslagen. Men folket trodde, att han var galen. Och från den stunden allt intill sin död hade han namn om sig att vara mindre vetande. Allt vad han gjorde och allt vad han sade betraktades som den största dårskap.

Om natten låg han i en mäkta bred tvåmanssäng. Han vred sig och stönade, så att vännerna ej fingo sova. De gingo in till honom och sutto alla sex i sängen, rökande ur långa pipor och drickande öl. Då svor Jörgen Siedel att städse sätta vänskapen högre än kärleken. Ty dels blir man därutinnan mera sällan bedragen, dels och om så sker kan såret helas. Han bad dem, att de måtte begära, vad helst de önskade, som stod i hans makt att giva. Brenner, Bernhusen och

Rosenhane begärde efter något krusande en de) vapen och hästar. Battwyhl ville tillsvidare ingenting begära, då han ännu icke vunnit full klarhet angående förolämpningen. Bourmaister sade:

"Det kan tyckas, att min önskan brister i modestie. Men varför skulle jag värdera din vänskap lågt, min kära Siedel? Aldrig såg jag ett täckare, skönare ställe än detta Hilleborn. En yppig trädgård à la Hollande speglar sig i en den klaraste sjö, vars stränder omväxlande bjuda leende idyll och en naturlig vildhet. Här är jag också helt nära min hjärtans bror. Jag begär Hilleborn."

Nu myste vännerna i njugg och undrade, hur Jörgen skulle draga sig ur klämman. Ty om också Hilleborn var ett litet gods, bleve det dock en stor vängåva. Men Jörgen flög ur sängen, öppnade secretairen och skrev på stående fot ett gåvobrev, som han bekräftade med namn och sigill. Därpå omfamnade och kysste han Bourmaister, sägande:

"Du visste att skatta min vänskap. Inte vill jag stå dig efter, utan tar jag ringen av ditt finger."

Och han vred av honom ringen. Men vännerna vältrade sig i en röra, kiknande av skratt. Ty Bourmaisters smaragd var vida beryktad och kanske den dyrbaraste ädelsten som funnits i riket näst Königsmarks. Säkert vägde den upp Hilleborn i banco. Bourmaister höll dock god

rnin, och Hilleborn stannade i hans ägo. Men Siedel måste snart nog sälja smaragden.

Vännerna stannade på Hilleborn tills att Ek-marcken kom med besked från Klockeberga. Där var allt tyst och stilla och liknade mer ett sorgehus än en bröllopsgård. Siedel sporde: "Lever den gamla?" — Betjänten svarade, att fru Beata ännu var i livet fast eländigt svag. Ahlrothen såg till gården, själv lämnade hon aldrig sin kammare.

"Tant mieu, mes amisl" skrek Jörgen och klappade i händerna. "Det hade väl eljest blivit eder svårt att hålla inne med vädret vid den anblicken. Ett monstrum i ett curisosité-cabinett är skönt i jämförelse. Därtill mindre styvsint. En avant! Vägen är klar."

Den svarta porten på Klockeberga var stängd med lås, ingen besvarade klappningen, i fönstren syntes varken man eller kvinna. De sex vännerna satte skuldrorna till och sprängde porten. Då blev det ett brak, som om muren fallit, men det visade sig, att en hop bråte ställts framför porten och i fallet vållat bullret. Jörgen Siedel sprang uppför trapporna genom rum och salar. Han öppnade alla skåp, alla kistor, alla gömmen. Han plockade fram kärl och fat, kannor, stop, bägare, allt av ädel metall. Det syntes, att talet om Klockeberga rikedom varit så sant som Guds ord i kyrkan en påskdagsmorgon.

Också råkade Siedel i stor hänryckning. Han

for genom rummen med sabeln lyftad över huvudet. Han skrek:

"C'est à moi, tout <ja! C'est à moi! Ah mes braves aieux! Comme vous etiez säges! Comme je suis content de vous! Tiens! Je vais vous offrir une fète éblouissante."

I stora salen lät han duka för tio personer. Han tog själv plats i högsätet och hade vid sin högra sida ett kuvert för krigsöversten herr Joste. Till vänster hade han sin far, bruksförvaltaren. Därbortom placerade han vännerna efter rang och ålder och dem emellan satte han sin farfar majoren, sin farfars far, Jörgen d. ä. samt salig riksrådet Abram Lilja, som stiftat och stensatt Klockeberga. Mitt emot värden satt husfrun, excellensen Brenners dotter, den alltjämt jungfruliga fru Gustava. Ekmarcken sprang ur kök i källare, ur källare i visthusbod. Två gummor tvang han sig till hjälp, och måltiden blev yppig. Av vin fanns endast fru Beatas ungerska, starkt, väl lagrat och i stor myckenhet. De drucko därav under två timmar, bytande bägare med varann och även tömmande de dödas. Men capitainen von Battwyhl ville icke byta bägare med Jörgen. Och sedan han druckit flitigt under runda två timmar, steg han upp från bordet och sade:

"I saker, som gå på äran är jag särdeles noggrann. Jag har tänkt över löjtnantens ord alltfrån den stund de fälldes. Och har jag funnit, att löjtnanten beskyllt mig för att hava skrattat

åt död man i egennyttigt syfte. Därmed är jag ingalunda satisfait. Vidare har jag betänkt att vår ätt på riddarhuset har numret 27 bland grev-liga ätter, vartill kommer, att min salig farfar stupade vid Gadebusch för att nu icke gå längre tillbaka i tiden. Alltså frågar jag messieurs mes camarades, om jag kan vara satisfait?"

"Ingalunda, ingalunda!" skreko vännerna, Siedlen högst. Greve von Battwyhl drog en lättnadens suck.

"Fördöme mig var det inte det, jag trodde. Il faut se bättre. Tout de suite!"

Och han stegade med långa ben mot dörren. För att icke ånyo försänka capitainen i grubbel följde de honom ut på gården. Endast Bernhusen, stor gourmand, vägrade att lämna osten. Likväl måste han gång efter annan springa bort till fönstret för att se, hur affären avlöpte.

När han nu stod uppflugen på fönsterpallen, stånkande av iver och mycken ost, hörde han bakom sig ett tassande, som tycktes härröra från råttor. Utan att vända sig om stampade han i pallen och gjorde vad buller han kunde för att skrämma råttorna från bordet. Likväl upphörde icke tassandet. Bernhusen satte då i med en kötted och sprang ned från pallen, men tvärstannade inför en mäkta egendomlig syn.

Vid bordet sysslade en mycket liten, krum gestalt, från huvud till fot insvept i ett svartbrunt dok. Kroppen var icke större än ett tio års barn,

ansiktet var gult och, tycktes det Bernhusen, så utdraget som trynet på en gris. Detta tryne snörvlade och luktade på varje tallrik, doppades i varje bägare, varefter både tallrik och bägare försvunno under doket.

Bernhusen steg baklänges upp på pallen, stötte ut rutorna med armbågen och skrek allt vad han förmådde:

"Ausecour! Ausecours! C'est le diable qui vole mon fromage!"

Duellanter och sekundanter skyndade till. De funno Bernhusen ensam i salen och hade så när allvarligen tuktat honom, därför att han i okynne eller rus avbrutit striden. Kornetten fick icke fram ett ord till försvar, men han visade dem bordet, som var avdukat och avplockat ända intill smulorna. Löjtnanten ropade an Ek-marcken. I dess ställe inträdde en liten gubbe med lång gammaldags stångpiska på ryggen. Han bugade sirligt för var och en av herrarna och sade:

"Fru Beata låter hälsa, att där som de unga herrarna icke vilja fara varligt fram med hennes ägodelar och där som de icke låta sig nöjas med de enkla måltider, som här av ålder serveras intill högst två rätter vid varje dukning, så vill hon kärligen råda de unga herrarna att taga in på ställe, där friare seder råda och rikare bergning finnes. Allt

detta sagt med skyldig vördnad och estime för mina herrars rang och stånd."

"Är han Ahlrothen?" frågade Siedel. Gubben bugade.

Siedel sade :

"Hör han rävrompa! Jag har smickrat mig med den förhoppning att Klockeberga vore mitt genom arv efter min salig far."

Ahlrothen slickade sig om munnen. Han satte näsan i vädret och blundade.

"Då får jag äran och förnöjelsen att till välborne herr löjtnantens kännedom bringa det förhållande, att Klockeberga gård med vad därå finnes av löst som fast jämte underlydande torp och gårdar genom översten välborne herr Joste Siedels testamente, uppsatt och i vittnens närvaro vid full reda och sans undertecknat i maii månad anno sjuttonhundraochfyratio samt i junii månad samma år inför K. Majestäts och Rikets Svea hovrätt beedigat, tillföll dess svärdotter, välborna fru Beata Brenner att av henne på livstid besittas —."

"Eh bien!" avbröt Jörgen Siedel. "Då vet jag, vad jag behöver veta och mon cher Ahlroth se peut éloigner."

Battwyhl, som stannat på gårdsplanen, ropade nu, att duellen skulle fortsättas. Så skedde, och slöt den med att Jörgen fick ett sår i pannan strax över högra ögat. Bourmaister ville lägga förband, men löjtnanten sköt honom åt sidan.

"Laissez-le! Det är salig fars röda vallmo, som stigit mig åt huvut."

Han befallde Ekmarcken att på bästa sätt ställa med bäddarna. Därpå skildes han från vännerna och steg upp på vinden, där fru Beata rett sig ett näste under takstolarna. På bräddörren till hennes kammare fanns en fyrkantig lucka, genom vilken Ahlrothen brukade räcka henne maten. Hon trodde sig hatad av alla människor och gick sällan utom kammaren. Än mindre släppte hon någon därin. När därför Jörgen knackade på dörren, kröp hon in i bortersta vrån och hängde där som en läderlapp. Men Jörgen visste råd, han berättade att han var illa sårad och bad henne om hjälp. Då kröp hon fram ur vrån, och när hon såg blodet, ville hon öppna sin famn men kunde för ålder och skröplighets skull icke skilja armarna från kroppen utan bredde endast ut händerna som en mullvad sina skövlar.

Emellertid slapp Jörgen in. Han satte sig bredvid gumman och talade vänligt. Först frågade han, varför hon stängde sig inne på den usla kammaren. Hon bekände, att hon fruktade gårdsfolket och alla människor. Hon var nu gammal vorden av ingen älskad och allom till last. Jörgen tog då en ännu lenare ton och frågade, om kära farmor själv icke tyckte, att tiden nu kunde vara inne? Hon hade njutit sitt kära Klockeberga under nära tre kvarts sekel. Både son och sonson hade fikat därefter, voro nu döda. Ville icke kära farmor lämna nyck-

larna ifrån sig, därmed avlassande all oro och bekymmer?

Fru Beata sökte sig åter in i hörnet och ville icke svara. Men Jörgen ansatte henne. Han bad, att hon skulle torka blodet ur pannan, då kom hon fram. Och genast började han visan på nytt.

Fru Beata vek upp ärmen och visade honom att där knappt var mer än skelettet kvar . . .

"Vill du icke unna mig den tid som ännu är?" bad hon. "Klockeberga lämnar jag aldrig ifrån mig, helst du är en ödslare."

Hon bad, att han skulle stanna hos henne som förr. Men härtill nekade han bestämt, sägande sig hellre vilja gå ut i kriget. Inte ville han pocka utan lämnade åt kära farmor att ensam bestämma.

Hon sade:

"Det lovar jag, att när jag är död, skall du ha gården."

Han frågade:

"Hur länge tror kära farmor, att det kan dröja?"

Fru Beata dröjde med svaret, slutligen bad hon honom, att han skulle lämna henne i ro, så ville hon under natten övertänka. Jörgen gjorde så i det han ännu en gång försäkrade, att han på inga villkor ämnade sitta som nådehjon på Klockeberga. Då han gick, tassade gumman efter, kysste honom i ryggen och strök honom med sina förkrympta händer.

Följande dag, när herrarna sutto vid middagsbordet, trädde Ahlrothen in i salen, ganska förstörd och förvirrad. Han hade förgäves knackat på fru Beatas dörr, kunde icke heller upptäcka henne genom gluggen. Jörgen sade:

"Kära farmor har väl sökt sig en bättre kammare. Men vad Ahlrothen beträffar, så har jag för hans räkning sagt till om skjuts till staden. Assez, mon vieux, pas de phrases!"

Den dagen och följande ägnade de unga herrarna åt spel och dryckjom. De lämnade icke stora salen, där bordet stod dukat från bittida till sent. Jörgen lade sig vinn om att bullret från dryckeslaget skulle höras vida omkring. Såret i pannan orsakade feber, varför han var mycket oregerlig.

En torpare anmäldes. Han berättade, att fru Beata blivit sedd på ängarna väster om sjön. Skördefolket hade hört prassel och pip i det höga sjögräset. De trodde att ängsnärpan med ungar flydde för lien och slogo därför lugnt vidare, då plötsligt fru Beatas svarta dok flugit upp ur diket ett stycke längre bort och försvunnit mot skogen till. Som det ock kunde ha varit trolldom och varsel, hade de icke vågat följa efter.

Jörgen sade:

"Det kan du veta din lurk, att fru Beata icke vallar omkring på ängarna. Men jag skall säga till prosten, att han kramar vidskepelsen ur er."

Knappt hade torparen gått, förrän Ekmarcken

mälde, att häradsdomaren Aron i Ryglinge begärde företräde. Siedel fyllde en bägare med vin och gick häradsdomaren till mötes. Men Aron betackade sig för vinet. Han berättade, att fru Beata vid middagstid kommit till Ryglinge och klappat på dörren. Som den öppnades hade hon sprungit in i storstugan och gömt sig vid härden. Gamle far Erik, vars förstånd av ålder och olyckor något försvagats, var den ende, som kom till tals med henne. Hon bad honom jäm-merligen, att han icke måtte slå ihjäl henne ej heller driva henne ut på vägarna, då hon var gammal och bräcklig. Och fastän ingen hotade, lovade hon i sin ångest en gulddukat, för varje dag, som unnades henne att leva.

Inföll Jörgen:

"Eh bien! Den räkningen skall gäldas."

Aron fordrade klart besked, hur här borde förfaras. De båda gamla höllo väl frid och sutto tillsamman vid maltråget. Men ingen visste, hur det skulle sluta.

Jörgen sade:

"Nog har fru Beata givit er Ryglingar så feta stekar, att I kan unna henne äta rovor ur tråg."

Sade Aron:

"Från Klockeberga rönte vi aldrig gott. Men vi har den seden på Ryglinge att icke driva bort någon, som söker hjälp."

Därmed drog häradsdomaren sina färde.

Vännerna ansatte Jörgen för att få veta, hur detta hängde ihop. Han gav undvikande svar, menande att fru Beata hade sin fria vilja. Hans Brenner sade:

"Du är en elak karl, Jörgen. Och jag prisar min kära fars ömhet och omtanka, att han håller syster Gustava vid hemmet. Men eftersom fru Beata är kära fars köttsliga faster, vill jag icke tåla mig med detta utan går nu att söka henne. Suis-moi qui veux!"

Härtill voro alla beredda, även Bernhusen, som ätit sig mätter, och Battwyhl, som upphört att grubbla. Siedel måste giva efter.

"Vous avez tout-à-fait raison, et moi, je suis bien drole. Kan jag låta kära farmor löpa om i socknen som en rotekäring? Men låt oss nu göra en plaisir av ledsamheten. Har jag kommit till Klockeberga utan brud, så vill jag nu hämta en husfru med pomp och ståt."

Bröllopskareten drogs fram och förspändes fyrspann. Vidare befallde han, att vagnen skulle klädas utan som innan med rosor. Det var dock tidigt på sommaren, så att rosorna ännu ej spruckit ut, men knoppar funnos i stor myckenhet. Ekmarcken satt på förhästen och hade en krans om pannan. Likaså bekransade sig de unga herrarna, Hans Brenner undantagen. De redo före och efter vagnen, men Jörgen blev halvvägs så yr i huvudet, att han måtte sitta av och stiga upp i kareten.122

Nyheten om galne Jörgens upptåg spreds snabbt i socknen, kvinnor och män strömmade till och som de kommo från slåttern, buro männen sina liar. Prosten Wisnelius skall också ha varit på väg för att avstyra ofoget; men försent.

Vid Lerbäcksbron mötte häradsdomaren. Han bad dem vända om. Jörgen såg stint åt motsatt håll, tör väl ha tvekat. Då en Siedel gjort upp sin räkning, är det svårt att få honom därifrån. Slutligen sade han:

"Det är väl gulddukaterna häradsdomaren tänker på. Dem skall jag likafullt betala."

Han lyfte på sätet och visade honom en liten påse med guldmynt. Aron blev vit i ansiktet, ögonen voro röda som på en mört. Han tog Jörgen i kragen. Men Battwyhl tålde icke se den man misshandlas, med vilken han så nyligen fäktat. Därför gav han Aron ett slag med svärdsfästet, så att armen domnade. Ekmarcken drev på hästarna och bröllopskareten rullade med mycket buller fram till Ryglinge gård.

Jörgen hoppade ur. Han höll i vardera handen en pistol, som han avsköt. Det var bröllopssmällen. Så sparkade han upp dörren till storstugan.

Sedan fru Beata mättat sig ur tråget, hade Erik Janse tagit fram skriften och läst en vers här och en vers där till hennes uppbyggelse. Därav hade hon fått lugn, och småsov nu som bäst med huvudet stött i händerna.JÖRGEN SIEDELS BRÖLLOPSFÄRD 1 1 1

Vid den gruvliga smällen och vid det att dörren sparkades upp, reste hon sig hastigt. Hon igenkände Jörgen och log emot honom. Men Jörgen tog tid på sig och laddade om pistolerna. Då sprang fru Beata upp i spisen och klängde efter muren för att finna en utväg. Erik Janse gick emot Jörgen och tog honom så hårt kring handlovarna, att han måtte släppa pistolerna.

"Ser du vilda djur, du?" frågade Erik, "eftersom du vill skjuta."

Jörgen sade:

"Släpp mig far, det var till bröllopssmällen."

I detsamma föll fru Beata i askmörjan. Mor Brita lyfte upp henne och kände på hjärtat. Hon sade:

"Nu är frun död."

Jörgen stannade orörlig en god stund. Avsikten hade han nått, tycktes dock i förstone ganska förlägen. Men på gården väntade kareten och herrarna och en myckenhet folk. Han mor-skade upp sig.

"Du pratar, käring!" skrek han. "Kära farmor har nio liv så visst som ett. Nu ska vi fara till Klockeberga."

Han tog den lilla kroppen och satte den i kareten. Han lade armen kring henne så, att hon tycktes sitta upprätt av egen kraft. Ek-marcken satte hästarna i gång, men där uppstod något trassel med seldonen, vilket fördröjde avfärden. Folket begynte trängas kring vagnen

för att se fru Beata. Jörgen vände då hennes ansikte utåt, och var det icke blekare än vanligt och ögonen voro öppna, likväl tämligen skymda av doket. En efter en stucko herrarna in huvudet och frågade, hur den gamla frun mådde. Jörgen upprepade i ett:

"Hon mår väl, hon mår ganska väl, hon mår förträffligt."

Äntligen rullade kareten därifrån. Vägen mellan Ryglinge och Klockeberga översållades med vissna rosor. Folk undrade över att blommorna falnade så hastigt, men när de öppnade de rynkiga knopparna funno de dem rötna till botten.

Samma dag tvättades och sveptes fru Beata. Gamla tjänare och tjänarinnor, som hållit sig dolda allt från det Jörgen anlände, kommo nu fram och togo vid sina sysslor. De kände fruns vilja i allt. Efter Jörgen frågade ingen. Han kunde likaväl varit en död, som osynlig vankade genom salarna. Ingen såg honom, ingen hörde honom.

Hans Brenner sade:

"Icke sant, kära vänner, vi följa fru Beata till graven och fara sedan var och en till sitt."

Battwyhl invände:

"Skulle jag icke först slåss med honom?"

Svarade Brenner med stränghet:

"Vad tänker min vän på? Korsa sin klinga avec un homme deshonorél"

Detta sades i Jörgens närvaro. Ingen såg honom, ingen hörde honom. Hade han gjort bröllopsfärd med en död kvinna så var han själv en död man. Den enda på gården, som fäste någon uppmärksamhet vid hans person, var den pigan, som bäddade sängarna. Hon valde för Jörgens räkning de tunnaste mest trådslitna lakan och lade därunder rikligt med nässlor. Han fick bläddror över hela kroppen och en olidlig sveda. För feberns skull kunde han icke stiga upp utan låg flera dygn i yrsel. När anfallet gått över, var fru Beata redan gravsatt, och Klockeberga fritt både från vänner och fiender.

Följande sommar for Jörgen Siedel åter till Falun, där han äntligen fick hämta sin brud, dock först efter många tvistigheter. Och blev den bröllopsfärden icke stort gladare än den förra, ty folk höll sig undan och endast de, som därtill voro nödda, mötte vid gårdarna.

Jörgen Siedel tog snart avsked ur krigstjänsten och levde på Klockeberga. Många gårdar och bruk måste han släppa ifrån sig. Affärerna gingo allt sämre till dess att äldste sonen fyllt nitton år, då han tog vid med bättre lycka. Han trivdes icke gott med fadern utan nödde honom att flytta över till Björkenäs. Han förde litet med sig i kläder och husgeråd, men tretton parlass behövdes till böckerna. Likväl ansågs han icke vara någon boklärd man utan snarare en stolle.

På Klockeberga sysslade han mest med sittmausoleum, som aldrig blev färdigt. En gång stod det under tak, ett ansenligt kapell i klassisk stil. Kors eller annan kristen symbol fanns där icke, men väl många hedniska. Han lät hugga tio sarkofager. Sju voro helt utan prydnad. På den åttonde, som var avsedd för bruksförvaltaren, gapade kring lockkanten vargkäft vid vargkäft. På den nionde, fru Beatas, sprungo råttor i en lång rad. På den tionde, som var hans egen, satt en uggla. Men prosten vägrade att inviga styggelsen. Under många år förde han en lärd fejd med prosten och domkapitlet angående denna sak. Han tog också till sig en ung djäkne, bekant för sitt snille och sin oordentliga levnad. Han hette Ekmarck och var son av en nattvakt i staden och sonson av betjänten med samma namn. Gubben och gossen bläddrade flitigt i volymerna på Björkenäs och blev resultatet en skrift, som

herr Jörgen uppläste å Riddarhuset. Därav blev han riksbekant och kallades aldrig annat än galne Jörgen.

Men Siedlarna ligga alltjämt spridda på skilda kyrkogårdar. Varken i liv eller död trivas far och son samman.

ARON I RYGLINGE OCH DESS SÖNER

Aron i Ryglinge fick med sin hustru elva barn. De båda äldsta voro tvillingar och erhöllo i dopet namnen Jan och Erik. Det fjärde var också ett gossebarn, han uppkallades efter biskopen i Strängnäs Olof Rygelius, en son till Lillhammarprästen David. Aron ville, att den sonen skulle bli präst, eftersom han var snäll till att lära. Han satte honom tidigt i skola hos klockaren och gynnade honom framför de andra barnen. Men mot Jan och Erik var han som sämst. Han trodde, att de skulle skifta gården sinsemellan, och det likte han icke. Ty det var gammal sed, att äldste sonen löste syskonen ur Ryglinge. Där tog Aron bekymmer i onödan.

I början av adertonhundratalet gick en svår sjukdom över Bergslagen. Läkarna kallade sjukdomen influence, på landsbygden hette hon svettesjukan. Andra trodde, att det var en särdeles frossa. Prostinnan Wisnelius surrade omkring i socknen som en stor bålgeting med sitt koppglas, hon botade många. Men gumman var häftig till humöret, och där döden fick övertaget, for hon ut i bannor och skällsord, så att bön-

derna hart när fruktade prostinnan värre än sjukan.

Till Ryglinge kom svettesjukan själva mid-fastosöndagen i mitten av mars. Det var Olof, som började. Han satt hos far i kyrkan, då den första nysningen kom. Prosten ropade silentium från predikstolen, men av den plötsliga febern blev Olof så yr, att han både nös och hostade, sjöng därtill psalmen bakvänt. Efter högmässan ville Aron föra sonen till läkare i staden, men prosten frågade, om han litade mer på människoverk än på Guds barmhärtighet. Aron ville likväl fara, och det talades fram och tillbaka. Under tiden hade prostinnan lossat Olofs tröja, och när hon känt väl efter, att levern icke svällt eller eljes angripits av rötan, sade hon:

"Här står jag i kyrkan och lovar dig Aron att kurera sonen din. Tror du inte på Gud så ska du böveln regera mig tro på prostinnan."

Hon följde dem till Ryglinge, åderlät Olof och gned honom med en salva av björnister, dödskallemossa, bävergäll, snokblod, getträck och väl många andra ingredienser. Härunder tycktes Olof vilja uppgiva andan, varför Aron i hemlighet sände bud till prosten, att han skulle komma med sakramentet. Men när prostinnan blev varse sin man i dörren, föste hon honom baklänges ut och ropade:

"Vänd du tillbaka med Herrens lekamen, gossens sköter jag."

Därefter framtog hon ur barmen ett det starkaste arkanum. "Detta," sade hon, "bryggde jag natten efter min första kommunion. Var jag i den stunden oskyldig och utan annan synd än arvsens, vilket jag väl tror, så kan jag därmed väcka en död."

Hon bände upp den sjukes mun med skedskaftet, drog ut tungan och hällde därpå några droppar. Genast slog Olof upp ögonen och begärde att dricka. Från den stunden var han helbrägda. Vad prostinnans arkanum innehöll, vet man icke. Dock tros det, att däri bland mycket annat ingått långfingret av en galghängd tjuv. Och skall den, som släppt till fingret, icke ha varit någon annan än prästen, salig herr Marcurell.

För salva och åderlåtning tog prostinnan någon ersättning. Men elexiret gav hon till skänks, emedan hela Ryglinge icke vägt upp de dropparna. Hade hon icke i ivern gått salighetsed på att böta Olof, så hade han som syskonen fått nöja sig med salvan. De dogo nu så tätt, att man med något uppskov kunde begrava två åt gången.

Tvillingarna Jan och Erik höllo mycket av varandra, om dagen skildes de ogärna, om natten sovo de i samma bädd. När de sågo syskonen dö, gingo de upp till kapellet för att tala vid Gudmor, och be henne, att icke ha så

brått. Men modet svek dem på tröskeln. Då kommo132

de överens om att vaka halva natten var. Och där som den vakande hörde Gudmors stabbande steg på gården, skulle han genast väcka den andre. Så kunde de antingen samfällt värja sig eller samfällt följa. Härav kom sömnlöshet och ett eländigt tillstånd. Ty alltid hördes något ljud, som kunde varsla om Gudmor: än vände sig far i sömnen, än dråsade snön av taket än var det blott eget eller brors hjärta, som klappade hörbart, jagat av feber och rädsla. Detta förtröt Aron, som väcktes av gossarnas viskningar. Han tillsade mor, att bädda dem på löftet.

Jan och Erik hade det illa på löftet. De lovade att icke släppa varandra, utan tydde sig hårt tillsamman. En natt begynte Erik ropa, att nu var hon kommen. Han hörde henne klänga på stegen. Jan skulle kalla på mor, det fortaste han kunde. Men Jan ville vänta och se, så att han icke väckte mor i onödan. Han for omkring sig med händerna för att känna Gudmors styva kjortel. Ingenting kände han.

"Det har du hört i sömne," sade han till Erik. "Låt oss nu sova, för jag är illa trötter."

Erik svarade icke. Jan tog ett fast tag i broderns händer, och efter en stund somnade han. När mor om morgonen stigit uppför stegen, fann hon Erik död. Mor ville skilja dem åt, men Jan höll väl fast och ropade i sömnen eller i yrsel:

"Jag släpper'n inte! Jag släpper'n inte!"ARON I RYGLINGE OCH DESS SÖNER 133

Mor visste sig ingen råd, icke heller Aron, som nu var illa till mods, därför att han lagt dem utan tillsyn på löftet. Olof kom dem till hjälp. Han klädde skyndsamligen av sig och kröp ned i bädden. Där började han kvida och ropade:

"Jan! Jan! Tag mig om livet, eljest släpar hon bort med mig."

Då släppte Jan den döde, som hastigt bortskaffades. Men Olof kramade han så hårt, att han kippade efter andan. Flera timmar måtte han ligga stilla i den omfamningen.

Olof var gladare till lynnet, än vad Ryg-lingarna brukade vara. Han sjöng mycket och skar säljpipor med tre toner alldeles som herr Marcurell. Han lärde flickorna en kvällslåt åt korna, den brukas än i dag på Ryglinge:

"Stjärnevita, bjällerko kom till bo, till bo vakt för varg må tro vakt för lo. Stjärnevita, bjällerko kom till bo."

Aron hade sitt nöje av att höra gossen sjunga. Han var också förståndig och kvick i talet. På den tiden kom det många herremän till Ryglinge bergsassessorn greve Brenner, kommerserådet Bourmaister och andra, som hade del i gruvdriften eller som eljest ville höra en klok mans134

råd. När ärendet var avhandlat, föll det sig alltid så, att Olof någon stund lämnades ensam med främlingen. Då stod häradsdomaren bak dörren och lyddes, hällde på huvudet, slöt högerögat och blickade med det vänstra mot taket, lik en tupp som väntar tecken från himmelen.

Han var fast besluten att göra gossen till präst, men det föll sig svårt att sända honom från gården. En sommar bodde han hos prosten, då leddes Aron och skaffade sig så täta ärenden till Lillhammar, att Ryglinge for illa. Och vintern därpå var det icke tal om att sända Olof till staden. Han hade blivit så mager och klen, att han först måste gödas. Men där halp varken grädde eller kött eller prostinnans mixturer. Olof tacklade av. Någon sorg kunde det icke vara, eftersom lynnet förblev ljust som tillförne. Likvisst sökte han ensamheten och gick ofta upp till kapellet.

Nu hade Aron sorgliga dagar. Jan begynte ligga efter honom med förebråelser, därför att han var så ödsel. Han hade börjat åter uppbygga det hus, som Hobykarlarna brände för mor Brita. Han ville göra det lika stort och präktigt som det förut hade varit. Men härav spådde Jan endast olycka. Och när nu kriget bröt ut, togs Jan till vargeringen, och Aron måste avbryta sitt bygge. Väggarna voro då resta ett stycke upp i andra våningen. Aron

lade tak över och fick huset ett besynnerligt utseende. Samma

vinter blåste hela konsten ned från Lerberget. Bruksdriften måste upphöra. Löjtnanten på Klockeberga gjorde också sitt för att lägga sten på häradsdomarens börda.

Under allt detta tänkte Aron endast på att få bot för sonens onda. Prostinnan gjorde många kurer utan att lyckas i en enda. Det berodde därpå, att Olof gycklade med föreskrifterna och illa följde dem. Till sist sade prostinnan:

"Av dig Olof har jag fördragit mer vrånghet än av någon annan mansperson, prosten undantagandes. Men nu ser jag, att du är älskogskrank och ger jag dig bövelen i våld."

Den gången teg Olof, hur kvick han eljest var till svar. Aron förstod likväl icke, hur det var fatt. Han kom på den tanken, att Olof ådragit sig tvinsoten då han tog Eriks plats i Jans bädd. Häröver grubblade han både länge och väl, for slutligen till prosten. Han bad att få namnen ändrade i kyrkboken, så att den döde skulle kallas Olof, den levande Erik. Som skäl härför anförde han, att namnet Olof var okänt i släkten och säkerligen icke lyckobringande helst nu biskopen fått en förtidig död. Men prosten vägrade och bannade honom för hans vidskepelse.

På hemvägen for Aron förbi klockaregården. Klockaren kom ut och det blev tal om Arons ärende. Då sade klockaren :

"Nu har häradsdomaren skämt ut sig som

en riktig stolle. Vart barn i Lillhammars socken vet att Olof är sjuk, därför att han inte får komma samman med min dotter Klara. Men häradsdomaren talar varken med hustru eller son och får därför ingenting veta."

Aron var visserligen en mycket fåordig man, och satte ära i att icke tala mer än nödigt. Likväl förtröt det honom, att klockaren skulle veta mer om sonen än vad han själv visste. Icke heller var klockardottern något särdeles gott gifte. Häradsdomaren satte öket i gång, men när han åkt ett stycke, rann sinnet på honom. Han vände sig om i kärran och ropade:

"Förr ska fånen sova på Ryglinge än klockarns dotter. Det svor Aron Erse på."

Sedermera skyllde han på eden och ville icke giva sitt samtycke. Mest tör det ha grämt honom, att sonen gått med hemligheter, fast han såg far offra både tid och pengar för hans skull.

Några veckor senare kom en strykerska om aftonen till gården och begärde härbärge. Aron var ensam i stugan, han dolde sig bakom ugnen, ty varken att han vågade köra bort strykerskan, ej heller ville han giva henne natthärbärge. Och så blev han stående bak ugnen och strykerskan blev stående på tröskeln ända till dess att mor och Olof kommo från ladugården. Då hörde Aron, hur Olof sade:

"Giv henne en bädd på löftet. Det vet nog

mor, att far inte vill köra bort någon från Ryglinge."

Aron steg fram och låtsades ingenting veta, men han vakade hela natten, rädd för eldfara. Framåt morgonen hörde han, hur det knakade uppe på löftet. Genast trodde han, att strykerskan satt eld på huset. Han tog ämbaret med vatten och klättrade uppför stegen. På löftet var mörker, han kände intet os. Men alltjämt hörde han ett knastrande från ena hörnet. Då kastade han vattnet efter ljudet. Där blev ett stånkande. Aron frågade, vad som stod på. En bra stund fick han vänta på svar. Slutligen sade Olof:

"Det kan I veta, far, att jag ligger hos min fästekvinna."

Aron frågade vidare, vem som var sonens fästekvinna, och svarade Olof oförskräckt, att hans fästekvinna vore klockarens Klara.

"Så har du gjort far din till menedare," sade Aron. Han steg ned och satte sig på härden. Morän låg i bänken, hon vågade icke knysta. Dock tyckte hon sig höra, att Aron skrattade, vilket sällan skedde, och trodde hon därför att

allt skulle sluta väl.

Häradsdomaren lät sig emellertid icke beveka. Bröllop ville han icke höra talas om. Prosten, prostinnan, klockare och ännu flera voro i håll med honom utan att vinna någon ändring. Han ställde sig slutligen döv, satte handen bak örat, blundade och skakade på138

huvudet. Klara fick väl stanna på Ryglinge, men sonen satte han i latinskolan.

Det blev tid att Klara skulle föda. Klockaren for in till staden och eggade Olof. Nu skulle han stå på sig och fira bröllop, antingen far ville eller ej. Olof kände sig svag av sjukdom, vågade likväl dusten och for ut till Ryglinge. Aron kom honom till mötes ända vid bron. Han berättade, att Klara dagen förut fött ett gossebarn.

"Vill nu far ställa till bröllop?" frågade Olof.

Häradsdomaren menade, att han först skulle se, om barnet bleve vid liv. Det syntes nog osäkert, och i elakt fall kunde väl Olof få bättre gifte. Olof talade icke vidare om detta utan gick in till Klara och barnet. Under tre veckors tid hade han ingen möda ospard, men livet stod ej att rädda. Icke heller medhanns dopet, dels emedan prosten låg sjuk, dels emedan Olof in i det sista hyste de bästa förhoppningar. När nu allt var avgjort, ville han själv begrava barnet. Prostinnan stod honom bi och skedde jordfästningen, om den så får kallas, i kapellet. Olof gick sedan flera dagar sysslolös. Häradsdomaren frågade, om han icke skulle återvända till skolan.

Olof sade:

"Nu har jag blivit för gammal att sitta bland piltar. Giv mig hellre något arbete."

Han stannade på Ryglinge, med Klara hade han icke något umgänge. En dag såg Aron, hur han stod bland albuskarna och grävde. Härads-ARON I RYGLINGE OCH DESS SÖNER 139

domaren gick då dit och frågade, varför han grävde en så djup grop bland buskarna. Olof tycktes förvirrad, svarade icke men skyndade att skotta igen gropen.

Frampå hösten flyttade häradsdomaren in i det nybyggda huset. Olof stannade ensam i flygeln. Han ville icke ha Klara hos sig. Man såg honom litet och hörde honom mindre. En vintermorgon var han försvunnen och återfanns icke under den veckan. Men om söndagen upptäckte kyrkfolket, att den lille tagits ur graven. Vart Olof fört honom blev aldrig bekant. Han kom väl igen, men kunde icke förmås att bekänna. Han sade endast, att det varit för kyligt på kyrkogården.

Olof levde länge, men blev aldrig helbrägda till förståndet. Däremot tog kroppen till i hälsa, och han var en förträffelig arbetare med såg och yxa. Satte man däremot en spade i hans hand, gick han genast avsides, grävde gropar och sökte i mullen. För häradsdomaren var det svårt att se bäste sonen så litet värd. Han släppte allt ur händerna och levde några år på undantag. Slutligen dog han samma år som gamle far Erik men två månader före denne.

Arons äldste son Jan återvände oskadd från kriget och övertog gården. Han kallades allmänt Jan Erse och icke Aronsson, som det bort heta.140

Jan blev också häradsdomare liksom far och farfar.

Han var mycket ordkarg och dyster till lynnet, fastän han alltid hade sin fulla bärgning och mestadels framgång i sina förehavanden. Han gifte sig med broderns fästekvinna, och var kanske detta orsaken till hans tungsinne. 1 ungdomen lär hans håg ha stått till en annan. Men prostinnan släppte honom ej, förrän han äktade Klara. Det vore en skam tyckte hon, att Ryg-lingarna skulle skämma en klockaredotter och sedan driva henne från gården. Jan levde i sämja med sin hustru och dem emellan gick aldrig ett ont ord. Men någon ömhet var där icke. Att de sutto vägg om vägg med den svagsinte brodern, bidrog väl till ledsnaden.

Från Klockeberga gjordes nu ingenting vid Tanninge gruvfält. Jan inmutade flera av Sied-larnas lotter och lade driften på stort. Han hade god hjälp av marktschreiner Rygell, son till fogden på Gärsnäs. Ahlrothen skaffade honom pengar mot oskälig ränta. Likväl vann han på företaget, och sedan kommerserådet på Hilleborn blivit förlagsman, gick det ännu bättre. Det kunde löjtnantens son icke tåla. Först ville han gå i kompanjonskap med Jan, men fick icke. Han sökte då förmå kommerserådet att draga tillbaka sina pengar, men misslyckades även härutinnan. Jan ville icke strid utan gav Siedeln rätt att bearbeta de lotter, som voro honom själv

obekvämast. Jörgen tog emot, men blev ingalunda nöjd. Han visste, att Jan hade ett svårt lynne. Gång på gång sökte han reta honom att förgå sig. Jan vände ryggen till.

Vid Knutsmässoinarknad var det dock nära, att Jörgen nått sitt mål. På societetsvinden i staden voro en hoper bergslagsfolk och stadsbor församlade. Där dracks flitigt, och fruntimren hade redan gjort uppbrott. Då begynte Jörgen tala om en gård i Bergslagen, där det alltid fanns något underligt att iakttaga. Än såg man den ringe bergsmannen uppföra en manbyggnad, som kunnat anstå ett herresäte, om den icke varit så sne och vinn, än såg man honom äta ur ho som grisen. Besynnerligast var dock att i våra dagar se tvenne bröder samsas till hälften bruk, varvid sämjan tycktes förslå icke blott för gården utan ock för hustrun.

Under det att han ordade om detta, makade han sig allt närmre Jan. Han såg, hur bergsmannen krummade sig under hånet och den allmänna nyfikenheten. Denna gången härdar han icke ut, tänkte Jörgen, och kommer han väl fast för övervåld, skall jag nog bruka tiden och spela honom Tanningen ur händerna.

Bäst han räknade så slugt, fick han ett slag över munnen, och strax, därpå ett över pannan. Han tyckte nog, att bergsmannen slog dåligt, men raglade jämrande baklänges och skrek, att Jan Erse ville taga hans liv. Han kastade sig

handlöst till golvet för att visa, hur hårt han blivit slagen. Men i stället för att skynda till undsättning, brusto marknadsgästerna i ett hejdlöst skratt. Det kunde Jörgen icke förstå. Han satte sig upp och stirrade med runda ögon på en liten ilsken gumma, som stod och åbäkade sig framör honom, överösande honom med det grövsta ovett. Att änkeprostinnan Wisnelius vid fem och sjuttio år slagit en ung karl i backen lände henne till mycken heder. Men Jörgen drog sig fortast därifrån.

Prostinnan hade för längesedan njutit sitt nådeår. Kyrkherrn i Lillhammar hette nu Roth och var son till Ahlrothen. Han var en mäkta beskedlig man, och då gumman icke ville lämna prostgården och då Rothen näppeligen ville konservera henne, byggde han sig ett litet hus i skogen. Där bodde han sju år. Domkapitlet sände ett vänligt bud till gumman, att hon måtte maka sig dädan. Men fick budet detta svar:

"Hälsa hans högvördighet och kapitlet, att herren nog har värdige tjänare bland Sveriges prästerskap. Men prästfruarna är det strunt med, varför jag bliver i mitt gäll så länge kropp-skrället hänger vid själen."

Hon utövade alltfort sin läkekonst och skall på gamla dagar ha prövat nya medel. Härvid gick det både henne och sjuklingarna mycket illa. För mor Klara i Ryglinge ställde hon det så, att hon varken kunde gå som folk eller se att

arbeta. Det tog gumman så illa, att hon sedan icke ville böta någon människa. Hon dog kort därefter. Av det underbara arkanum, som hon i ungdomen berett, fanns ännu en flaska kvar. Hon bestämde, att liket i sin högra hand skulle hålla denna flaska, i den vänstra prosten Wisnelii postilla. Så skedde.

Mor Klara sökte nu en flicka, som kunde hjälpa henne med sysslorna inomhus. Men i Lillhammars socken fanns ingen, som var henne till lags. Då tog hon en utsocknes, dottern av en husar, som hade torp under Rogershus. Han hette Storm och var på långt håll släkt med Ryglingarna, härstammande från en av fogden Jans söner. Han var liten och svartmuskig med nästan blåsvart hår.

Dottern Hanna var fadern lik fast ganska vacker. Jan menade, att hon kunde vara som dotter i huset, där det endast fanns tvenne söner. Men efter en tid blev han barsk och besynnerlig och tålde icke se flickan. Slutligen

bad han hustrun, att hon måtte taga någon annan till hjälp. Mor Klara ville ha skäl, själv hade hon fäst sig vid flickan, som var stillsam i uppträdandet och flink i arbetet. Jan kunde icke giva något skäl. Likväl genomdrev han, att flickan fick sitt nattläger i flygeln och icke i manbyggnaden. Men en natt kom hon och knackade på ekporten. Jan måtte öppna och släppa in henne, halvnaken och halvgalen av

skrämsel. Vettvillingen hade försökt att tränga sig in i hennes kammare. Jan flyttade då själv över till flygeln för att hålla ordning på sin bror. Och mången natt skall Jan och den svagsinte ha suttit mitt emot varann på sofflocket hållande varandra hårt kring handlovarna. Men vem det var, som vakade över den andre, är ovisst.

Jan var då fyratioåtta år gammal, hustrun två år yngre men mycket skröplig av gikt.

På Wästeråda, en gård norr om Stenshult, bodde vid den tiden ett följe, som räknade släkt med Hanna Storm. Även med Jansönerna voro de på långt håll i släkt, härstammande från en av fogden Jans söner. Men det sades allmänt att de hade tattareblod och anseendet var därefter. De kallade sig bergsmän, skötte dock bössan hellre än hackan. Bonden var en lång, mager, mörk räkel med sura björnögon. Björn var också hans vilt, och gick han ända upp i finnskogarna för att träffa nalle, som sällan kom till Lillhammar. På sönerna höll han ingen räkning och flera av dem skall ha saknat kristna namn. Men kändes de icke i dopboken så kändes de i domboken. De voro över måttan sturska över sin härkomst som de påstodo vara ren bergsmanssläkt. Klockskojare och hästskojare togo de emot, men nämndes ordet tattare, blev det genast dråpslag.

När Jan gick på timmerhugge i Tanninge-skogen hände det, att han stötte samman med Wästerådagubben. Det hymlades länge med bössan, men Jan fick fram den och var den förbruten, om icke Wästerådarn kunde giva giltiga skäl, varför han jagade på Ryglinge ägor. Gubben var icke sen, han dukade upp åtskilligt. Slutligen berättade han, hur han drivit en björnhona ända från Hobyskogarna ned till Tan-ningen. Hon var dräktig och skulle snart föda, varför gubben vallat henne så varligt, och hade han föst henne framför sig i två veckors tid. Nu skulle hon få leva tills att hon framfött och diat upp ungarna, sedan skulle han skjuta modern och sälja ungarna till patron på Klockeberga, som upprättat en björngård. Jan trodde litet på sagan men lät gubben löpa.

Någon tid efteråt kom en av Wästeråda-pojkarna ned till Ryglinge och försökte tubba Hanna att lämna tjänsten. Han påstod, att hon var hans fästekvinna. Jan fick den nyheten, då han kom hem om kvällen. Mor Klara kunde icke förstå, att han skulle taga det så illa. Han ville gå till Wästeråda för att utrota hela tattarynglet. Mor lyckades väl hålla honom tillbaka, men från den stunden blev han obändig och tvär. Mot Hanna så brydsk, att hon knappt vågade lämna mjölkekammaren, då husbond var på gården.

Emellertid blev det snart känt, att Wäster-

ådarn talat någon sanning beträffande björnen. Ryglinge förlorade två kor på fjorton dagar, spåren och bökningen i mossan visade, att det icke var varg utan björn. Jan tog detta till förevändning att tillbringa både dag och natt uppe i skogarna eller vid gruvan. Ibland sov han i kapellet. Han hade då ett tämmeligt lugn. Men mor Klara tog sig före att skicka Hanna med middagsmaten. Oron begynte på nytt. Han visste icke, vart han skulle. En dag ryckte han korgen ifrån henne och slängde den i diket. Hanna sade:

"Varför är husbond så kärv mot mig?" Då brast det ur honom och han sade: "Jag vill väl ha dig."

Därvid var hans utseende så besynnerligt, att flickan hastigt drog sig undan och sprang hela vägen till Ryglinge. Några dagar därefter återvände hon och sade:

"Nu kan husbond vara lugn, eftersom han inte tål att se mig. För nu har jag blivit bjuden plats annorstädes."

Jan nickade god mening. Först när Hanna kommit på något avstånd ropade han och frågade, var hon skulle få

plats.

På Klockeberga. Bruksherrn hade själv talat med henne.

Samma kväll gick Jan ned till Ryglinge och bad mor Klara, att hon måtte städja flickan för ännu ett år. Klockebergas anseende var sådant,

att hon där skulle få sitt rykte förspillt. Mor Klara tyckte väl vara och gjorde honom till viljes.

Det året blev för Jan Erse underligt och elakt. Han visste litet sin vilja. På senhösten tog han i med bruksdriften. Det hände, att han om morgonen rustade sig för att vara borta en vecka. Men halvvägs kommen vände han tvärt och var hemma efter ett par timmars frånvaro. Han led av tyngd i huvudet. Om natten fick han ibland den föreställningen, att den stora gruvkettingen hakat sig fast i nacken och drog honom än hit än dit allt eftersom vindspelet gick. Tidtals fick han väl lugn, helst då han hade arbete i skogen eller på fältet. Men i gruvmörkret blevo bilderna så tydliga, att han icke härdade ut. Då drog kettingen och han tyckte sig fara liksom baklänges, släpad genom skogarna, tills han slutligen föll i alrasket nedom Ryglinge.

Där blev han liggande i timmar för att se, om bruksherrn hade sin väg åt det hållet. Han höll sig dold också därför att drängarna icke måtte se, hur ömkligt han for som en flöjel. Häri hade han ingen framgång.

Då legoåret led mot sitt slut, frågade mor Klara, hur hon borde göra med flickan. Tiderna voro dåliga, och hon kunde kanske reda sig den hjälpen förutan. Men hon såg nog, att flickan gärna ville stanna.

Jan stod vid härden. När mor Klara sade,

att flickan gärna ville stanna, böjde han sig hastigt ned och rörde med blotta handen bland bränderna. Mor Klara ryckte honom i armen. Då steg han ifrån henne och sade:

"Det skall du veta, att om du icke kör Hanna ur tjänsten går jag från Ryglinge och kommer ej tillbaka."

Mor Klara spärrade upp ögonen, såg likväl åt galet håll.

"Så — så —" sade hon och mer blev icke yttrat. Dem emellan var nu allting klart och utsagt.

Jan begärde en matsäck, som kunde räcka i fjorton dagar. Han skulle hugga ved till milan. Första dagen gick han dock icke längre än till kapellet. Där satt han hos Gudmor. Om natten steg han åter ned och gick runt Ryglinge som en gårdvar.

Andra dagen drog han sig längre in i skogen och fällde några träd. I skymningen började han springa hemåt. Och det tycktes honom, att han drogs baklänges av en ketting. Även den natten och den följande vaktade han gården.

Fjärde morgonen gick han raskt och rakt genom skogen. Vid middagstid var han så vitt kommen, att han svårligen kunde hinna hem den dagen. Han fällde träd. Det var tyst omkring honom. I skymningen begynte han springa. Skogen var där ganska tät, men det såg ut som om träden kastat sig åt sidan och berett honom

väg. Slutligen stötte han dock skuldran så hårt, att han tumlade tillbaka. Han hade i mörkret sprungit mot kapellets vägg. Han högg yxan i väggen, öppnade dörren och steg in. Vindspelet hade stannat, men han gick helt sakta över kapellgolvet, rädd att kettingen skulle börja rycka därbak i nacken. Rocken krängde han av sig, rullade ihop och lade som huvudgärd vid Gudmors fötter. Han hade icke sovit på tre dygn, nu somnade han.

Mitt i natten väcktes han av skott. Det måste vara tattaren tänkte han, som är ute efter björnen. Tjuvstrykern går där och tigger efter en minnesbeta. Men jag rör mig icke. Nej jag går icke härifrån. Nu har jag lugn. Jag vill ingen människa ont. Mitt är förbi.

Om morgonen väcktes han åter, nu av ett krafsande ljud. Han satte sig upp och lyddes men hörde ingenting vidare. Matsäcken stod vid dörren, den var nästan orörd. Han började äta glupskt. Han var tanklös, kände blott ett stort välbehag.

Åter hörde han krafsandet och hur något ludet gneds upp och ned mot ytterväggen. Han gick till dörren och

gläntade. Han såg bakdelen av en luden best, som stod och kliade sig mot stockarna. Det måste var björnen.

Han stängde dörren för att få tid till eftertanke. Yxan hade han slagit i ytterväggen och kunde svårligen nå den utan att skönjas av150

björnen. Det tycktes vara ett litet djur och säkerligen tämligen utsvultet att döma av den hängande pälsen. Jan tänkte: Jag skall smyga mig ut och lägga matsäcken vid dörren. Vädrar han osten, går han väl dit och jag kan springa om knuten efter yxan.

Han gjorde så. Marken var vit, betäckt av versnät. Ryglingarna trampa ogärna på versnät, och Jan dröjde ett ögonblick, tveksam. Så måtte han le åt skrocket. Han grep kring yxskaftet. Hon satt ganska fast i stocken, så att han måste rycka försvarligt. Då knakade och jämrade hela kapellet. Han tänkte: Vad gör jag Gudmor för ont?

Emellertid smög han på tå om knuten och kom helt nära, innan björnen märkte något. Nu satte sig besten på hasorna och famlade med framtassarna i luften. Det var en liten stackare, unge för året. Jan klöv hans skalle.

Han drog yxan ur såret och skulle just till att torka av blodet. Då började vindspelet, då drog kettingen. Han steg på björnen, vacklade men höll jämvikten. Utmed hela åsen sprang han som en tosing med yxan lyftad över huvudet. Han sprang utför stupet, såg icke fotfäste. Han såg icke, var de voro, men sprang rakt emot dem. Jörgen Siedel hörde braket bland al-buskarna, han sköt flickan ifrån sig och hoppade över diket. Han såg endast yxan.Då begynte även han springa och så hastigt, att det väl syntes, hur livet var honom kärt.

Flickan återvände till Ryglinge. Hon steg inom dörren och sade:

”Nu vill husbond, att jag skall stanna.”

Härtill svarade mor Klara intet utan gick tyst i sysslor. Efter en stund fick hon ärende ut och fann då Jan sittande på tröskeln. Han satt hopsjunken med huvudet mellan knäna, såg ut till att sova.

Mor Klara sade:

”Är du redan hemma, Jan?”

Han rörde sig icke.

När hon återvände från fähuset, hade han tagit upp yxan och putsade bladet. Mor Klara gick tyst förbi honom. Han makade sig något åt sidan och vände bort huvudet.

JÖRGEN SIEDELS BREV

När Jörgen Siedel fällt sin första räv, köpte far hos guldsmeden en räv av silver, en halv tum hög, och nitade den fast vid bösskolven. Det var en utmärkelse. Jörgen trodde, att man hädanefter skulle kalla honom: Jörgen med Silverräven.

Året därpå fällde bror Arvid sin första mickel. Han fick också en silverräv. Och det visade sig snart, att Albrecht Bourmaister redan haft en räv som slarvats bort. Och bland gossarna, som den sommaren kommo till Klockeberga, fanns det ytterligare två med silverrävar på bösskolven. Det var ingenting ovanligt.

En vår, då häggen doftade starkt och sött, kysste Jörgen Siedel sin kusin Gunhild Bourmaister. Det skedde i fårhagen, där häggen blommar som rikast. Gunhild sade ingenting, utan de gingo helt stilla var och en till sitt. Den sommaren talades de icke vid.

Jörgen tänkte:

Jag är Gunhild Bourmaisters trolovade. Det är åtminstone säkert. Eljest hade hon skvallrat.156

Eller knuffat till mig. Det är alldeles säkert, att jag är Gunhilds trolovade.

Det blev skördefest, och mor gjorde lekar. Mor sade: "Nu ska vi fria på narri." Men Jörgen gick avsides.

Vill Jörgen inte fria på narri? Nej, Jörgen ville icke.

"Till mig?" frågade Gunhild. "Vill inte Jörgen fria till mig?"

"Allra sist!" Han skrattade åt henne, att hon kunde vara så dum. Efteråt blev han betänksam. Han ropade till henne från häggen, som icke längre blommade. Hon kom ej. Om kvällen red han till Hilleborn, där majoren stjälpt av sina barn ur första giftet. Där fanns Elise, där fanns Vendela, där fanns Harald och Henrik. Där fanns också kommerserådet Bourmaisters barn, Albrecht och Monica. Där fanns Gunhild.

De sutto alla sju kring runda bordet vid öl-supan. Gunhild var husmodern, som delade brödet och soveln. Hon bjöd Jörgen, och han måtte sitta länge vid ölsupan, som icke smakade honom väl. Senare kom han till tals med henne i ensamhet.

Han frågade, om det icke vore skam att fria på narri? Eftersom de voro trolovade.

"Å kors!" sade Gunhild. Och Jörgen förstod nu, att han ridit ut i ogjort väder. Han ville vända. Men Gunhild tog honom fast.

"Det säger jag åt dig, Jörgen, och det säger

jag åt alla, som vill höra. Den jag håller av, hans namn börjar med A, förnamnet. Och släktnamnet börjar med B. Så sant som jag skrivit det med evighetsbläck på bara skinnet."

"Då är det Albrecht Bourmaister?"

Gunhild svarade varken ja eller nej. Men Jörgen såg, att ögonen blevo röda under ögonlocken. Hon talade om, att majoren bestämt henne för Abraham Lilja, som var en gammal man. Och så skulle det bli.

Jörgen sade:

"Då är jag varken den, som Gunhild håller av, och ej heller Gunhilds trolovade?"

"Varken det ena eller det andra."

De gingo i den där förfallna trädgården vid Hilleborn, som är så full med skräp redan om sommaren och än värre nu på hösten.

"I fårhagen då?" frågade Jörgen.

Ack, fårhagen hade hon glömt. Jörgen red hem.

Julkalasen togo det året sin begynnelse med Abraham Liljas bröllop. Jörgen tog sig före att kyssa alla tärnorna. Och så liten glädje var på det bröllopet, att Jörgen fick mera ros än skam för sitt tilltag. Alltid blev där något skrik och skratt och ståhej, som det anstår ett bröllop.

Själv tyckte Jörgen, att det var nog så lustigt. Han tänkte: Jag är då en riktig vildbasare, som kysser alla flickor! Det är just, vad jag är: en riktig vildbasare!

Hela julen höll han på med det där, och sprang ändå efter den blyga Ullan Brenner på Larsvik. Som är så ful! Greven tog honom i örat och ledde honom ut på Larsviks gårdsplan. Han ropade fram den Siedelska släden, och när Jörgen stoppats i fallen, befallde han kusken att lufta unga herrn en timme vid pass. Sutte sen puss-sjukan i, kunde han doppa honom i vaken eller köra honom till fattighuset, där gummorna säkert skulle få annandagsglädje av en vacker och eldig ung karl.

Så gick det med kyssandet. Flickorna stodo på trappan och lyssnade. Arvid stod på trappan, far själv stod på

trappan och skrattade, så att läderremmarna knakade över magen.

Hade Jörgen Siedel varit en vildbasare, så hade han väl skrattat som far, eller sagt något lustigt, eller kastat slängkyssar åt alla håll, eller fallit greven eller kusken om halsen och pussat och smackat hästarna i sken.

Grät gjorde han. Satte rockkragen för ansiktet och grät. Han var inte någon vildbasare, säkert inte.

Jörgens far var den störste bruksköpare i Bergslagen. Var han for fram, köpte han bruk och hemman. Det gick så till, att han drack ägaren under bordet, föll också själv från stolen. Men under tiden skrev bergmästare Rygell kontraktet och vittnade, att bindande avtal träffats. Köpeskillingen erlades sällan, och gamle ägaren

satt kvar, njöt avkastningen och betalade utskylder. Hela skillnaden var, att avverkning och malmbrytning hädanefter bestämdes å Klockeberga brukskontor.

Jörgens far hette Jörgen och kallades Tjocke Jörgen. Jörgens farfar hette Jörgen och kallades Token, därför att han läst ifrån sig det lilla förstånd, som en gång funnits. Han bodde på Björkenäs, där han samlat ett stort bibliotek. Han överlevde sin son och blev enligt kyrkboken åttioåtta år gammal. Men själv kallade han sig årsbarn med Horatius och räknade sin ålder till över nittonhundra år. Varje morgon tog han sig ett bad, vars vatten bemängdes med rosenessence. Och även i andra hänseenden betedde han sig lika underligt.

Token, Tjocke Jörgen och lille Jörgen voro således namnen på dessa tre generationer. Före dem räknar släkten ännu tre Jörgen i rakt uppstigande led. Och i spetsen för dem alla en Justus eller Joste, en pommersk krigsöverste, som äktade riksrådet Liljas yngsta dotter, Bir-gitte. Med henne fick han Klockeberga.

En gång satt lille Jörgen i ärtåkern. Runt omkring honom gingo gårdens pigor och raspade ärtskidor. Och på bänken satt mor och sprängde. Jörgen tuggade de tomma skidorna. Han tänkte på Gud, på sig själv, på far, på farfar. Och när han icke fick någon reda i allt detta, röck han mor i förklädet.

"Mor, vem är jag?"

"Du!" svarade mor. "Du är inte så mycket som en liten ärta. Eller kanske att du är som en liten ärta. Mor kan lägga dig i grytan, eller på vind att torka eller kasta bort dig. Alldeles som det behagar mor. Tänk på det och var lydig."

Jörgen förstod, att mor missuppfattat hans fråga. Men två gånger fick man icke fråga samma sak, och därför gjorde han en annan:

"Vem är far då?"

"Far är kära far, som äger hela Klockeberga och dig och bror och mycket annat."

"Men farfar då?"

"Farfar är fars far." Och för att få vara i fred hasplade hon fram en lång ramsa av fars far, farfars far, farfars farfar —

"Men allra först då?" frågade Jörgen.

Mor svarade:

"Säg själv! Tänk efter!"

Jörgen kröp tillbaka under ärtriset. Han var sju år, och redan för mycket längesedan hade han börjat grubbla över denna eviga rad av Jörgen-Siedlar. Några hängde på väggarna i salen, sida vid sida som ärtorna i en skida. Men han visste, att det fanns ännu flera och att de som ärtorna i skidan följde tätt på varandra utan mellanrum. Fanns det någon början? Han kunde tänka sig förfärligt trött på detta. Fanns det något slut? Vem var han själv i den

raden? En ärta är en ärta, far är far, Jörgen är Jörgen.

Han sköt undan revorna och stack fram huvudet.

"Mor, säg, har ärtorna namn?"

"Tyst, nu!" sade modern.

"Ja men om! mor — om de hade. Om den ena ärtan hette Jörgen, skulle då alla andra ärtor heta Jörgen?

"Det får du fråga farfar," skrattade mor. "Det är nog bara farfar, som har reda på den saken."

Jörgen brast i gråt. Han visste rätt väl, att farfar var tokig. Och att han således aldrig skulle få klart besked.

Far vågade han icke fråga. Mors skratt kunde nog vara försmädligt, men fars var ohyggligt. Det lät som om lungor och måge råkat i kokning, svällt, pöst, vältrat över. Och det tog aldrig slut. Mor var också skrattlysten, Arvid flinade. Jörgen var den, som skrattade minst. Och en lång tid trodde han, att det var den sorgsne Jörgen Siedel, som kommit på hans lott. Han gick väl ett halvår utan att draga på munnen.

Men även den beräkningen slog slint.

Far tog honom med sig på morkullejakt. De gingo öster om Lerberget. Arvid var också med. Far ville inte stå stilla i passet. Han hade fått något i tankarna och trampade av och an. "Stå

ni här," sade han till gossarna. Och tung och ovig började han stiga uppför Lerberget.

"Far slinter," sade Arvid. "Jörgen ska

få se!"

De glömde morkullesträcket och smögo sig på tå in under alarna.

"Ropa inte!" viskade Jörgen. "Vänder han sig om, så är det slut. Kom, kom —"

Men Arvid blev rädd och ropade. Tjocke Jörgen stannar ett ögonblick och vänder på huvudet, tar i detsamma ett steg, glider och faller. Han lyfter bössan över huvudet, kommer på magen, men så rund och lyckligt avvägd är hans kropp, att han snart sitter på baken och åker rättfram och i svindlande fart utför berget. Och när han åkt några alnar, finner han sig riktigt till rätta, hojtar, skrattar och skjuter glädjeskott i luften.

Då brister Jörgen i skratt.

Han hoppar kring Tjocke Jörgen och kan knappt hjälpa honom upp för skratts skull.

När far kommit på benen, undersöka de alla tre läderställningen, som uppbär fars stora måge. Allt är på sin plats.

"Det här var en god början," säger far. "Nu ge vi morkullorna håken. Kom, gossar, skall jag visa er den största räven i Lillhammars socken."

"Ska vi skjuta den?" frågar Arvid. "Vi ha ju bara hagel."

"Det ger sig, det ger sig," mumlar far. Jörgen förstår, att far icke syftar på den fyrbente mickel, och när de gå över Ryglingebron förstår även lille bror. Han säger:

"Farbror Rygell skulle väl vara med?"

"Det ger sig, det ger sig," mumlar far.

Jörgen tänkte: Ack nej, det går icke att vara den allvarlige Siedel. Jag är nog så lik far, som den ena ugnen den andra, och far är lik farfar, och farfar de andra i evigheters evighet. Visste jag inte strax, vad far tänkte? Visste jag inte i går, när han talade om Lerberget, visste jag inte, att det var Ryglinge han tänkte på? Vet jag inte nu, vad han skall säga om en liten stund? Så här: Ärlige bergsman, här kommer en vän? Vet jag det inte? Skulle jag inte säga det själv, om jag vore lite äldre? Om far vore farfar och jag vore far. Och om far vore den ärtan före farfar, då vore jag farfar och vore tokig. Och så skall det bli, och sedan, och sedan, och sedan utan slut.

Nej jag är inte jag. Jag är Jörgen Siedel. Jag tror det är en masugn. Den blir gammal och förfaller. Och det bygges en ny. Men den nya är också en masugn, den nya är också Jörgen Siedel.

Egentligen är det lustigt.

Han brister på nytt i skratt, när far dundrar på dörren.

"Härut, bergsman! Ärlige bergsman, hederlige granne! Här kommer en vän!"

Bergsmannen stiger fram i dörren. Det är Jan Erse, häradsdomaren, son av häradsdomaren Aron. Hans skuldror gå från dörrpost till dörrpost. Han säger:

"Så. Det är storfolk ute. Hördes på låten."

"Vad kallar du storfolk?" säger Siedel och lägger huvudet på sned så mycket som den svällande röda kinden tillåter. "Kallar du mig för storfolk, så ska det väl vara magen! Jag är en stackars förvaltare under gubben på Björkenäs. Och gubben är tokig. Så då kan du veta, vad jag är för en karl!"

Jan Erse river sig i skägget. Han sänker huvudet så att hela stora, kala pannan lyser matt vit i majkvällsljuset.

"Är Rygell med?" frågar han.

"Är du blind, bergsman? Här är Jörgen, han är sjutton år. Knappa. Här är Arvid. Han är femton. Vad nu, Jan Erse? Är du rädd för såna snorgärsar?"

Jan Erse ser på gubben, han ser på Arvid, han ser på Jörgen. Han ser längst på Jörgen, endast på Jörgen. Han ser på Jörgen, som är sjutton år. Där ser han dem alla från herr Joste till Token, till Tjocke Jörgen, till Jörgen, som ännu ej fått sitt namn. Han ser dem alla, som stått efter hans gård, efter hans gruva, efter

hans fänad, efter hans kvinnor och döttrar. Han säger:

"Av djävla ägg plär det komma djävla ungar."

"Å hut!" säger Siedel. "Hut, redlige bergsman! Släpp mig in! Gå ur vägen!"

Den höga, vita pannan sjunker som en silverskära i mörkt vatten. Far tränger sig in, på sned, pustande, strykande framför sig med feta händer, som smeka, treva och forska.

Gossarna driva omkring på gården. Arvid säger: "Vi ska skjuta sparvar åt Ryglinge-gubben. Så blir han glad." Men sparvarna sova. Det är sent nog för att tända lampan i storstugan. Jörgen listar sig fram till fönstret. Han vill icke, att Arvid skall vara med.

Jörgen Siedel sitter redan vid bordet i högsätet. Stånkan står framför honom, kaggen bredvid. Än dricker han, än ligger han halvvägs över bordet med huvudet på sned och tårar i ögonen, än drar han bergsmannen i skägget och skrattar. Jörgen vet, vad han säger. "Ärlige bergsman, redlige granne!" Han lägger papper på bordet. Bergsmannen stiger upp och går in i ett annat rum.

Då rätar han på sig, Jörgen Siedel, den äldre, den tjocke, rätar ut sig till sin fulla längd, sträcker på halsen, spärrar upp ögonen och sjunker sakta ihop, så att magen sväller upp

över bordskanten, huvudet sjunker bakåt, ögonen slutas.

Jörgen stirrar på honom. "Jaga råttorna i logen!" viskar han till Arvid. "Gå din väg."

Han vill ha fred. Han vill se Jörgen Siedel ensam. Den stora tunga kroppen flämtar mödosamt, buken stiger och sjunker. Han är som ett stort djur, skadeskjutet eller utmattat av sin egen oformliga lekamen. Huvudet glider åt sidan, kinderna hänga som påsar, fyllda med en slapp, rödblå köttmassa. Ögonlocken skälva över de stora buktiga, rödsprängda globerna. Läpparna glida isär, icke till skratt, i slappa, trötta, sjuka ryckningar. Saliven glänser i mungipan.

Bergsmannen återvänder. De dricka på nytt. På nytt drar han i skägget, skrattar, viftar med papperen, slår i bordet, domderar.

En ung kvinna går genom storstugan. Han stannar mitt i talet, armen, lyftad till ett dunderslag, förblir en stund i samma ställning. Han vänder icke på huvudet, men ögonen glida långsamt mot dörren, där kvinnan försvinner. Då dörren slår igen, slår näven i bordet. Och han dricker, skrattar, domderar.

Kvinnan kommer ut på gårdsplanen. Hon går mot logen, men vänder plötsligt och kommer fram till fönstret. Hon ställer sig bredvid Jörgen utan att hälsa. Hon är svart och vit.

Efter en stund säger hon:

"Vad vill han?"

"Det vet jag inte."

"Jo, det vet du. Han vill ta gruvan från Jan Erse. Han visar mutbrev från bergmästaren för att skrämma. Nog vet du det, om du eljest är Siedels son?"

"Ja, jag vet," säger Jörgen.

"Och när Jan Erse är full, skall han ragla hit ut för att ta mig om livet. Nog vet du väl det?"

"Är du dottern?"

"Nej, jag är inte dottern och inte hustrun. Hustrun är sjuk. Jag är en piga. Och när Jan Erse ligger under bordet, kommer bergmästaren med kontraktet."

"Gör han?"

"Det vet du, att han gör? Är du inte Jörgen Siedel du också? Tyst, nu reser han på sig. Vet du, vad som nu ska ske?"

"Vänta," säger Jörgen och lägger handen över ögonen. "Jo, jag vet. Nu stiga de ut på gården för att taga livtag."

"Inte riktigt. Här finns en sten, som skall lyftas. Eljest har du rätt. Kan du se, att Jan Erse är röd i pannan? Då är det stenen, som ska lyftas."

Dörren far upp för en spark. Först kommer Jan Erse. Han går med långa steg fram till stenen, böjer sig varligt, trevar med händerna i jordkanten, sluter armarna kring stenen och lyfter.

"Redlige bergsman," ropar Siedel. Han håller sig i dörrposten. Den ljusa, skrälliga, skrattlystna stämman har blivit dov och sorgsen. "Redlige bergsman, det gjorde du väl."

"Gör efter!" säger Jan Erse. Han talar ännu kort och utan att sluddra. "Gör efter, så får du schakta i min gruva. Gör efter."

Jörgen Siedel ser sig om åt alla håll, han söker en käpp, ett stöd. Slutligen tar han fast sikte på stenen, löser sig

från väggen och går rakt fram. Vid stenen vacklar han redlöst, knycker till i knäna och sätter sig. Jan Erse skrattar bistert.

"Bergsman," säger Siedel. "Där står din piga. Låt henne hämta stånkan och låt oss dricka."

Jan Erse sätter sig på stenens kant. De ställa stånkan mellan sig och dricka turvis. Siedel talar utan avbrott, han talar mitt i klunken, sväljer mellan stavelserna.

"Du bryter för lite," säger han. "Du bryter för lite, gruvan är sönad. Du bryter från taket, din stackare, snart har du inte mer. Du skall schakta fint och nätt. Bygga under, så det blir som hälleberget. Då har du det. Då tar du i evighet. Mycket, mycket. Så göra vi Siedlar."

"Är jag så fattig?" säger Jan Erse, och nu är målet suddigt. "Tro om jag är så fattig, att jag behöver länsa hela berget —"

Siedel lutar sig över honom, för stånkan till

hans mun, stjälper på stånkan. Han tar honom i nackhåret, drar huvudet bakåt, öppnar hans mun.

"Drick, ärlige bergsman, drick! Jag är din vän. Känn på mig! Känner du? Jag är Jörgen Siedel. Jag har nu farit i stora släden, jag vet inte hur många år, jag vet inte hur många mil, jag vet inte hur många socknar. Och där det finns malm, där bryter jag. Bryter, bryter, bryter mycket. Jag vet inte varför jag bryter. Jag tar ingen vinst. Jag är fattig. Gubben är också fattig. Pojken där är fattig. Alla vi — som — heta Jörgen Siedel. Jag bryter, bryter. Jag hugger, jag flottar. Vad har du emot mig, bergsman? Tar jag något från dig? Nej, eftersom jag intet får." —

"Skam får du, Jörgen. Skam får du, därför att du lurar oss bergsmän. Skam för att du skövlar skogen, skam för att du länsar bergen. Skam får du!"

De dricka turvis, tysta. De dricka en lång stund. Jan Erse lutar sig mot grannen. Siedel stöder honom med armen. Han är icke längre redlös, Jörgen Siedel. Han rätar på sig, lyfter huvudet, spärrar upp ögonen. Han känner, hur den andre slappnar, sjunker. Han rätar på sig och ser sig omkring.

"Var är Arvid?" frågar han. "Arvid — tag

min bössa. Den ligger i stugan. Gå upp till bron och lossa ett skott i luften. Var flink, min gosse."

"Vet du, vad som nu skall ske?" viskar flickan. Jörgen nickar. Det är första gången han följer far på storjakt. Icke heller har någon sagt honom, vad som nu skall ske. Men han vet det lika väl, som om han själv vore jägaren.

"Jag vet," säger han. "Nu kommer Rygell."

I halvdunklet ser han Arvid stiga upp på bron. Han är liten och spenslig, lyfter bössan med båda händerna rakt upp över sitt huvud. En svag låga slår upp och brister i mörkret.

Och båda gubbarna börja tala.

"Lurar du mig nu?" säger Jan Erse. "För-döme dig, Jörgen, fördöme dig, räv, om du lurar mig!"

Siedel säger:

"Vad får jag? Pengar känner jag inte till. Pengar får jag av andra. Jag har dem en stund i hand. Ärlige bergsman, jag är en hejduk, som sändes hit och dit. Jag är ett redskap, som sättes i jorden. Jag vet icke vem som nyttjar mig. Det kvittar. Jag spränger, hugger, flottar. Det gjorde far, det gjorde farfar. Gå vart du vill, granne, stanna vid största varphögen och fråga. Jörgen Siedel! Jag eller far, eller farfar. Ni andra! Varpen skall siktas, varpen skall tvättas! Som käringar leta efter bär, så handskas ni med malmen. Spara! Spara skogen! Spara malmen! Nej, det liker mig inte, granne." —

"Nu kommer han," viskar flickan. Arvid springer som en liten skugga över ängen. Han smälter samman med den stora, svarta skuggan vid stenen. Efter honom glider en ännu större skugga. Skuggorna röra sig tyst om varandra, smälta samman och skiljas. Jörgen hör icke längre fars röst, han hör endast, hur tungt han andas. Det är de båda andra, som tala eller viska eller jämra. En mjuk, djup, len stämma säger:

"Jag visste väl jag, Jan Erse. Jag visste väl jag, att förnuftet skulle komma. Jag har gått här och vallat. Jag såg nog att du behövde hjälp, Jan Erse, att du behövde pengar —"

"Kära — vänner," stammar han, "lura mig inte — jag är så full — så full —"

De syssla med den långa, breda kroppen, lyfta honom. Nu står Jörgen Siedel säker på sina ben, böjer sig ned och tar den andre kring livet. Rygell tar honom i fötterna, Arvid håller hans huvud.

Rygell säger:

"Jag visste väl ja — jag visste väl ja —" "Ärlige bergsman," säger Jörgen Siedel. "Nog fick vi vänta — nog fick vi vänta — kom nu, Jan Erse —"

Plötsligt kränger han sig lös, tumlar om på marken.

"Jag gör'et inte," jämrar han, "jag gör'et inte. Hav förbarmande, grannar. Jag är så full

— så full — å lura mig inte — ta inte min gruva —"

Och när de gripa efter honom, börjar han sparka. Han sätter sig upp, stöder händerna i marken, reser det stora, tunga huvudet.

"Du — Jörgen — fähund — svor — att lyfta stenen. Gör efter! Gör efter!"

Och liksom vore detta räddningen, upprepar han:

"Gör efter — gör efter — det svor du —"

Den svarta skuggan, som är Jörgen Siedel, vacklar av och an. Han rör sig i kretsar, sökande. Nu snuddar han vid knuten. Nu kan Jörgen se honom, se Jörgen Siedel. Han stryker tätt förbi honom. Han ser de stora rödsprängda ögonen, han ser munnen skälva som nosen på en jakthund. Äntligen finner han flickan, gömd under fönsterbrädet. Han tar henne, och hon säger icke ett ljud, rör endast på armarna, som en fågel flaxar för att komma loss.

Tungt lufsar han bort. Det är nu så mörkt, att han snart försvinner. Jörgen hör hans röst. Först Jan Erses:

"Släpp henne!" skriker han.

Så fars:

"Skriver du bara under, ärlige bergsman —"

Skuggorna försvinna. Jörgen går bort från huset och sätter sig under trädet. Han tänker på likt och olikt. Han tänker på mor, som dog i

fjol. Han tänker på Gunhild, han tänker på Monica. Han minns, hur han — en liten pys — satt i ärtåkern och frågade mor om alla ärtor hette Jörgen Siedel. Eftersom de voro varann så lika.

Det är varmt, tyst och stilla. Från stugan hörs ingenting. Han lägger sig ned, han kan gott ligga här hela natten, ifall far skulle dröja. Han lägger händerna under huvudet och ser upp mot stugan.

Då blir han varse, att flickan ännu står på förstubron. Han kan se henne mot den vita dörrposten. Och plötsligt börjar hans hjärta hamra tungt, hårt, obevekligt. Han reser sig långsamt och tar några steg. Benen skälva. Han tror, att han kan falla, han skulle vilja ha en käpp. Som en gammal gubbe känner han längtan efter ett stöd.

Äntligen står han bredvid henne. De börja tala med varandra. Han vet icke fullt, vad det är han säger. Hon berättar, att Jan Erse skrivit under och att de dricka på nytt inne i storstugan.

"Varför gråter du?" frågar han. "Är det inte en lycka för Jan Erse? Vet du inte, att Jörgen Siedel är den störste bruksherrn i Bergslagen? Du må tro, att det blir liv och rörelse och pengar massvis, där han går fram."

"Och kalhuggna backar," fortsätter hon, "och tömda gruvor. Och uppsupna pengar. Och

skam och elände. Det känner man nog här i socknen."

Jörgen biter ihop tänderna. Men vad angår det honom? Hans tid är icke kommen. Han skall bli något nytt, verka något nytt. Han skall icke vara den sista ärtan i skidan. Något nytt.

"Och vad angår det dig, lilla piga? Om gården går kaputt? Du flyttar väl till en annan gård?"

"Nej," säger flickan.

Han tänker över detta. Hustrun är sjuk, och flickan skall väl gifta sig med Jan efter änklingeåret. Eller förr. Han tänker fram och tillbaka, överlägger, dryftar.

Plötsligt far det för honom:

Är det nu jag, som tänker detta? Eller är det far? Eller en annan Jörgen Siedel?

Tanken kommer och far.

Han gör sitt förslag. Han vill sova den natten i hennes kammare. I gengäld lovar han, att gården icke skall skövlas, att gruvan icke skall skövlas, att skogen skall sparas.

Hon frågar:

"Vad har du för makt att lova det?"

Han skruvar på sig.

"Du hör ju, att jag lovar."

Och slutligen måste han säga, ovilligt men med ett skratt:

"Jag är ju också Jörgen Siedel."

"Då ljuset släcks i storstugan," säger hon.

"Så stiger du uppför trappan och kommer till min kammare."

Han går tillbaka under trädet och väntar. Från stugan hörs skrik och skratt, som när glada bröder skämta. Ibland kan han höra fars röst:

"Ärlige bergsman, redlige granne."

Han vet, att far icke längre är glad. Det måste ju vara så. När bytet är vunnet, blir allting meningslöst. Malmen skall brytas, vräkas till varp. Skogen skall huggas, ruttna och sjunka till sjöbotten. Det blir icke någon mening i hela livet, förrän han siktar ett nytt byte.

I veckor har han smugit kring Lerberget, passat och passat. Och redan är jakten över, bytet färdigt till förruttnelse.

Glädjen är kort, livet ohyggligt långt.

Men nu hade Jörgen Siedel — icke far, icke farfar — en annan Jörgen Siedel hade lovat något.

Något nytt. Något nytt i den Siedelska ärtskidan.

Han tänkte icke längre på det, han tänkte på flickan. När ljuset slocknat, steg han uppför trappan. Han kom in i en

kammare, där var mörkt. Han hörde någon andas och gick efter ljudet. Så kom han till en säng och började treva. Han fann en stor kropp, en het oroligt plockande, skälvande hand, ett stort ludet ansikte.

Det var Jörgen Siedel.

Han tänkte icke på, att flickan narrat honom.176

Knappt att han mindes hennes löfte. Det var sitt eget löfte, han mindes. Han står stilla vid bädden och handen glider sakta upp och ned över den sovande. Det är en plåga att röra vid honom.

Han står där tills flickan kommer upp och med flickan en vithårig gumma. Flickan plockar med ljuset, putsar veken, skrattar under ögonlocken.

Jörgen ser sig omkring. I bänken ligger far, bredvid honom Jan Erse. På bordet ligger Rygell. Arvid har väl gått hem.

Gumman pekar på honom, som ligger bredvid mannen.

"Vem är det?" frågar hon.

"Jörgen Siedel," säger flickan.

"Och vem är pojken?"

Då måste Jörgen skratta.

"Jörgen Siedel," säger han.

Han går sin väg.

Flickan bryr han sig inte om.

Varje morgon red Jörgen Siedel till Tanninge-gruvan för att övervaka arbetet. Det låg synnerlig vikt uppå, att schaktningen bedrevs efter den plan, Jörgen Siedel uppgjort. Resultatet skulle bliva avgörande för det Siedelska husets bestånd. Tanningen är den sista gruva som bearbetats av en Siedel.

Klockan tolv red han hem, en kvart över tolv höll han inne vid Lerbäcksgrinden. Ryglinge-JÖRGEN SIEDELS BREV

barnen öppnade grinden för honom, men han steg likväl av och satte sig på dikesrenen. Märta Janse satte sig bredvid honom, hon var sju år, Ryglingebondens äldsta barn. Jörgen, som själv icke hade några barn, fann nöje i att berätta underliga ting för lilla Märta. Han berättade, vad som föll honom in. Någon gång fördröjde han sig vid grinden. Då sporrade han hästen och red för brinnande livet. Kl. ett måste han sitta vid bordet på Björkenäs med Monica till höger och Arvid mitt emot. Han måste.

"Varför måste du?" frågade Monica. "Du rider dig fördärvad. Vad gör det, om du kommer några minuter för sent?"

Det är sådana saker, som man icke så lätt förklarar. Kära Monica, var sak på sin plats! Men det är icke bara det. Hur skulle det gå till slut? Så småningom? Så småningom skulle man alldeles tappa bort sig? Han skämtade:

"Får du se mig komma för sent, så skall du inte vara så säker på, att det verkligen är Jörgen Siedel, som kommer."

"Det tror jag," sade Monica.

Egentligen var det hela honom emot. Men nu var han där, fanns där och måste alltså hålla sig kvar. Hålla sig på sin plats. För att icke komma bort.

Året efter det, då far tog Tanningen, reste Jörgen utomlands. Han tänkte icke återvända. Det hette, att han skulle

studera bruksdrift vid

gruvorna i Sachsen och var eljest han funne något lärorikt. Allt för den nya gruvans skull. Men själv tänkte han icke på att återvända. Ett år gick, och far skrev, att folk trängde honom från alla håll. Han måste komma hem och hjälpa. Det ville han icke. Han lånade pengar av svåger Bernhusen och stannade ute ytterligare två år.

I München träffade han en liten tyska, som icke hade något namn. Han frågade: "Vad heter du?" "Jag heter ingenting." "Men du har väl ett dopnamn?" "Nej," sade hon, "den jag älskar, skall döpa mig."

Han kallade henne endast Liebchen, han kunde icke hitta på något namn. De levde tillsamman i veckor, i månader. Där bjöds en massa nöjen, som han förut icke kände. Dagarna gingo så fort. Det var naturligt att Jörgen Siedel skulle förändras något, helt litet åt gången, men ständigt från dag till dag. Det fann han helt naturligt. En målare kom till dem och satt ofta vid deras bord. Han ritade av Liebchen, det blev likt. En annan gång gjorde han Jörgens porträtt.

"Men det är då inte likt," sade Jörgen. "Tacka för det," menade målaren. "Nu nej! Men nyss — nyss var det likt."

Jörgen skrattade åt den där målaren, som tydligen ville finna en ursäkt för sitt fuskverk.

Men ett år senare satt han i samma lokal och vid samma bord. Och Liebchen kom in. Han hade icke sett henne på flera månader. Hon

förde med sig en ung man, och de satte sig vid ett bord ett stycke ifrån honom. Jörgen betraktade dem. Först henne, och hon var sig lik. Vidare betraktade haii ynglingen uppmärksamt, och det rann för honom, att just så måste Jörgen Siedel ha sett ut, då han för två är sedan mötte Liebchen.

Han betraktade dem oavvänt. Flickan vinkade, att han skulle komma till dem. Han smålog och skakade på huvudet. Då blev hon ond och befallde honom att uppföra sig städat. Endera skulle han slå sällskap som en hyfsad människa eller också skulle han lämna dem i fred. Han satt en stund och pratade med dem om ditt och datt. Men plötsligt intog han sin förra plats, begärde papper och penna och skrev:

"Liebchen! Jag ser, att du har funnit Jörgen Siedel. Var snäll mot honom och gör honom inte illa."

Han skulle underteckna men visste icke med vad. Han ritade dit några betydelselösa streck. Kyparen bar fram.

Han undrade efteråt, varför han skrivit så. Han antog, att han velat säga henne något allvarligt — t. ex.: Du har funnit en ung man, som tycks vara jämförelsevis oskyldig och oerfaren. Ungefär sådan som Jörgen Siedel var för två år sedan. Fördärva honom icke!

Han trodde att han velat säga någonting i den vägen. Men han var icke fullt säker därpå.

Samma höst reste han hem. Egentligen var det honom emot. Varför skulle han gå där mellan sjöarna, vindfällena, de stubbiga bergsknallarna, varphögar, förfallna gångar och vindspel? Där alla människor hatade honom — icke honom visserligen men Jörgen Siedel. Något hade han väl lärt sig och kunde kanske lägga driften vid Tanningen på rätt bog. Det hade han också lovat flickan den natten i Ryglinge, då far bestal bonden. Lovat flickan, som själv icke hållit sitt löfte!

Nej, det är icke löften, som binda, icke heller avsikter. Utan man handlar efter vad man är. Och frågan i ärtsängen får han aldrig besvarad. "Vem är jag, mor?" — Intet svar.

Jo, naturligtvis alltid ett svar:

"Jörgen Siedel."

Han reste hem, därför att det började bli kusligt därute. Därför att han började tappa bort sig. Nu, när han icke längre kunde gå till Liebchen •— vart skulle han gå? Han gick gata upp och gata ned och visste icke vart. Hemma fanns Klockeberga, där allt var ordnat och bestämt. Trappan på Klockeberga t. ex. — han visste, att om han först tog tre steg och sedan två i varje språng så blev det jämnt. Och allting annat var likaså bestämt och ordnat.

Emellertid kom han aldrig till Klockeberga. I staden mötte bror Arvid med giggen. Vid väg-

skälet efter Backarna tog han av till höger, till Björkenäs.

"Klockeberga?" frågade Jörgen. Arvid drog munnen på sned.

"Klockeberga tog svåger Bernhusen sistlidne fjortonde mars. Nu bo vi allesammans på Björkenäs, jag och far och farfar. Och just i dag går Tanningen."

Han berättade, att driften legat nere vid pass ett år. Nu hade Jan Erse börjat röra på sig, och bakom honom stod greven på Larsvik som förlagsman. Fars förläggare under de sista åren hade varit kommerserådet Bourmaister, men han hade tröttnat och vänt sig till baron Bernhusen. Och i dag skulle det avgöras.

Jörgen sade:

"Och far då? Vad vill han?"

Arvid svarade genom att draga munnen ännu värre på sned. Och det blev dem emellan icke vidare ordat om saken. Jörgen tänkte: Nå, då får ju Jan Erse igen sitt, min bön förutan. Han tänkte vidare: Vad med orätt fås med sorg förgås. Det är i alla fall bra, det är ju någon rättvisa. Han tänkte: Nu skall man kanske slippa att höra det eviga tjatet om Jörgen Siedel. Gott folk får söka sig någon annan att hata. Ett annat namn att tugga och spotta ut och tugga om igen.

Han kände sig närmast lättad eller åtminstone fullständigt likgiltig. Och vad han tänkte formade

sig till likgiltiga fraser, som han kunde tänka om och om igen i all evighet.

De körde fram till stallet och därifrån gick Jörgen ensam uppför backen till manbyggnaden. Redan på andra sidan knuten hörde han fars röst från terrassen. Han var trött och ämnade stöka undan hälsningarna så kort som möjligt för att draga sig tillbaka på sitt rum. Hur far skulle lyckas göra upp affären, det angick honom icke.

När han nu kommer om hörnet, ser han tvenne grupper. Uppe på själva trappan sitter far eller halvligger i sin stora liggstol. Bredvid sitter vännen Rygell och framför dem står ett litet bord med dryckjom. Det är den ena gruppen. Den andra är samlad kring marmorbordet på terrassen. Den består av svåger Bernhusen, greve Brenner, kommerserådet Bourmaister och häradsdomaren Jan Erse i Ryglinge.

Jörgen stannar vid knuten, lägger handen på stuprännan.

Far talar som vanligt högröstat och bullrande. "Gamle vän, säger han till Rygell, hedersbror, hederskusin, kamrat —"

Ibland vältrar han sig på sidan och ropar:

"Hör nu, go herrar! Varför dricker ni inte? Vad är det här för ett miserabelt sätt?" —

Solen står mitt över Tanningesjön, vattnet glittrar genom gulnat löv. Ljuset kommer från alla håll. Stentrappan gnistrar. Far vrider sig

av och an, dricker, domderar, stånkar av välbehag som ett stort djur. Han njuter av ljuset och brittsommarvärmen.

Männen vid marmorbordet tala ivrigt men viskande. Det lilla kommerserådet håller händerna lyftade, fingrarna utspretade som om de voro klissiga, han gör små gester till höger och vänster. Greven stryker sig gång efter annan över hjässan så hårt, att han trycker ned huvudet med handen. Bernhusen kastar det ena benet över det andra, växlar ständigt ställning.

Jan Erse ensam sitter tyst och orörlig, stirrar envist på marmorskivan. Jörgen har icke sett honom efter sommarnattens stora dryckeslag.

Nu får du igen ditt, tänker han, genom ett nytt dryckeslag. Nu är det kära far, som ligger under.

Och han maler fram fraserna från vägen:

"Vad med orätt fås —"

Det knakar mäktigt i stolen, far har satt sig upp. Hans stora ansikte skälver rött och skinande och leende mot solljuset.

Han ropar:

"Nej nu kommer jag, go herrar — nu ska vi tömma en bägare —"

Jörgen småler. Men i samma stund får han en stöt, som går från huvud till fotabjäll. Han ser, hur Bourmaister gör ett hastigt avvärjande tecken upp mot trappan, han ser Rygell öppna munnen till en tyst fråga. Han ser, hur han

nickar förstående, Rygell, och hur han därpå böjer sig ned och trycker far tillbaka i stolen.

"Vi ska dricka — vi gamla —" säger han.

Jörgen Siedel stöter ut från husknuten. Han vet mycket väl, vad han skall göra. Men han vet icke säkert, om det är han —

Han går rakt fram till marmorbordet, sätter sig till hälften, kastar upp ena benet, nickar och småler mot dem, som stirra på honom.

Han säger:

"Förlåt om jag stör herrarna. Kanske det är meningen att hålla Jörgen Siedel utanför den här affären?"

Därmed hade Jörgen Siedel kommit på sin plats, en ärta i skidan, en Jörgen bredvid far, bredvid farfar, farfarsfar. Varje morgon red han till sitt arbete. När han återvände, granskade han först dukningen, såg efter att Monicas kuvert var vid bordsändan, hans eget till vänster, Arvids till höger. Far åt i matsalen i övre våningen, farfar på sitt rum. Farfar tålde icke far, far tålde icke Jörgen.

"Jaså," brukade han säga. "Jag är slut nu. Tjocke Jörgen är slut nu? Kantänka! Kantänka!"

Han skickade Rygell till gruvan för att spionera. Jörgen hade redan från början gjort upp en plan för brytningen. Han utförde den på papperet in i minsta detalj. Och det var nu

hans räddning. Han behövde icke längre betunga sin hjärna med detta. Ibland kunde det hända, att en detalj eller term blev meningslös. Det berodde väl av en svaghet i minnet, ty kalkylen måste vara riktig. Han lät då detaljen ligga tills vidare, en dag skulle den klarna. Härigenom kunde arbetet visserligen till en tid förryckas, men i det stora hela gick det efter hans plan.

Ibland skrattade de däruppe, far och Rygell. När Rygell varit i gruvan. Det kunde bero på, att de voro för gammalmodiga och okunniga, att de icke förstodo. Far gjorde också ett försök att taga papperen ur chiffonjén. Jörgen gömde dem på ett annat ställe. Han letade ständigt ut nya gömställen, det var under en lång tid hans verkliga sysselsättning.

För resten bekymrade det honom föga, förhållandet till far. Det jagade honom en smula i arbetet, ingenting vidare. Där var allt på sin plats. Far först, och där far slutade, där tog han vid. Den nye Jörgen Siedel.

Men hans ställning till Monica fick icke förändras. Där hotade faran, och där skulle han falla. Han visste, att han skulle falla. Monica var punkten, där tankarna skulle råka i glidning, där han skulle tappa bort sig själv.

Far brukade säga, illmarigt och för att plåga honom — far kände så väl hans svaga punkter — far brukade säga:

"Hör på, lilla Monica, hör på! Håller du av Jörgen Siedel? Mycket?"

Monica svarade:

"Vem har sagt det? Vern har sagt, att jag håller av honom?"

Alldeles riktigt, ingen. Så här gick det till. Den dagen Jörgen kom hem och tog fars börda, talade han med kommerserådet Bourmaister. "Onkel skall hjälpa mig," sade han, "onkel skall hjälpa mig, om inte för annat så därför att jag tänker bli onkels svärson."

"Har du redan talat med Monica?" frågade kommerserådet. "Kors bevars! Har du redan varit på Hilleborn och talat med Monica?"

"Ja," svarade Jörgen. Det var icke sant. Men han tog Arvids häst och red samma kväll till Hilleborn. Har man börjat leken, så måste den hållas gående, icke sant? Jörgen red till Hilleborn och friade.

"Inte kan jag tro, att Jörgen håller av mig?"

Den gången ljög han icke, det bar honom emot. Han berättade, vad han sagt åt kommerserådet, och hur väl han behövde hjälpen.

"Är det skäl nog, det?" frågade Monica. Han grubblade över svaret. De gingo av och an i den gamla trädgården på Hilleborn, som är så skräpig om hösten. Och plötsligt rann det för honom.

"Monica! Minns inte Monica en kväll för åtta år sedan? Eller nio? En kväll efter skörde-

festen på Klockeberga? Minns inte Monica att jag red hit för att fria?"

Då brast hon i skratt.

"Till Gunhild, Jörgen! Till Gunhild Lilja, minns du inte det? Nej, nu må jag säga! Det minns han inte."

Det var första gången, som minnet så fullständigt svek Jörgen Siedel i en viktig angelägenhet. Monica förstod icke, varför han med ens blev tyst, eller varför han bleknade. Han borde ju ha skrattat, han borde ha skämts och rodnat och slagit bort alltsamman. När de skildes åt, gav hon, oombedd, sitt löfte.

"Kan jag hjälpa med så litet," log hon, "så nog kan jag gifta mig med Jörgen. Bevars! Det är inte med mig som med Gunhild. Jag använder icke evighetsbläck. Så nog kan jag gifta mig." -

Och de gifte sig, och Jörgen fick den hjälp, han behövde.

Men från den dagen och från den punkten började Jörgen Siedel glida utför. Helt sakta till en början, som naturligt var. Han förstod det själv, att det i begynnelsen skulle gå helt sakta för att snart öka farten.

Efter middagen tog han Monica under armen, och de gingo ned mot sjön, eller ännu oftare gingo de av och an i trädgården, som ligger utmed vägen. Han tyckte om att möta de vägfarande,

han såg sig själv med den mötandes ögon och tänkte:

"Se där går Jörgen Siedel med sin unga hustru. Nu är det han, som är herre på gården och som arbetar vid Tanningen. Hustrun heter Bourmaister, dotter till kommerserådet."

Det var som sig borde, allting ordnat, fast i sitt läge, klart, bestämt. Ingen glidning. Han smålog mot Monica, han var ju lycklig. En man, som efter väl förrättat dagsarbete vandrar med sin unga hustru i trädgården, han är naturligtvis lycklig. Han brukade också säga henne en del angenäma saker: "Vad du är vacker och nätt! Se ett sådant litet öra, skärt och genomskinligt!" Och annat. Log hon och tog väl upp, blev han glad, lugn. Men det hände också, att hon blev otålig.

"Byt nu om, Jörgen! Var så god! Säg något annat. Att jag är lunsig och klumpig. Att jag har stora fötter och bleka ögon." —

Det förstod han icke. Borde man verkligen skämta med sådant? Tillägga sig egenskaper, som icke funnos? Och hon kunde gå ännu längre. Hon föreslog — det var ändå en festdag, det var Jörgens födelsedag — hon föreslog, att Jörgen visserligen skulle vara Jörgen, men hon Monica skulle vara Liebchen. Varför? För att byta om! Hon förstod inte alls, att det kunde vara farligt. Men den gången blev han ond.

"Jag borde aldrig ha berättat om Liebchen."

Hon betänkte sig ett ögonblick.

"Nej, kanske inte."

Det var den hjälp, hon gav honom! Nu, när hans minne började svika, ville hon icke hjälpa honom att minnas. Jörgen Siedels liv skulle flyta samman till en enda oredig massa. Han skulle icke längre kunna urskilja sig själv. Han skulle tappa rodret, kursen. Han skulle driva på måfå, fram och tillbaka.

Det var då han fann Märta Janse, lilla Märta vid grinden. Först visste han knappt, vems barn hon var. En landsvägsunge, en grindflicka. Hästen hade durkat strax nedanför brukskapellet. Jörgen tappade hatten, och när de kommo till grinden voro både häst och ryttare betäckta med lödder och smuts. Då berättade han för flickan, vad som hade hänt, berättade utförligt och samvetsgrant. Hon hörde på, storögd, allvarlig, uppmärksam. Han förstod, att hon skulle minnas hans berättelse om det så vore till domedag. Monica blev på så sätt delvis överflödig. Han berättade om Jörgen Siedel, berättade stort och smått, allt eftersom det föll honom in. Han var alltid mycket samvetsgrann i detaljerna, vägde och granskade dem noga. Han försökte också lämpa sin ton och sina uttryck efter ett barns fattningsförmåga. Hans önskan var, att hon om möjligt skulle få en klar, tydlig, bestämd bild av Jörgen Siedel.

Och slutligen frågade han:

"Kan du nu säga mig, vern jag är?" Det visste hon, sade namnet. Han tog henne sakta i handen och fortsatte: "Ja, det är rätt. Men säg nu — kan jag inte vara någon annan också? Någon annan?"

Sådant kan man ju säga till ett barn, icke sant? Dels för att skämta, dels för att pröva och uppöva dess skarpsinne. För resten blandade han genast bort det genom att fråga vem hon var. Jo, Märta Janse. "Nå, kan du icke vara någon annan?" Nej, det kunde hon icke. Hon drog sig litet ifrån honom och sade mycket lugnt och stillsamt:

"Det kan jag inte. För jag är fars och mors olycksbarn."

Det var ett egendomligt sammanträffande. Det var eget för Jörgen Siedel att träffa en person, som så väl och fast visste, vem hon var. Ett litet barn visserligen. — För övrigt insåg han genast, att han här stött på något, som var plågsamt för hans lilla vän. Och han rörde icke mer vid den saken. Men han var i alla fall nöjd.

Så beger det sig, att Jan Erse själv kommer fram ur albuskarna och ställer sig framför dem. Jörgen skyggar till.

De äro fiender på kniven, och bergsmannen står så stor över honom och med en knölpåk i handen. Jörgen säger: "Jag gör henne ingenting ont." "Nej, brukspatron ska väl inte göra det," säger bergsmannen och sätter sig på andra sidan

Märta. Han stöder huvudet i handen och lyssnar till Jörgens berättelse. Detta upprepas flera gånger. Bergsmannen kommer fram ur buskarna, där han väl sysslar med någon röjning, sätter sig bredvid Märta och lyssnar. Själv säger han just ingenting, och om affärer fälles ej ett ord. På så sätt håller man fred.

Jan Erse är eljest med i ligan. Ligan består av Jan, av far, av Rygell, svåger Bernhusen, greven på Larsvik. Vidare hör möjligen Arvid dit, går åtminstone ligans ärenden och spionerar. Farfar hjälper dem också ibland, sig ovetande. Han är ju tokig. Monica —

Nej, det är en plågsam sak, som Jörgen icke vill vidröra.

Kommerserådet ställer sig neutral. Han ger Jörgen ett år. Efter dess utgång måste den nya brytningsmetoden lämna ett gott, påtagligt resultat. Varom icke drar han sig tillbaka, eller ingår i ligan. Tanningen har alltför rika möjligheter för att slumpas bort.

Kommerserådets ställning är fullständigt klar och redig. Jörgen håller av honom. Han tycker om att vara i samma rum som gubben Bourmaister. Han tycker om att se den skarpa profilen vända eggen mot ett papper, en tidning, ett bokblad. Men han vill icke gärna tala med honom.

Jörgen Siedel tvivlar icke på, att han skall lyckas. Egentligen blir han för varje dag allt

säkrare på sin sak. Han har ju papperen, kalkylerna, det är hans räddning. Han kan visserligen icke erinra sig allt, vad han lärde där nere i gruvdistrikten. Men det är uppskrivet det mesta. Och planen, som utarbetades så kort efter hans hemkomst, måste i stort sett vara riktig. Ja, den måste vara riktig in i minsta detalj. "'r*

Svårigheten består egentligen däri, att han icke alltid kan ge fullt klara befallningar och anvisningar. Icke alltid. Det plågar honom, men det kan nu icke hjälpas. Vissa ord, vissa termer förlora sin betydelse. T. ex. —

Ja, för att nu taga ett exempel — blötmalm. Blötmalm? Det är ett ord, som han grubblat över en månad eller sex veckor. Han har slagit upp det, och naturligtvis står där en förklaring. Men i alla fall? Kan man verkligen säga något sådant? Blöt — blöt — blöt malm? Man kan ju säga blöt — en blöt filbunke. Kanske. Eller en blöt hjärna. Ja, det låter bra. En blöt hjärna. Blöt malm? Det är nämligen icke meningen att hälla vatten på malmen. Ack nej då, det vore i sanning enkelt.

Nå, alla dessa detaljer skola klarna. Det är en smula plågsamt för ögonblicket, ingenting annat. Tynger huvudet. Men här i skogarna, där allt är tyst och mörkt, här skola alla dylika småsaker så småningom ställas var och en på sin plats och skina av tydlighet.

Tills vidare gäller det endast att bevara papperen, kalkylerna, som måste vara riktiga.

Han tog far på bar gärning vid chiffonjén. Han hade brutit upp klaffen. Jörgen var rädd att skrämma honom, en så tjock person kan lätt få slag. Men det ville också mycken självbehärskning till för att dämpa rösten. Och för att icke kasta honom bort från papperen.

"Far, det är jag. Varför bryter du upp mina lådor?"

Då såg han Jörgen Siedel blek. Enda gången. Gubben vände sig långsamt om, pressade armarna intill sin stora buk och kippade efter andan. Men det dröjde icke många sekunder förrän skrattet åter vältrade fram ur inälvorna.

"Kära son, älskade gosse, vassa? När blev det förbjudet för en far att gå i sin sons lådor? Titta hit! Se på konvolutet. Står där inte präntat: Jörgen Siedel? Är det inte jag?"

Jörgen tog papperen. En tid bar han dem ständigt på sig. Det gick inte i längden. Han red så häftigt, kläderna blevo genomvåta av svett. Där kunde man verkligen säga blöta. Säga: blöta papper, blötpapper. Mycket riktigt.

Han gömde dem i trädgården. Men när han gick förbi stället rodnade han. Och Monica såg på honom. Inte så där flyktigt, tillfälligt. Nej, hon granskade honom verkligen. Det var detta, som plågade honom mest, att han icke visste om Monica —

Glidpunkten.

Han tänkte: Nej nu skall Tokige Jörgen få göra sin tjänst. Stackars farfar! För en gångs skull komma dina dumma böcker till nytta! Han smög sig upp i biblioteket och valde bland bokryggarna. Han bestämde sig för ett tjockt band med ryggtiteln La Pharmacopée Fran?aise. Det var icke antagligt, att gubben brukade läsa Pharmacopéen.

Papperen förblevo ostörda i biblioteket under veckor. I Pharmacopéen. Det visade sig ha varit ett mycket gott val. Man kan finna det betydelselöst, var och hur några papper gömmas. Även om de äro viktiga. Likafullt kräver det påpasslighet och omdömesförmåga att finna ett så klokt gömställe. Och det är roligt, när man lyckas. Någon gång, rätt ofta, steg Jörgen upp mitt i natten för att glädja sig åt sitt gömställe. Han gick häftigt av och an i biblioteket, på tå, med fladdrande skjorta. Han såg väl rätt löjlig ut. Men varför skulle han icke vara glad?

Så småningom kom det verkligen mera glädje in i hans liv. En massa obetydligheter roade honom. Sommaren hade kommit efter en mycket lång vinter, överallt sprucko bladen fram. Det var i sanning lustigt att tänka på alla dessa träd, som stått där hela vintern obegripligt allvarliga och dystra, stått där och gömt på hela denna massa av löjliga små gröna blad. Jörgen sade:

"Kära Monica, du har bestämt varit i kom-

plott med träden! Du visste, att de hade allt det här? Nå, men varför sa du det inte?"

Han ville fingra på bladen, men icke gärna så att Monica såg det. Hon tyckte, att han var barnslig. Hur kunde dessa små blad, dessa — varför icke? — dessa blöta små blad göra en vuxen människa glad?

Allvarligt talat — Monica förstod honom icke och kunde icke förstå honom. Det var naturligtvis någonting helt annat än dessa småsaker, som gjorde honom så uppsluppet glad. Och varför skulle han icke skratta? Nu hade arbetet i schaktet fortskridit så långt, att han vågade inbjuda kommerserådet och herrarna i ligan till en besiktning. Men detta skulle hållas hemligt ända till den sextonde juni, som var Monicas födelsedag.

Den fjortonde om natten steg han upp i biblioteket. Det hade nämligen hänt några kvällar förut, att han stuckit papperen in i Les Pharaons. En annan bok således, av misstag. Men det var betydelsefullt. Att en person läser Les Pharaons är vida antagligare än att han läser La Pharmacopée — icke sant? Alltså är det betydelsefullt. Premisserna äro fullständigt logiska och slutsatsen faller som malmen genom skrädsållet.

När Jörgen återvände, hade Monica vaknat.

"Vad gör du i biblioteket så här dags?"

Hon säger ingenting annat, men det blev dock ett bevis.

Den sextonde efter middagen sitter kommerserådet, far, Rygell, Monica, Arvid och Jörgen i biblioteket. Farfar tassar som vanligt ut och in och från hylla till hylla. Man bör lägga märke till att Arvid sitter bredvid Monica, mycket nära Monica.

Plötsligt säger Arvid:

"Farfar, giv oss en tanke."

Det är ett skämt, Arvid tillåter sig, ett ganska oskyldigt skämt — i och för sig. Man brukar säga så åt gubben, som genast blir mycket stursk, sträcker på sig, kastar med huvudet, antar en grubblande och viktig min.

"En tanke säger du, min gosse. Här finns tusental, här finns millioner. Låt oss bara se!"

Han springer från hylla till hylla, drar ut en bok här och där, kastar sig på knäna för att granska den understa raden och springer i nästa nu, vig och lätt, upp på en stol.

"Arvid du, vad för en tanke? Här finns ju millioner. Uttryck dig bestämdare, min gosse. Jag skall genast ta fram den —"

"Å," säger Arvid. Och nu glider hans blick långsamt från gubben till far, från far till Monica, från Monica till Jörgen.

"Å," säger han, "en god tanke. En lärd tanke. En tanke från det gamla Egypten."

Då är det, som Jörgen Siedel spritter upp,

kastar farfar åt sidan, rycker till sig Pharma-copéen och driver den i golvet, så att ryggen spricker och blad och papper flyta om varandra.

Mycket virrigt. En röra.

Men det är ett fullständigt misstag, om man tror, att han förlorade herraväldet över sig själv. Monica står där alldeles tätt intill honom, och hon är vit som ett lärft. Hon viskar:

"Har du druckit?"

"Nej, kära Monica," säger Jörgen Siedel och kysser ändå på fingertopparna. "Jag har icke druckit. Jag vill endast på detta sätt inbjuda mina ärade fränder och gynnare att bese det nya schaktet i Tanningegruvan. Det är möjligt, att sättet förefaller ovanligt. Men man kan mycket väl göra så." —

Hädanefter blev det för Jörgen Siedel av största — ja av utomordentlig vikt, att hålla väl reda på sig själv.

Och man kan säga, att han lyckades. Icke så, som skulle han lyckats avbryta, hejda själva glidningen. Dylikt är ju omöjligt. Men han lyckades i alla händelser bevara sig själv intill den punkt, bakom vilken det icke längre tjänade någonting till att spela. Han förrådde sig först då det varken gjorde från eller till.

Det varade någon vecka.

Han satt på dikesrenen. Bredvid honom satt lilla Märta och bredvid henne Jan Erse. Han

bjöd Jan Erse till gruvan och fick tack. Vidare berättade han som vanligt ett och annat, allt eftersom det dök upp i minnet. Hans minne hade förbättrats.

Nu begav det sig, att morkullejakten vid Lerberget plötsligen rann för honom. Och utan att tänka på sina åhörare berättade han hela förloppet, samvetsgrant skärskådande varje detalj för att sätta den på sin rätta plats. Och efter vad han själv tyckte sig förstå, lyckades han härutinnan måhända bättre än vanligt.

Men när han slutat, säger Jan Erse:

"Så fick jag veta, hur det gick till, när gamle brukspatron stal min gruva. Men det är väl ändå en sak, som han glömmer. Eller också vill han inte ut med språket?"'

"Som jag glömmer?" upprepar han ivrigt. "Nej, minsann, Jan Erse, om jag har glömt något —"

Han ser på Jan Erse och tänker: Så underligt! Människorna bliva vita, när jag talar till dem.

"Nog har han glömt något. Det brukar inte vara så att djävlarna från Klockeberga komma till oss bergsmän utan att de röra våra kvinnor också —"

Löftet! tänker Jörgen. Du min gud, nu minns jag. Där fanns en flicka, som lovade mig något, och själv gav jag också ett löfte. HurJÖRGEN SIEDELS BREV

skali jag nu kunna minnas? Hur skall jag kunna minnas?

Och detta sista starka, förtvivlade försök att minnas blir för Jörgen Siedel en hart när outhärdlig plåga.

Han ser på flickan. Hon håller sitt lilla huvud i handen, ser på honom, stirrar oavvänt upp i hans ansikte. Vad vill du då? Är det nu något jag skall minnas för din räkning också?

Och plötsligt förstår han alltsamman! Förstår varför mannen där dag efter dag sitter i diket och lyssnar. Tåligt, tåligt, tåligt, tåligt —

Han säger —

Och han spritter själv till, ty det är fars röst.

Han säger:

"Ärlige bergsman! Redlige granne! Vad är det du grubblar över? Har du gått här i åtta år och grubblat över den saken?"

Jan Erse vänder sig emot honom. Han säger :

"Vet du något, Jörgen Siedel, så skall du säga det."

Det river om i hjärnan. Han glider. Blöt — ? — tänker han. Men det är icke tanken. Far —? — tänker han. Men det är icke tanken.

Jörgen Siedel, tänker han.

Han lyfter armen liksom för att torka sig om munnen. På så sätt slipper han se henne.

"Granne," säger han, alltjämt med fars röst. "Kunna vi tala om den saken? I barnets närvaro?"200

Jan Erse skriker till. Eller hörs det bara så. Han har kastat sig upp på vägen och står nu med stören lyftad. Jörgen springer upp. Han har likväl svårt att stå, benen skälva. Men han är icke rädd. Han fattar icke ens, vad det är han vill, bergsmannen. Om han viil dräpa. Nej, han skälver, därför att han för första och enda gången helt känner, vem han är. Han säger — och rösten är alltjämt Jörgen Siedels:

"Grubbla icke, redlige granne. Gör som jag. Jag, Jörgen Siedel — grubblar — aldrig —"

Bergsmannen ropar något efter honom, säger några tunga, tunga ord. Det är verkligen någonting tungt. Men det har ingen betydelse.

Han rider. Han rider inte fort alls, men han blir blöt. Blöt? Jo, nu minns han vad ordet betyder. Blötmalm — alldeles riktigt! En så vanlig sak hade han glömt. Han hade dock alltid trott att det skulle klarna. Förtvivlad hade han varit, det kunde han erkänna, men nu klarnade det.

Han steg in i matsalen och granskade dukningen. Han stälide Arvids kuvert, där hans eget brukade stå. Därpå gick han ut i trädgården. Uppför stora gången kom Monica, arm i arm med en ung man. Jörgen vinkade åt dem. Det var hans mening, att de skulle gå vidare, men de kommo fram till honom. Han log mot dem: "Nej gå," sade han. "Jag står här och ser på. Gå — hur heter det? — promenera, spat-JÖRGEN SIEDELS BREV

sera — lufta er, heter det. Jag är trött, jag står här och ser på."

Men Monica tog honom under armen, och han måste således följa för att icke väcka pinsamt uppseende. Just det, pinsamt. Nu hörde han bergsmannens ord — de tunga orden — och förstod dem.

"Jag slår dig inte, Jörgen Siedel. Gud slår tyngre än jag."

I sanning tunga ord.

Han lyfte armen över huvudet.

"Monica, du, när jag går ute, under bar himmel, så är det något som skuggar över mig. Det är svart här ovantill över ögonen."

"Det är gruvan," säger Monica, "du är för mycket i gruvan, i mörkret."

"Alldeles riktigt, Monica. Det är som om jag ständigt skulle hålla på att stiga in i en tunnel. Alldeles riktigt. Men något tröttsamt, förstår du."

En morgon kommo alla människorna i vagnar. Jörgen red före dem. Och där var mycket riktigt gruvan. De stego i korgarna. Jörgen beskrev allting för dem, förklarade hela planen. Han mindes allt, stort och smått. Han såg också, att arbetet var illa utfört, ingenting värt. Brytningen skulle icke kunna pågå en månad utan ras.

Han tillät sig denna lilla elakhet:

"Jörgen Siedel är som åsnan, han sparkar kraftigt, men vet icke, var det träffar."

"Vern? Vilken? Vassa?" skrek far.

Och det blev ett stort skratt nere i gruvan.

Jörgen Siedel gick först in i gången. Han vände sig om. Närmast har han fars ansikte. Men längre bort, där gången öppnar sig ljust, står Monica. Hon håller en ung man i handen. Jörgen anstränger sig några ögonblick, anstränger sin hjärna och säger slutligen för sig själv:

"Det är ju Arvid."

Han avslutar förevisningen.

Dagen därpå spänner han för giggen, packar en liten kappsäck och åker till Tanningen. Han tar in hos gruvmästaren. Monica ger han naturligtvis en förklaring, vad det nu är. Jo, han säger, att arbetet kräver hela hans tid. För några dagar.

Han har också ett stort och viktigt bestyr. Han skall skriva ett brev, och det är underbart, hur alla detaljer svälla ut. En gång åker han till staden efter bläck. En annan gång efter papper, en tredje gång för att byta papperet mot ett annat. Mesta tiden tar dock pennorna, som han skär med största omsorg.

Vad däremot brevets innehåll och form beträffar, så har han ju båda klara från fordom.

Ibland smyger han sig ned till Björkenäs, lägger sig under stenmuren och betraktar dem.

De gå mycket stillsamt av och an. Sista gången trampade han på en gren.

"Är det du, Jörgen?" frågar Monica. "Hur länge skall jag vänta på dig?"

"Väntar du på mig?" säger han.

"Ja, jag vallar helst med dig," skrattar Monica. Men plötsligt blir hon så där vit, som människorna ibland bliva, när han talar till dem. Och hon säger:

"Skall jag gå här och vänta lika länge som på Hilleborn. Där väntade jag på dig i åtta år."

"På vem?" frågar han.

Hon svarar:

"På en elak herre, som heter Jörgen Siedel."

Då måste han skratta.

"Och han då? Den där? Är det inte Jörgen?"

Han gick därifrån ängslig men även nöjd, att han nu verkligen sagt dem, vad de borde veta.

Han var nämligen icke Jörgen Siedel.

Icke.

Brevet tog ytterligare någon tid. Materialet fanns där, men det var svårt att börja. En tid tänkte han också, att han borde hitta på något nytt. Och sannolikt hade han hittat på något nytt, om icke just då en mycket envis och svår huvudvärk tillstött. Han blev alltså icke i stånd att krama ur hjärnan någonting annat. Men även detta gamla visade sig vara svårt att få på papperet. Stavningen vållade honom de störstabekymmer. Han sökte upp lilla Märta, men hon hade ännu icke lärt stava. Hon skulle visserligen börja i skolan till hösten, men så länge kunde han icke vänta.

Han satte sig därför ned och skrev. Ögonen voro svaga, han måste tända många ljus. Det var också en svårighet, han kunde icke få tillräckligt många ljus och följaktligen skulle skriften bliva ännu suddigare. Det var fullständigt logiskt.

Han skrev:

”kramo Nica!

jg serat DU funni jörgeside vasnll mot honomck gör HONM intilla —”

Han satte ett nagelmärke som underskrift.

Lilla Märta bar fram brevet.

Själv tog han sin bössa och gick till gruvan.

INNEHÅLL.

> Kommer att befästa förf:s position som en af de mest begåfvade bland våra yngre författare.» øteb. Handelstidning.

Amourer,

Pris 3: 76.

»Författaren intresserar och sysselsätter oss och man lyssnar gärna till hans historier, emedan de berättas roande och intelligent. >

Aftonbladet.

Vi Bookar, Krokar och Rothår.

Ur en stadskrönika. Pris 6: 50.

»Det är främst en yr och lössläppt humor, ingalunda saknande gratie, som ger boken dess prägel. Hör till det bästa svenskt skämtlynne frambragt» Hufvndstadsbladet

»En Dickens humor. — Köp boken och njut den.»

öresandsposten.

Loewen-historier.

Pris 3: 75.

»En originell miljö, rik pä sällsamma figurer och bisarra förvecklingar, afspegla sig i brutna, konstfullt spelande fasetter hos en underbar individ, den adlige artisten Leonard Loewen.»

Fredrik BöSk i Bv. Dagbladet